

**“Ohjaaja on kuin luotsi, joka tukee ja ohjaa läpi
karikkojen” -
Eettiset perusperiaatteet opinto-ohjaajien näkökulmasta
Essi Raappana & Elina Sariola**

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Kevätlukukausi 2021
Opettajankoulutuslaitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Essi, Raappana ja Elina, Sariola. 2021. "Ohjaaja on kuin luotsi, joka tukee läpi karikkojen" - Eettiset perusperiaatteet opinto-ohjaajien näkökulmasta. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. 102 sivua.

Pro gradu -tutkielmamme tarkoituksena on selvittää, millaisia eettisiä perusperiaatteita opinto-ohjaajilla on ohjaamassa heidän työskentelyään ja miten nämä perusperiaatteet näkyvät ohjaajien käytännön työssä.

Tutkimus on toteutettu *Opinto-ohjauksen ammattilaiset työssään* - tutkimushankkeessa. Tutkimusaineisto on kerätty keväällä 2020 haastattelemalla yhteensä 42 opinto-ohjauksen ammattilaista. Aineistossamme on mukana näistä 14 haastattelua, joista olemme itse toteuttaneet 9. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluinä. Analysoimme aineiston laadullisella sisällönanalyysillä aineistolähtöisesti.

Sisällönanalyysin tuloksena muodostimme 10 nimettyä pääluokkaa sekä 11. luokan *muut esille tulleet periaatteet*. *Ihmislähtöisyyden* ja *tasa-arvon* pääluokat kuvaavat sitä, kuinka ohjattava ihminen ja hänen tarpeensa ovat aina ohjauksen keskiössä. Ohjaajien muita periaatteita olivat *luottamus*, *toimijuuden tukeminen* ja *ratkaisukeskeisyys*. *Kuunteleminen*, *arvostaminen* ja *kohtaaminen* ilmeni dialogisuuden käsitteen alla. *Yhteistyö* nostettiin esille kollegojen, verkostojen sekä ohjattavan lähipiirin kanssa toteutettuna. Ohjaajat nostivat *positiivisuuden* esille sekä asenteena oman työn tekemiselle että tulevaisuuden tarkasteluun. Luokka *muut esille tulleet eettiset periaatteet* sisältää ohjaajien antamia yksittäisiä periaatteita.

Tärkeä pohdinnan kohde on ohjaajien arvojen ja eettisten periaatteiden tunnistamisen ja tiedostamisen tärkeys. Esimerkit eettisten periaatteiden näkymisessä käytännön työssä antavat konkreettista tarttumapintaa ohjaajien etiikkaan.

Asiasanat: opinto-ohjaus, ohjaus, etiikka, eettisyys, arvot, perusperiaatteet

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO.....	5
2. ARVOT JA ETIIKKA OHJAUSTYÖSSÄ	9
2.1 Arvot.....	10
2.2 Arvoristiriita	11
2.3 Etiikka ja eettisyys.....	11
3. OHJAUSTYÖ JA SEN EETTISYYS.....	14
3.1 Ohjaus.....	14
3.2 Opinto-ohjaus	17
3.3 Hyvän ohjauksen kriteerit	20
3.4 Eettisyys ohjaustyössä.....	23
4. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	27
4.1 Laadullinen tutkimus	28
4.2 Tutkimuskonteksti	30
4.3 Tutkimusaineisto ja sen keruu	31
4.4 Teemahaastattelu	34
4.5 Laadullinen sisällönanalyysi.....	36
5. TULOKSET: OPINTO-OHJAAJIEN EETTISET PERIAATTEET JA NIIDEN NÄKYMINEN KÄYTÄNNÖN TYÖSSÄ.....	46
5.1 Ihmislähtöisyys ja tasa-arvo	47
5.2 Luottamus ja yhteistyö	52
5.3. Dialogisuus	57
5.4. Positiivisuus ja toivon luominen	61

5.5. Ratkaisukeskeisyys ja toimijuuden tukeminen	62
5.6. Muut esille tulleet eettiset periaatteet	66
6. EETTISYYS SEKÄ LUOTETTAVUUS.....	75
7. POHDINTA.....	82
LÄHTEET	87
LIITTEET.....	94

1. JOHDANTO

Kaikki toimintaympäristöt ympärillämme, kuten yhteiskunta missä elämme ja erilaiset yhteisöt missä toimimme ovat arvosuuntautuneita. Ohjaustyötä toteutetaan näissä arvokonteksteissa. Ohjaajana on tärkeää olla tietoinen siitä, millaisessa arvokontekstissa ohjaustyöskentely tapahtuu sekä ymmärtää arvokontekstien vaikutukset oman työskentelyn taustalla. Koulussa tehtävän opinto-ohjauksen taustalla vaikuttavat yhteiskunnalliset kehityssuunnat sekä koulutuspolitiikka. (McLeod 2009, 499; Peavy 1999.)

Tämänhetkisessä poliittisessa keskustelussa opinto-ohjaus on noussut pinnalle oppivelvollisuuden laajentamisen myötä. Opinto-ohjausta uudistetaan osana oppivelvollisuuden laajentamista ja oppilaiden henkilökohtaista ohjausta vahvistetaan. Oppivelvollisuuden laajentamisen myötä oppilaanohjausta ja opinto-ohjausta vahvistetaan merkittävästi. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020.) Etiikan ja arvomaailman pohtiminen ja tarkastelu ohjaustyössä ovat todella tärkeitä teemoja pohdittavaksi nykyisen poliittisen tilanteen keskellä. Nämä ovat aiheita, joita tulisi nostaa enemmänkin esille. Muuttuvassa maailmassa esiin nousseita uudenlaisia eettisiä dilemmoja olisi tärkeä tuoda esille ja ottaa niihin kantaa. Ammattiryhmänä opinto-ohjaajilla on mahdollisuus vaikuttaa yhteiskunnan kehityksen suuntaan nostamalla esille ajankohtaisia eettisiä pohdintoja. (Parkkinen, Puukari & Lairio 2001, 39.)

On tärkeää huomioida kaiken toiminnan taustalla vaikuttavat ajatukset. Kysymykset kuten, minkä takia ohjaustyö on merkityksellistä ja miksi oman arvomaailman ja eettisten peruseriaatteiden ymmärtäminen on tärkeää ovat kiinnostaneet meitä ohjausalan opintojen aikana jo ennen graduaiheeseen syventymistä. Jokaisena aikana maailmassa on omat haasteensa. Se millaiset arvolähtökohdat

määräävät, vaihtelevat aikojen saatossa. Tällä hetkellä politiikassa määräävät esimerkiksi taloudellisuuden ja tehokkuuden arvot. On myös tärkeää muistaa tuoda näiden kovien arvojen rinnalle inhimilliset näkökulmat tuomaan vastapainoa. Erityisesti uuden oppivelvollisuuden tullessa voimaan on tärkeää muistaa, että kyse on ihmisistä, ei taloudellisista luvuista. Ihmisten arvostaminen ja kunnioittaminen ovat aina todella tärkeitä aiheita. Ohjaustyöltä ja sen periaatteilta pyydetään apua monessa asiassa, mutta siitä mitä se vaatii ja millä resursseilla se toteutetaan, ei puhuta mielestämme vielä tarpeeksi.

Eettiset periaatteet ovat merkittävä osa-alue opinto-ohjauksessa. Suomen opinto-ohjaajat – SOPO ry:n (2009) mukaan opinto-ohjauksen tavoitteena on:

”tukea ohjattavaa koulutukseen, opiskeluun, uravalintaan ja tulevaisuuteen liittyvien kysymysten käsittelyssä. Opinto-ohjauksen tarkoituksena on auttaa ohjattavaa ymmärtämään omaa tilannettaan ja kohtaamaan elämänsä haasteita. Opinto-ohjauksen peruseriaatteita ovat ohjattavan kunnioittaminen sekä ohjattavan hyvinvoinnin ja tasa-arvon edistäminen.”

Tutkielmamme tavoitteena on tutkia opinto-ohjaajien eettisiä peruseriaatteita ja niiden ilmenemistä käytännön työssä haastatteleamalla Suomessa työskenteleviä opinto-ohjauksen ammattilaisia. Opetushallitus (2014) on julkaissut hyvän ohjauksen kriteerit perusopetukseen, lukiokoulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen ohjauksen laadun kehittämistä ja varmistamista varten. Opinto-ohjaajilla on näin ollen valtakunnallisia ohjenuoria eettisten periaatteiden työskentelyn tueksi sekä hyvän ohjauksen toteuttamiseksi. Opinto-ohjaajat tekevät työtään lainsäädäntöjen ja linjauksien lisäksi myös omaa persoonaa käyttäen, jonka tukena toimii jokaisen oma henkilökohtainen ohjauksellinen asiantuntijuus (Suomen opinto-ohjaajat – SOPO ry 2009).

Tutkimuksemme tarkoitus on kasvattaa tutkijoiden sekä lukijoiden tietämystä ohjaustyötä tekevien arvomaailmasta sekä eettisyydestä ohjaustyössä. Toteutimme tutkielman kvalitatiivisena tutkimuksena ja tutkielmassamme on mukana 14 opinto-ohjaajan temahaastattelua. Haastatteluissa olemme keskittyneet etiikkaan liittyvään teemaan.

Seuraavaksi kuvaamme hieman tutkielmamme etenemistä. Seuraavissa kahdessa pääluvussa esittelemme tutkielmamme teoreettista viitekehystä. Ohjaus, eettisyys ja arvot ovat isoja ydinkäsitteitä tutkimuksessamme. Koemme niiden avaamisen tärkeäksi, jotta lukijalle selkeytyy näiden käsitteiden merkitys tämän tutkimuksen kannalta. Perehdymme toisessa pääluvussa ensin tarkemmin arvoihin ja etiikkaan. Tämän jälkeen kolmannessa pääluvussa käsittelemme ohjaustyötä sekä eettisyyttä ohjaustyön näkökulmasta. Kun olemme tarkentaneet lukijalle tutkielmamme teoreettisia lähtökohtia, siirrymme neljännessä pääluvussa kuvaamaan tutkimuksen toteutusta. Avaamme tutkimuskontekstia, tutkimusaineistoa ja sen keruuta, teemahaastattelujen toteutusta sekä aineistomme analysointiprosessia. Metodologiaan perehtymisen jälkeen siirrymme tutkimustuloksiin, jotka olemme jakaneet eettisten periaatteiden mukaan nimettyihin pääluokkiin. Koemme tärkeäksi tarkastella tutkimuksen tekemistä myös kriittisesti. Tulosten jälkeen tarkastelemme tutkielmamme eettisyyttä ja luotettavuutta. Lopuksi pohdinnassa kokoamme tutkimuksen johtopäätökset yhteen sekä käsittelemme tutkimuksen teon aikana heränneitä ajatuksia ja kysymyksiä sekä mahdollisia jatkotutkimusaiheita. Ennen yllä oleviin teemoihin sukeltamista avaamme vielä tutkielmamme tutkimuskysymykset ja tavoitteet.

Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tässä tutkielmassa analysoimme ohjaustyössä olevien ammattilaisten näkemyksiä heidän eettisistä peruseriaateistaan. Tavoitteenamme on selvittää, minkälaisia eettisiä peruseriaatteita ohjaajilta löytyy. Näiden peruseriaatteiden löytämisen lisäksi tavoitteenamme on tutkia näiden periaatteiden näkymistä heidän käytännön ohjaustyössään.

Päädyimme tutkimaan ohjaajien eettisiä peruseriaatteita ja niiden näyttäytymistä käytännön työssä, koska koemme aiheen tutkimisen mielenkiintoiseksi sekä sen laajan koskettavuuden vuoksi. Aiheena se koskettaa kaikkia ohjausalan

ammattilaisia. Kaikki ohjaajat ovat työssään ihmisten kanssa eettisten kysymysten äärellä. Molempien tutkimuskysymysten mukaan ottaminen on tärkeää, koska eettisiä periaatteita voi olla helppo nimetä, mutta on myös tärkeää pohtia ulottuvatko nämä periaatteet todella käytännön työhön. Tässä tutkielmassa fokuksena on tutkimushankkeen mukaisesti Opinto-ohjauksen ammattilaiset työssään, minkä vuoksi tutkimuskysymyksenmekin ovat kytköksissä opinto-ohjaajien työhön. Eettisiä ristiriitoja opinto-ohjaajien työssä on tutkittu aiemmin (ks. esim. Matkoski & Peltonen 2016), mutta ohjaajien eettisistä perusperiaatteista ei löytynyt juurikaan aiempaa tutkimustietoa. Tämä perustelee osaltaan tutkielmamme tarpeellisuutta.

Tavoitteenamme on tuottaa uutta ajankohtaista tutkimuksellista tietoa *Opinto-ohjauksen ammattilaiset työssään* -hankkeessa kerätystä laajasta aineistosta, josta keskitymme sen teemaan 3: ”*millaisia peruslähtökohtia (ohjausajattelu ja etiikka) ohjausalan ammattilaisilla on työssään?*”. Pyrimme saamaan kokonaisvaltaisen kuvan hankkeessa haastateltujen henkilöiden eettisistä perusperiaatteista ja niiden näyttäytymisestä käytännön työssä. Lähestymme tutkimaamme aihepiiriä koskevaa aineistoa laadullisen sisällönanalyysin avulla. Lisäksi tutkimuskysymysten ohessa haluamme selventää tutkimuksemme ydinkäsitteiden merkitystä osana opinto-ohjaajan työtä.

Pro gradu - tutkielmamme tutkimuskysymykset ovat:

- 1) Millaisia eettisiä perusperiaatteita opinto-ohjaajilla on?
- 2) Miten nämä eettiset perusperiaatteet näkyvät käytännön ohjaustyössä?

Tutkielmamme yleisessä viitekehyksessä tarkastelemme ohjauksen etiikkaa, arvoja ja arvoriitoihin liittyviä näkökulmia ja tulosten tarkastelun yhteydessä liitämme tarkasteluun muutamia siellä nouseviin teemoihin liittyviä empiirisiä tutkimuksia.

2. ARVOT JA ETIIKKA OHJAUSTYÖSSÄ

Tässä luvussa avaamme tutkielmamme ydinkäsitteitä, eli arvoja, arvoriitintoja, etiikkaa ja eettisyyttä. Tutkimme keskeisiä käsitteitämme sekä yksittäin teoreettiseen lähdekirjallisuuteen nojautuen että peilaten näitä käsitteitä hieman ohjaustyöhön ja siinä toimimiseen. Ohjaustyöhön ja eettisyyteen ohjaustyössä perehdymme enemmän seuraavassa pääluvussa, joka kuvaa ohjaukseen liittyvää teoreettista puolta enemmän. Tutkimuksen ydinkäsitteiden avaamisen tavoitteena on määritellä tutkimuksen tärkeät käsitteet ja avata mitä ne tarkoittavat juuri tässä tutkimuskontekstissa. Jotta tutkijoilla sekä tutkimuksen lukijoilla olisi yhteinen käsitys tutkimuksen sisällöstä, haluamme seuraavaksi avata lähestymistapamme selkeästi sekä terävöittää tutkimuksemme teoreettista viitekehystä.

Tieteellinen pohja tutkimuksellemme löytyy yhteiskunta-, sosiaali- ja kasvatustieteistä sekä psykologiasta. Aihettamme sivuavia kotimaisia tutkimuksia ovat esimerkiksi Kaisa Jaakonahon ja Merja Mannisen (2019) ohjausalan pro gradu - tutkielma *”Tää eettisyys on jo niinku opon työn ytimessä” – Opinto-ohjaajien käsityksiä ohjaustyön eettisistä ristiriidoista* sekä Henna Matkosken ja Sanna Peltosen (2016) ohjausalan pro gradu - tutkielma *Eettiset dilemmat ja eettinen kuormittuneisuus opinto-ohjaajan työssä*. Näissä tutkimuksissa fokus on enemmänkin arvoriitintoissa ja eettisissä dilemmoissa, joita omakin tutkimuksemme sivuaa. Kansainvälisesti aiheestamme on kirjoitettu esimerkiksi Tim Bondin kirjassa *Standards and ethics for counselling in action* (2015), jossa ohjausta käsitellään nimenomaan eettisistä lähtökohdista. Meidän tutkielmamme keskittyy näiden lisäksi opinto-ohjaajien työtä ohjaaviin arvoihin ja etiikkaan käytännön työssä. Tarkoituksemme on ensin selventää, mitä ohjaustyö, arvot ja etiikka tarkoittavat tutkimuksemme ja tämän jälkeen keskittyä siihen, miten eettisyys ja ohjaustyö liittyvät toisiinsa.

Arvot ja etiikka tutkimuksen käsitteinä eivät ole täysin yksiselitteisiä. Ydinkäsitteiden avaaminen luo tutkimuksen ympärille kattavan teoriapohjan, joka toimii

tietyntylaisena ohjenuorana tutkimuksen edetessä. Tutkimustulokset – luvussa peilaamme aineistoanalyysissä nousevia teemoja niihin liittyviin empiirisiin tutkimuksiin. Seuraavaksi avaamme omina alalukuinaan arvoja, arvoristiriitaa sekä etiikkaa ja eettisyyttä. Aihe on hyvin laaja, joten käsittelemme aihetta rajatusta näkökulmasta ja olemme valinneet tutkimukseemme muutamia lähtökohtia näiden käsitteiden ympärille.

2.1 Arvot

Tässä alaluvussa määrittelemme ydinkäsitteemme *arvot*. Arvot tarkoittavat ihmisten toiminnalleen asettamia päämääriä, joiden pohjalta he arvioivat yhteiskuntaa, jossa elävät sekä omaa toimintaansa. Arvot kuvaavat sitä, mikä on tavoiteltavaa ja hyvää. (Ahokas, Lähteenoja, Myllyniemi, Myyry & Pirttilä-Backman 2005, 7.) Suurimmat vaikuttavat tekijät ihmisten arvoihin ovat kulttuuri, yhteiskunta ja yhteiskunnan instituutiot (Rokeach 1979, 260). Arvot yleensä pysyvät suhteellisen samana tilanteiden ja päämäärien vaihdellessa. Arvot ohjaavat ihmisen tai ryhmän toimintaa sekä ihmisen käyttäytymistä, käyttäytymisvalintoja sekä tapahtumien arviointia. (Schwartz 2005, 217 & Pohjanheimo 2005, 239). Arvot voidaan asettaa toisiinsa nähden tärkeysjärjestykseen. (Pohjanheimo 2005, 239.)

Ihmisen omaan identiteettiin sisältyy myös poliittiset, yhteiskunnalliset ja moraaliset ulottuvuudet, joiden vuoksi arvojen vaikutus näkyy eri ihmisten toiminnassa eri tavoin (Colby 2005, 55). Ammatillinen identiteetti rakentuu kulttuurisista, persoonallisista ja sosiaalisista osa-alueista. Ammatti-identiteettiin vaikuttaa sekä ihmisen elämänhistoria, että hänen käsityksensä itsestä ammatillisena toimijana. Olennaisia asioita ovat, mihin työntekijä samaistuu ja mihin hän kokee kuuluvansa. Eettiset tekijät, arvot, tavoitteet ja uskomukset rakentavat osaltaan ihmisen ammatti-identiteettiä. (Onnismaa 2011, 124.)

2.2 Arvoristiriita

Ohjaajien työhön vaikuttavat arvojen lisäksi myös mahdolliset arvoristiriidat. Arvoristiriitaa voisi kuvailla eettiseksi dilemmaksi, jossa ihminen ei odotusten ristiriitaisuuksien vuoksi tiedä, mikä ratkaisu olisi oikea ja paras kyseisessä tilanteessa. Nämä dilemmat ilmenevät usein päätöksentekotilanteissa, joissa eettisyys on jollain tavalla vaikuttajana. (Feldt, Huhtala & Lämsä 2012, 137–138.) Organisaation näkökulmasta jokaisen henkilökohtaiset arvot vaikuttavat siihen, millaiseen työyhteisöön ja organisaatioon yksilöt haluavat kuulua. On tärkeää, että työntekijä voi omista arvolähtökohdistaan käsin noudattaa oman organisaationsa arvoja ja työskennellä niiden mukaisesti. Työn tekeminen muuttuu rasakaaksi, jos organisaation toimintaperiaatteet ja arvot ovat ristiriidassa työntekijän omien arvojen kanssa. (Koski 2012, 61.)

2.3 Etiikka ja eettisyys

Tässä alaluvussa määrittelemme ydinkäsitteitämme *etiikkaa* ja *eettisyyttä*. Etiikalla tarkoitetaan moraalialueen tutkivaa filosofian osa-aluetta (Launis, Oksanen & Sajama 2010, 7). Etiikka antaa vastauksia kysymykseen siitä, millaiset teot ovat oikeita, mitä ihmisten pitäisi tehdä sekä perustelee sitä, miksi tekojen moraalisuutta ja ihmisten luonnetta koskevat väitteemme ovat meistä todellisia tai epätodellisia (Moore 2010, 78; Onnismaa 2011, 105). Etiikka perehtyy yleisesti siihen, mitä hyvä on ja tähän liittyen myös kysymykseen ”mitä paha on” (Moore 2010, 79). Silti hyvää ei voida Mooren mukaan määritellä, mutta hyvä asia on määriteltävissä (Moore 2010, 84–85). Etiikan on siis vastattava kysymyksiin, mitkä asiat ovat itsessään hyviä ja mihin muihin asioihin nämä hyvät asiat liittyvät seurausten muodossa (Moore 2010, 99). Etiikassa moraaliset käsitykset suhteutuvat teorioihin ja ajatusmalleihin (Onnismaa 2011, 105).

Onnismaa (2011) on kuvannut erilaisia etiikan suuntauksia, joihin voi olla mielenkiintoista peilata ohjaustyön eettisiä dilemmoja. Velvollisuusetiikan mukaan on olemassa oikeita ja väriä tekoja. Tässä etiikan suuntauksessa ei perehdytä toiminnan seurauksiin, vaan teot nähdään itsessään oikeina tai väärinä. Tämä ei monestikaan sovellu ohjausalan ammattietiikkaan, koska harvat teot ovat aina väriä tai aina oikeita. Seurausetiikassa teon hyvyys määrittyy seurausten pohjalta, olivat ne sitten tiedostetusti tavoiteltuja tai tahattomasti ilmenneitä. Tällöin valitaan teko, josta aiheutuu suurin hyvä, suurimmalle määrälle ihmisiä. Haasteena tässä on määrittellä, mitä paras mahdollinen hyöty erilaisissa tilanteissa on. (Onnismaa 2011, 109–110.)

Emotivismi on tunnekeskeinen etiikan suuntaus, jossa ei niinkään mietitä asioita järjellä. Tämä saattaa kuitenkin olla myös ohjaustyön kannalta kyseenalaista, koska järjen ja tunteiden sijoittaminen toistensa vastakohdiksi ei useinkaan ole lopputuloksen kannalta realistista. Eksistentiaalisessa etiikassa jokainen ihminen ja tilanne ovat ainutkertaisia, jolloin ei nähdä järkeväksi esittää yleisiä toimintaperiaatteita tai normeja. (Onnismaa 2011, 110–111.) Ohjaustyössä on järkevää olla joitakin yleisiä toimintaperiaatteita ja normeja, mutta silti ohjattavia ja heidän tilanteitaan tulisi tarkastella myös tapauskohtaisesti. Kuitenkin jo ohjaus- ja opetustyötä ohjaavat lait määrittävät tietyt toimintaperiaatteet ohjaustyölle. Ohjaustyöhön vaikuttavista laeista kerromme lisää kolmannessa pääluvussa.

Aristoteleen hyve-etiikka kuvaa hyvettä luonteenlaatuna, johon sisältyvät aikomukset, teot ja tunteet. Ammatillisessa etiikassa nämä hyveet tarkoittaisivat toiminnassa syntyvää etiikkaa. Päämääränä on hyvä elämä kokonaisuudessaan. Ohjaustyössä opinto-ohjaajat voivat ammentaa Aristoteleen hyve-etiikasta aineksia jäsentämään ohjattavan hyvää elämää. (Onnismaa 2011, 111–112.) Toimintakykyetiikan mukaan hyvän elämän laatua kuvaa inhimilliset toimintamahdollisuudet, ihmisen elämä on hyvää, kun hän kykenee tekemään hyvinä pidettyjä asioita. Ohjaustyössä toimintakykyetiikka voi olla tukena ohjaustyön ongelmatilanteiden pohtimisessa. (Onnismaa 2011, 112.) Huolenpidon etiikassa suhteissa

oloa pidetään ensisijaisena ja siinä on halu vastata toisten tarpeisiin. (Onnismaa 2011, 112.) Ohjaustyö itsessään on tiiviisti vuorovaikutuksellista työtä, jossa lähdetään ohjattavien tarpeista. Zen-buddhalaisessa etiikassa ajatellaan, että tieto kaiken ykseydestä herättää myötätunnon kaikkia olentoja kohtaan, mikä vaikuttaa suoraan ihmisen käyttäytymiseen. Ihminen ei halua tehdä toiselle sitä, mitä ei itsellekään haluaisi tehtävän. (Onnismaa 2011, 109–113.) Ohjaustyössä tämän tulisi olla kaikkien ohjaajien peruslähtökohta. Seuraavassa pääluvussa käsittelemme tarkemmin ohjaustyötä sekä eettisyyttä ohjaustyössä.

3. OHJAUSTYÖ JA SEN EETTISYYS

Tässä luvussa avaamme tutkielmamme ydinkäsitteitä liittyen ohjaukseen, opinto-ohjaukseen, hyvän ohjauksen kriteereihin sekä perehdymme eettisyyteen ohjaustyössä. Ohjauksen työkenttä on laaja. Ohjausnimikkeellä työnhakuportaa-leissa työpaikkailmoituksia etsiessä vastaan tulee useita erilaisia ohjaajan nimikkeellä toimivia työpaikkailmoituksia. Työmarkkinoilla ei ole myöskään selkeää määritelmää koulutustaustasta tai tarvittavasta työkokemuksesta. Työnkuva sekä työympäristö vaihtelevat myös laajasti. On esimerkiksi työnohjausta, ura-ohjausta, opinto-ohjausta, sosiaali-ohjausta ja ammatinvalinnan ohjausta. (Vehviläinen, 2014.) Onnismaan (2007, 7) mukaan ohjaustyön kuvaukset eroavat toisistaan sen mukaan, kiinnitetäänkö huomio niissä menetelmään, ohjaajan ja ohjattavan väliseen vuorovaikutussuhteeseen vai prosessiin, johon ohjauksella pyritään vaikuttamaan.

Tutkimuksemme haastateltavat toimivat opinto-ohjaajina eri kouluasteilla peruskoulussa, lukiossa, ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakouluasteella. Kuvaamme ensin yleisellä tasolla ohjaustyön erilaisia määritelmiä, jonka jälkeen avaamme opinto-ohjaajan työtä koulukontekstin näkökulmasta. Näiden jälkeen kerromme vielä hyvän ohjauksen kriteereistä. Kuten mainitsimme, ohjaustyön kenttä on laaja. Koemme näin ollen tärkeäksi tarkentaa, millaista ohjausta käsittelemme omassa tutkimuksessamme. Se toimii ohjenuorana tutkimuksemme edetessä.

3.1 Ohjaus

Ohjauksen peruseriaatteena on ohjattavan ihmisarvon kunnioittaminen, hyvinvoinnin ja tasa-arvon edistäminen. Ohjausmenetelmiä on paljon erilaisia. Nämä jaetaan yleensä neljään teoreettiseen pääsuuntaukseen, vaikka niillä on myös joi-

tain yhteisiä piirteitä. Nämä ovat psykoanalyttinen-, behavioralistinen-, kognitiivinen- ja humanistinen suuntaus. Mikään näistä ohjausmenetelmistä ei ole osoittautunut toistaan paremmaksi tavaksi tutkia elämää. Ohjausmenetelmää tärkeämpänä nähdään olevan ohjaajan persoona ja ohjattavan tarpeet. (Peavy 1999, 18.)

Onnismaa (2007) näkee ohjauksen olevan yhteistyötä ohjattavan ja ohjaajan välillä, esimerkiksi elämänsuunnittelun riskikysymysten ja eettisten kysymysten yhteistä tarkastelua ja arviointia (Onnismaa 2007, 8). Ohjaustyön esimerkiksi neuvontatyöstä erottaa se, että ohjauksessa ohjattava osallistuu aktiivisesti omien haasteiden ratkaisemiseen. Neuvontatyössä ajatuksena on, että asiakas saa ratkaisuja ja neuvoja ongelmiinsa asiantuntijalta, kun ohjauksessa näihin pureudutaan yhdessä tasavertaisina. Ohjattava on oman elämänsä asiantuntija ja ohjaajan asiantuntijuus heijastuu ohjausprosessiin. (Onnismaa 2007, 26–27.) Näkemys jaetusta asiantuntijuudesta on nykypäivänä laajalle levinnyt ajatusmalli. Tutkielmassamme haastattelemamme opinto-ohjaajat näkevät ohjattavien olevan heidän kanssaan samalla viivalla.

Nuoret ovat luonnostaan motivoituneita oppimaan ja ymmärtämään (Rogers 1983, 148). Ohjauksen keskeinen elementti on toivon ja tuen antaminen. Lisäksi keskeistä on auttaa toiminnan suunnittelemisessa sekä asioiden selkoistamisessa. (Peavy 1999, 27.) Näemme näiden olevan todella tärkeitä kohteita ohjaustyössä. Peavyn (1999) mukaan ohjausta toteutetaan, koska halutaan auttaa ihmisiä ratkaisemaan konkreettisia ja käytännöllisiä elämän haasteita. Nämä sosiaalisen elämän haasteet voivat liittyä esimerkiksi ammatinvalintaan, elämän valintoihin ja ihmissuhteisiin. (Peavy 1999, 28.) Vaikka ohjausmenetelmiä on erilaisia Peavy (1999, 19) nostaa esiin viisi yhtäläistä ohjausmenetelmien tekijää, jotka toteutuvat useimmissa ohjausmenetelmissä. Ne ovat:

” (1) ohjaussuhde tarjoaa tukea, huolenpitoa, lohtua ja toivoa, (2) asiakkaalle annetaan tarvittaessa asiallista ja oikeaa tietoa, (3) asiakkaita autetaan selventämään ja luomaan kuvaa omista tavoitteistaan ja tulevaisuudestaan, (4) asiakkaita autetaan tunnistamaan voimava-

rojaan ja rajoituksiaan, (5) asiakkaita autetaan tekemään ja toteuttamaan vaihtoehtoisia valintoja ja suunnitelmia. Heitä autetaan käsittelemään tavoitteiden saavuttamisen tiellä olevia esteitä. Kertovalla kielellä ilmaistuna asiakkaita autetaan löytämään oma äänensä ja toimintamahdollisuutensa tarinoissa, joita he kertovat ja luovat.”

Kuten Peavy (1999) mainitsi, toivo on yksi ohjauksen keskeisistä elementeistä. Toivo on läsnä ohjauksessa niin ohjattavan, kuin ohjaajan näkökulmasta. Toiveet voivat kohdistua moniin asioihin, esimerkiksi pohdinnassa oleviin asioihin, ohjauksen lopputulemaan tai tulevaisuuteen. Epärealistiset toiveet eivät ole ohjaustilanteissa epätavanomaisia. Ohjaajan on hyvä ymmärtää ohjattavan toiveet ja auttaa myös ohjattavaa ymmärtämään ne. Yhteisymmärrykseen pyrkiminen on tärkeää, ettei erilaiset tai epärealistiset toiveet vaikuta taustalla ohjauksen toteutumiseen. (Larsen, Stegge, Edey & Ewasiw 2014.)

Vehviläinen (2014) avaa ohjattavan toimijuuden tukemisen tärkeyttä. On tärkeää etsiä ja vahvistaa ohjattavan toimijuutta avoimella vuorovaikutuksella sekä osallistavalla pedagogiikalla. Tavoitteena on laajentaa ohjattavan ymmärrystä omista toimintamahdollisuuksistaan. Tukemalla toimijuutta voidaan tavoittaa rauhoittumisen tunteita, varmuutta kykeneväisyyteen ja tunnetta, että kuuluu jonnekin. (Vehviläinen 2014, 20–21.) Ohjaus on myös tulevaisuuteen suuntautunutta, jossa oletetaan ohjattavan olevan toimintakykyinen ja kykeneväinen itsereflektioon sekä suuntaamaan ajatuksiaan tulevaisuuteen (Vehviläinen 2014, 52).

Tiivistettynä ohjaus on kokonaisvaltaista ja tavoitteellista toimintaa, jonka toiminnan keskipisteenä on ohjattava. Ohjaus on ohjattavan toimijuutta tukevaa sekä tulevaisuuteen suuntautunutta. Dialogisuus eli vuorovaikutuksellinen toimintatapa, jossa nähdään osapuolien olevan keskustelukumppaneita, on myös tärkeä osa ohjausta (Vehviläinen 2014, 26). Ohjauksessa keskitytään ohjattavan elämästä nouseviin teemoihin ja ohjaajan tehtävä on antaa tukea ja toivoa sekä toimia tasavertaisena jäsenenä ohjaustilanteessa ohjattavan kanssa. Seuraavaksi tarkastelemme opinto-ohjauksen näkökulmaa tutkimuksemme aiheen näkökulmasta.

3.2 Opinto-ohjaus

Opinto-ohjaus kulkee osana jokaisen suomalaisen kasvupolkoa. Ohjauksessa korostuvat erilaiset asiat opiskelu-uran eri vaiheissa sekä elämänkaaren muutoksissa. Koulupolkoa kuljetaan lapsuudesta aikuisuuteen, johon kuuluu erilaisia kehitysvaiheita sekä ohjaustarpeita. (Lerikkanen & Virtanen 2005, 34–41.) Opinto-ohjausta toteutetaan peruskoulussa, toisella asteella, korkeakouluissa sekä opistotasolla. Opinto-ohjaajat pääsevätkin pitkäksi ajaksi osaksi ihmisen elämänkaarta ja sen muuttuvia ohjaustarpeita (Lerikkanen & Virtanen 2005, 34). Ohjaaja auttaa ohjattavia oman osallisuuden tukemisessa. Tavoitteena on voimaannuttaa ohjattavia suunnittelemaan omaa elämäänsä yhä paremmin. Ohjaajan tehtävä on tukea tätä prosessia eri koulutuspolun vaiheissa. (Lerikkanen & Virtanen 2005, 40.)

Oppilaanohjausta määritellään Opetushallituksen (OPH 2020) toimesta perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa. Opetushallitus linjaa, että ”oppilaan ohjauksella on keskeinen merkitys sekä oppilaiden, koulun, että yhteiskunnan näkökulmasta”. Peruskoulussa oppilaanohjauksen keskeisenä tehtävänä on ”tukea oppilaan kasvua ja kehitystä siten, että oppilas kykenee edistämään opiskelunvalmiuksiaan ja sosiaalista kypsymistään sekä kehittämään elämänsuunnittelun kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja”. Lisäksi oppilaanohjauksen nähdään yhdistävän yksilöä ja koulua yhteiskuntaan ja työelämään. Tavoitteena on edistää oikeudenmukaisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Opetushallituksen linjausten lisäksi jokainen peruskoulu laatii oman toimintaansa ohjaavan ohjaussuunnitelman, jossa keskitytään koulun sisäisiin ohjauksen toimitatapoihin, järjestämisen rakenteisiin ja vastuunjakoon. (Opetushallitus 2020c.)

Lukiossa opinto-ohjaajan tehtävänä on ”tukea opiskelijaa opinnoissa lukioaikana ja huolehtia siitä, että opiskelijalla on riittävästi sellaisia tietoja ja taitoja, joita hän tarvitsee siirtyessään jatko-opintoihin ja työelämään”. Samanlainen tarkoitus on ammatillisen koulutuksen ohjauksella. Lukiossa ohjauksen tarkoitus on lisäksi

“tukea opiskelijan hyvinvointia, kasvua ja kehitystä, tarjota aineksia itsetunte-
muksen ja -ohjautuvuuden lisääntymiseen sekä kannustaa aktiiviseen kansalai-
suuteen.” (Opetushallitus 2020b; Opetushallitus 2020a.) Lisäksi opinto-ohjausta
toteutetaan muilla kouluasteilla, kuten korkeakoulussa. Opetushallitus ei ole
kuitenkaan määritellyt ohjauksen tavoitteita muille asteille. Opinto-ohjaajan työ
on moninaista ja työtehtävät vaihtelevat hieman kouluasteittain. Moninaiseen
työnkuvaan voi kuulua yksilöohjauksen, opetuksen ja ryhmäohjauksen lisäksi
monialaisissa verkostoissa toimiminen sekä kodin ja koulun yhteistyö, työelä-
mäyhteistyö sekä muita vaihtelevia työtehtäviä. Ammattitaidon ylläpitoa ja ke-
hittämistä pidetään tärkeänä osana opinto-ohjaajan työnkuvaa. (Suomen opinto-
ohjaajat – SOPO ry 2009.)

Opinto-ohjaajan työtä määrittelevät lainsäädännöt kuten perusopetuslaki
(1998/628), lukiolaki (2018/714), laki ammatillisesta koulutuksesta (2017/531),
ammattikorkeakoululaki (2014/932) sekä yliopistolaki (2009/558). Nämä lait
määrittelevät opinto-ohjaajan työnkuvan laajaa kokonaisuutta. Perusopetuslain
(1998/628) mukaan opetukseen osallistuvalla on oikeus saada opetussuunnitel-
man mukaisen opetuksen lisäksi oppilaanohjausta sekä riittävää tukea oppimi-
seen ja koulunkäyntiin heti tuen tarpeen ilmetessä. Lukiolaki (2018/714) määrit-
telee opinto-ohjauksen sisältyvän lukiokoulutuksen oppimäärään. Lukiolainsää-
dännöllisesti katsoen opinto-ohjauksen nähdään olevan lukio-opintoihin ja jatko-
opintoihin liittyvää ohjausta. Ammatillisen koulutuksen lain mukaan opiskeli-
jalla on oikeus saada henkilökohtaista ja muuta tarpeellista opinto-ohjausta (Laki
ammattillisesta koulutuksesta 2017/531). Kyseisessä laissa ei mainita tarkemmin
muuta opinto-ohjaukseen liittyvää. Ammattikorkeakoululaki (2014/932) määrit-
telee opinto-ohjauksen tukevan määrääjassa valmistumista. Myös yliopistolaki
(2009/558) määrittelee opinto-ohjauksen samalla tavalla. Opinto-ohjauksen lain
määritelmät korkeakouluissa jäävät pintapuoliseksi tavoiteajan tukemiseksi.
Muun tuen tarvitsemisen tukea ei määritellä mitenkään näissä laissa toisin kuin
esimerkiksi perusopetuslaissa määritellään. Lain puitteissa korkeakouluopiske-
lija on näin ollen paljon oman onnensa nojassa tuen tarpeen ilmestyessä.

Opinto-ohjaajia on Suomessa koulutettu vuodesta 1971 lähtien Jyväskylän ja Joensuun yliopistoissa (Helander, Pirttiniemi, Kasurinen, Kettunen, Merimaa, & Vuorinen 2018, 18). Opinto-ohjaajan työnkuvaa määrittää lakien lisäksi kelpoisuusehto, joka määräytyy opetustoimen kelpoisuusvaatimuksista annetun asetuksen 1998/986 (muutettu 2017/1150) mukaan. Kuka tahansa ei voi toimia opinto-ohjaajan nimikkeellä vakituisessa työsuhteessa vaan tämän määrittävän tekijän mukaan:

“opinto-ohjausta on kelpoinen antamaan henkilö: 1) joka on suorittanut kasvatustieteellisen alan tutkinnoista ja opettajankoulutuksesta annetun asetuksen 15 §:n 1 momentin mukaisen koulutuksen; 2) joka on suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon ja 1 kohdassa mainitun asetuksen 15 §:n 2 momentin mukaiset opinto-ohjaajan opinnot; taikka 3) jolla on tämän asetuksen 15 §:n 1 momentissa säädetty kelpoisuus. “

Tämänhetkisessä poliittisessa keskustelussa opinto-ohjaus on noussut pinnalle oppivelvollisuuden laajentamisen myötä. Opinto-ohjausta uudistetaan osana oppivelvollisuuden laajentamista ja oppilaiden henkilökohtaista ohjausta vahvistetaan. Oppivelvollisuuden laajentamisen myötä oppilaanohjausta ja opinto-ohjausta vahvistetaan merkittävästi. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020.) Monipuolisen ohjauksen keskiössä ovat riittävät resurssit. Ohjattavan on saatava riittävästi yksilölliset tarpeet huomioivaa ohjausta koko opinpolkunsa ajan. (Opetushallitus 2014.) Opinto-ohjauksen aseman vahvistaminen sekä lisäresurssien mahdollinen lisääminen tukevat tätä tavoitetta. Resurssikeskusteluun liittyy myös Suomen opinto-ohjaajat SOPO ry:n laatima suositus, jonka perusteella yhdellä opinto-ohjaajalla tulisi olla maksimissaan 200 ohjattavaa (1:200). Suositus koskee perusopetusta sekä toisen asteen opetusta. (Suomen opinto-ohjaajat – SOPO ry 2020.)

Ohjaustyön toteuttamiseen vaikuttavat ajankohtaiset lait, ohjeistukset ja koulujen omaa toimintaa ohjaavat ohjaussuunnitelmat. On kuitenkin hyvä muistaa, että opinto-ohjaajat tekevät työtään myös omalla persoonallaan ammattikuntansa ja yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyjen arvojen mukaisesti oman koulu-

tuksen ja kokemuksen kartuttaman henkilökohtaisen ohjauksellisen asiantuntijuuden turvin. Eettiset peruseriaatteet ohjaavat opinto-ohjaajien kaiken toiminnan taustalla. Seuraavaksi käsittelemme hyvän ohjauksen kriteerejä.

3.3 Hyvän ohjauksen kriteerit

Opetushallitus on laatinut ohjaustyön tueksi Hyvän ohjauksen kriteerit (2014). Valtakunnallisten kriteerien avulla pyritään kehittämään ja varmistamaan perusopetuksen, lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen ohjauksen laatua. Ohjeistuksen on tarkoitus tukea kouluja, hallintoa sekä päättäjiä tarkastelemaan ohjausta kriittisesti sekä tarttumaan kehittäviin toimenpiteisiin ohjauksen laadun takaamiseksi. Hyvän ohjauksen suositusten tavoitteena on tukea korkeatasoista ja monipuolista tarjontaa ohjauksessa. Tavoitteena on myös varmistaa laadukkaan ohjauksen saatavuus tasa-arvoisesti kaikille. (Opetushallitus 2014.)

Suosituksessa ohjauksella tarkoitetaan jatkuvaa, vuorovaikutteista ja tavoitteellista toimintaa, jonka tarkoituksena on tukea oppimista, kasvua ja kehitystä. Hyvän ohjauksen kriteerit toimivat jatkumona perusopetuksesta lukiokoulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen yhteisten teemojen kautta. Erityisesti siirtymä- ja nivelvaiheiden ohjauksella nähdään olevan tärkeä merkitys. Tämä on yksi syy siihen, miksi opetuksen ja koulutuksen järjestäjien tulee toimia tiiviissä yhteistyössä yli työnimikkeiden ja kouluasteiden. (Opetushallitus 2014.)

Opetushallituksen mukaan ohjauksen nähdään olevan kaikkien koulussa tai oppilaitoksessa olevien yhteistä työtä ja koulun toimintakulttuurin tulisi tukea ohjauksen järjestämistä (Opetushallitus 2014). Käytännössä työtehtävien rajaaminen ja yhdessä tekeminen ei välttämättä aina toteudu ja opinto-ohjaajille saattaa usein kaatua moni ohjauksellinen elementti, vaikka hyvän ohjauksen kriteerien mukaisesti se kuuluu kaikille koulussa tai oppilaitoksissa toimiville henkilöille.

Hyvän ohjauksen kriteerien (2014) mukaan ohjauksen tavoitteena on edistää opiskelunvalmiuksia sekä opintojen sujuvuutta. Tukea tarjotaan elämänsuunnittelutaitojen muotoutumisessa, kuten koulutukseen, jatko-opintoihin ja uraan liittyvien valintojen tekemisessä sekä lisäksi muihin ohjattavan elämään liittyvissä asioissa. Esimerkiksi erilaisten yhteisöjen, perheen, ystävien ja harrastusten nähdään olevan olennaisessa osassa ohjattavien elämässä. Ohjauksen tarkoituksena on myös tukea itsetuntemuksen vahvistumisessa, hyvinvoinnin lisäämisessä sekä syrjäytymisen ehkäisyssä. Oppimisen ja ohjauksen nähdään olevan elinikäistä ja näin tavoitellaan ohjattavista tulevan täysvaltaisia, aktiivisia ja vastuullisia yhteiskunnan jäseniä. Ohjattavien nähdään olevan aktiivisia ja osallistuvia toimijoita ja ohjaajan tehtävänä on tukea heidän toimijuuttaan. (Opetushallitus 2014.)

Hyvän ohjauksen kriteereissä (2014) ohjausta kuvataan tarkemmin yhteisten teemojen kautta (12 kpl). (Kuvio 1. Hyvän ohjauksen teemat). Hyvän ohjauksen teemat esitellään kriteerien avulla erikseen perusopetuksen, lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen näkökulmista. Kaikki teemat ovat yhtä arvokkaita hyvän ohjauksen kriteerien (2014) näkökulmasta. Kuitenkin teemoista nousee esille tutkimuksemme kannalta muutama erityisen olennainen teema, kuten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, toimijuuden tukeminen ja vuorovaikutteinen yhteistyö ohjauksen tukena. Nämä teemat nousevat usein esiin eri keskusteluissa ohjauksen eettisistä ohjeistuksista ja periaatteista puhuttaessa. Avaamme näitä tutkimuksemme kannalta oleellisia teemoja seuraavaksi hieman enemmän.

KUVIO 1. Hyvän ohjauksen teemat. (Opetushallitus 2014).

Kuten olemme jo aiemmin nostaneet esille, yksi tärkeistä ohjauksen tavoitteista on tukea ohjattavan omaa toimijuutta. Hyvän ohjauksen kriteerien (2014) tema nimeltään aktiivisuuden, osallisuuden ja vastuullisuuden tukeminen tarkoittaa, että ohjaus toteutetaan niin, että se vahvistaa ohjattavien aktiivisuutta, osallisuutta ja vastuuta omaan elämään ja oppimiseen liittyvissä asioissa. Tavoitteena on ohjata ja kasvattaa ohjattavia toimimaan yhteiskunnassa ja työelämässä. (Opetushallitus 2014.) Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen hyvän ohjauksen kriteereissä (2014) tarkoittaa, että tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta kehitetään ohjauksessa suunnitelmallisesti. Niiden merkitystä tuetaan ja ohjausta toteutetaan niin, että se edistää oppilaan luottamusta tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen niin koulutuksessa kuin työelämässä. (Opetushallitus 2014.) Vuorovaikutteisen yhteistyön nähdään ohjauksen tukena olevan yhteistyötä kodin ja koulun välillä, moniammatillista yhteistyötä, verkosto- ja työelämäyhteistyötä sekä koulun sisällä tapahtuvaa yhteistyötä. (Opetushallitus 2014.) Opinto-ohjaa-

jan työhön kuuluu kiinteänä osana yhteistyön tekeminen moneen suuntaan. Tarkoituksena on tukea ohjattavaa mahdollisimman monipuolisesti ja moniammatillisesti.

3.4 Eettisyys ohjaustyössä

Ammattietiikka tarkoittaa työtä tekevän yksilön henkilökohtaisia sekä kollektiivisia käsityksiä työn tekemisen perusteista (Ikonen-Varila 2005, 96). Ammattietiikkaan liittyviä kysymyksiä on, millaista on hyvä eettinen ammatillinen käytäntö ja minkälaisia kuvaavia piirteitä siihen liittyy (Onnismaa 2011, 105). Usein ohjaustilanteissa eteen tulevat eettiset pohdinnat ovat ennakoimattomia eikä valmiita toimintamalleja tilanteisiin välttämättä ole vielä olemassa (Onnismaa 2011, 105). Tämä luo omat haasteensa eettiseen ohjaustyöhön.

Ammatti vaikuttaa yksilön päätöksentekoon, joten ammattietiikan rooli on ymmärtää ammattien tehtävää ja asemaa yhteiskunnassa. Airaksisen (1991) mukaan jokainen ammattilainen on itse vastuussa oman työympäristönsä kehittämisestä oikeudenmukaiseksi. Oikeudenmukaisuus takaa sitä, ettei yksilö joudu arvostitiriitoihin ammatin vaatimusten ja omien arvojensa kanssa. (Airaksinen 1991, 20.) Moniin eettisiin ongelmiin ei ole valmiita toimintaohjeita, vaan usein eettisesti ongelmalliset ratkaisut jäävät yksilön omien arvojen ja toimintatapojen varaan. Näissä tilanteissa ammatillinen ylpeys oman työn laadusta sekä arvosta todennäköisesti lisäävät työmoraaalia ja toimintatapojen luotettavuutta. (Ikonen-Varila 2005, 110.) Ohjaaja joutuu pohtimaan tarkasti eettisiä kysymyksiä valitessaan esimerkiksi pienimmän pahan pelkistä huonoista vaihtoehdoista, jos rajalliset toimintamahdollisuudet ja puutteelliset resurssit rajoittavat toimintaa (Onnismaa 2011, 116).

Moraaliarviointi tarkoittaa kykyä ratkoa vaikeita moraalisia kysymyksiä (Colby 2005, 41). Opinto-ohjaaja saattaa työssään usein törmätä moraalisesti vaikeisiin

kysymyksiin, joita tulee myöhemmin esille tutkielmamme tulososiossa. Moraali, eli se, mikä on oikein, liittyy vahvasti oikeudenmukaisuuteen, luottamukseen, selvitysvelvollisuuteen ja moraaliseen auktoriteettiin (Colby 2005, 46; Ahokas, Lähteenoja, Myllyniemi, Myyry & Pirttilä-Backman 2005, 7). Sosiaalinen perustehtävä moraalilla on säännellä ihmisten keskinäisiä suhteita ja käyttäytymistä sekä ohjata arvoihin pohjautuvia päämääriä tavoiteltaviksi (Launis, Oksanen & Sajama 2010, 7). Ihminen edistää oman moraalin kehittämistä olemalla avoin ja ottamalla muiden näkökulmat todesta (Colby 2005, 58–59). Moraalilla on kolme tehtävää: ratkaista ristiriitoja eli edistää oikeudenmukaisuutta, edistää hyvää ja estää pahaa. Ristiriitojen ratkaisemisessa oikeudenmukaisuuden arvo toimii korkeimpana mittarina valittavaan toimintaan. (Helkama 2009, 18.)

Ohjaustyössä toinen ihminen, ohjattava, on toiminnan keskiössä ja opinto-ohjaajan on jatkuvasti oltava läsnä ja kuunneltava toisen näkökulmaa toteuttaessaan ohjausta ja siihen liittyviä ratkaisuja. Ihmisen käyttäytymistä ohjaa yksilön moraalisten ja yhteiskunnallisten arvojen asema hänen minäkäsityksessään (Colby 2005, 58). Ohjaajana toimimisen etiikkaan kuuluu vahvasti myös ohjattavan arvostaminen. Arvostamiseen liittyy inhimillisen elämän, tunteiden ja kokemusten arvostaminen kaikissa ilmenemismuodoissaan. Asiakastyössä, meidän tutkielmassamme ohjaajana toimiessa, olisi tärkeää antaa jokaiselle ohjattavalle yhtäläinen arvo riippumatta hänen luonteestaan, saavutuksistaan, epäonnistumisistaan tai elämänkatsomuksestaan. (Mattila 2007, 15.)

Ikonen-Varila (2005, 104–105) esittää Leventhaliin (1980) nojautuen kuusi oikeudenmukaista menettelytapaa, jotka toimivat hyvin myös arvioitaessa eettisiä ja moraalisia menettelytapoja ohjaustyössä. Ensimmäisenä edustavuusperiaate, jonka mukaan kaikissa päätöksenteon vaiheissa niillä ihmisillä, joita päätös koskee, tulee olla mahdollisuus ilmaista mielipiteensä. Toisena johdonmukaisuusperiaate, jonka mukaan tulee huolehtia henkilöitä koskevasta tai ajallisesta johdonmukaisuudesta. Kolmantena puolueellisuuden periaate, joka korostaa, että

päätöksentekijällä ei saa olla päätökseen vaikuttavia omia intressejä, ennakkokäsityksiä tai asenteita, jotka estäisivät häntä huomaamasta kaikkea päätökseen liittyvää oleellista tietoa. Neljäntenä tiedon tarkkuuden periaate, joka nojaa perustana olevien tietojen tarkkuuteen. Viidentenä oikaistavuuden periaate, jolla varmistetaan, että päätökseen liittyvällä henkilöllä on oikeus varmistaa itseään koskevat arvostelut tai tiedot. Kuudentena eettisyyden periaate, jonka mukaan toimintaan ei saa liittyä urkkimista, intimiteetin loukkaamista tai lahjontaa. (Ikonen-Varilan 2005: 104–105 mukaan Leventhal 1980.)

Mattila (2007) kuvaa lastenhoitajan hyvää ammattietiikkaa käytännön työssä seuraavilla tavoilla, jotka soveltuvat myös ohjaajana toteutettavaan ammattietiikkaan: Mattilan mukaan hyvään ammattietiikkaan kuuluu, että työntekijä pyrkii tekemään parhaansa ja lisäksi hän tietää, mitä on tekemässä, eli osaa perustella tekemisensä. Asiakastyössä tulee edistää asiakkaan hyvää, eli ohjaajana ohjattavan/ ohjattavien hyvää. Ammatilainen osaa myös tunnistaa ja hyväksyä oman ammattitaitonsa rajat sekä kantaa vastuunsa omista valinnoistaan myös silloin, kun hän on erehtynyt tai epäonnistunut. (Mattila 2007, 51.)

Olosuhteet vaikuttavat siihen, että jokin asia voi joissain olosuhteissa olla väline hyvään ja joissain toisissa olosuhteissa tulos voi olla päinvastainen (Moore 2010, 100). Ohjaajan työssä tämä tarkoittaa sitä, että ohjattavien kanssa ei voi toimia aina samalla kaavalla, koska lähtökohdat ja olosuhteet ovat eri ihmisten kohdalla erilaisia. Eettisten valintatilanteiden edessä taisteleminen voi heijastua suoraan ohjausalan ammatilaisen työssä jaksamiseen (Onnismaa 2011, 122).

Opettajien ammattijärjestön (OAJ) ohjausalan pedagogisena järjestönä toimiva Suomen opinto-ohjaajat – SOPO ry on listannut opinto-ohjaajan työn eettiset periaatteet. Opinto-ohjaajan työn eettiset perusperiaatteet ohjaavat jokaisen opinto-ohjaajan työtä. Nämä perusperiaatteet toimivat punaisena lankana ohjaustyön taustalla, on kyse sitten peruskoulun, lukion, ammatillisen koulutuksen, uraoh-

jauksen tai muun ohjausalan työn tehtävistä. Joskus eettiset periaatteet ovat näkyvämpiä ja toisena hetkenä ne vaikuttavat työn taustalla kaikkeen toimintaan. Eettiset peruseriaatteet voivat muodostua ohjaajalle monella tapaa. (Suomen opinto-ohjaajat – SOPO ry 2009.)

Opinto-ohjauksessa tuetaan ohjattavaa hänen elämäänsä liittyvien kysymysten käsittelyssä. Opinto-ohjaaja voi auttaa esimerkiksi koulutukseen, opiskeluun, uravalintaan ja tulevaisuuteen liittyvien mietteiden tarkastelussa. Opinto-ohjauksen tavoitteena on auttaa ohjattavaa ymmärtämään omaa tilannettaan ja kohtaamaan elämänsä haasteita. Ohjattavan kunnioittaminen ja hyvinvoinnin tukeminen ja tasa-arvon edistäminen nähdään olevan ohjauksen peruseriaatteet, jolle työn muut osiot rakentuvat. Ohjaustyötä tehdään oman asiantuntijuuden ja persoonan voimin. (Suomen opinto-ohjaajat – SOPO ry 2009.) Seuraavaksi siirymme käsittelemään tutkielmamme toteutusta.

4. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tämän luvun tavoitteena on avata tutkimuksemme toteutuksen tapoja. Seuraavaksi esittelemme tarkan kuvauksen niistä aineistonkeruu- ja analyysimenetelmistä, joita olemme käyttäneet tutkimuksessamme, sekä avaamme tutkimuksen toteutusta, tutkimuskysymyksiä, tutkimuskontekstia sekä tutkimusaineistoa. Toteutustapojen avaamisen koemme olevan merkityksellistä tutkimuksellisen kokonaiskuvan ymmärtämiseksi. Haluamme antaa lukijalle mahdollisimman kokonaisvaltaisen ymmärryksen siitä, millaisilla menetelmillä tutkimuksen tulokset on saavutettu sekä perustella menetelmien valintojen taustat.

Tieteellisessä tutkimuksessa käytetty aineisto on keskiössä. Tutkimukseen valitun metodin avulla tulkitaan aineistoa ja nostetaan esiin uusi haluttu tieto. Vaikka aineisto olisi todella laadukasta, siihen sopimattomalla tutkimusmenetelmällä ei välttämättä saada laadukasta tutkimusta aikaiseksi. Sopivan metodin valinta on näin ollen todella tärkeää. (Aaltola & Valli 2010, 12.)

Tutkimus ja tutkimuksen aineiston keruu toteutettiin osana *Opinto-ohjauksen ammattilaiset työssään* - hanketta, joka on aloittanut toimintansa keväällä 2019. Hanke on toteutettu yhteistyössä Jyväskylän yliopiston, Itä-Suomen yliopiston, Hämeen ammattikorkeakoulun, Tampereen ammattikorkeakoulun sekä Jyväskylän ammattikorkeakoulun kanssa. Laadullisen tutkimuksen menetelmät toimivat tutkimuksemme pohjana sekä suuntaviivoina. Aineiston analyysi toteutettiin laadullisen sisällönanalyysin keinoin aineistolähtöisesti. Analysoimme *Opinto-ohjauksen ammattilaiset työssään* - hankkeessa kerättyä haastatteluaineistoa keskittyen haastatteluiden osioihin, joissa huomio kiinnittyy opinto-ohjaajien eettisiin peruseriaatteisiin.

4.1 Laadullinen tutkimus

Tutkielmamme on toteutettu laadullisen tutkimuksen keinoin. Laadullinen tutkimusote on valittu tutkimuksen perustaksi, koska kvalitatiivisen tutkimuksen kautta voidaan pureutua aineiston sisälle ja analysoida sieltä nousevia teemoja eri metodein. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tavoite on usein, muiden tavoitteiden rinnalla, päästä tutkimuksen kohteena olevien tutkittavien omien tulkintojen äärelle ja saada heidän äänensä esille (Hakala 2018, 22). Näiden syiden takia halusimme pureutua pohtimaan opinto-ohjaajien eettisiä peruseriaatteita laadullisen tutkimuksen keinoin.

Määrällisessä tutkimuksessa aineistoa tarkastellaan numeroiden ja tilastojen avulla. Kvalitatiivisen tutkimuksen nähdään olevan perusluonteeltaan tutki-
musta, joka soveltuu erittäin hyvin ihmisen käyttäytymisen ja yhteiskunnallisten ilmiöiden tutkimiseen. Laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan jotain aistihavain-
noin saatua ihmisperustaista tietoa. (Lichtman 2013, 3–7.) Tutkimuksellisesta nä-
kökulmasta katsoen koemme, että laadullisesti aineiston analysoiminen, arvope-
riaatteiden tunnistaminen ja analysoiminen on aiheemme kannalta merkityksel-
lisempää, kuin esimerkiksi eettisten peruseriaatteiden pelkkä nimeäminen ja lu-
vuin merkitseminen. Emme koe, että kvantitatiiviset tutkimusmenetelmät toisi-
vat merkittävää lisäarvoa tutkimuskysymyksiemme vastauksiin. Näin ollen tut-
kimus on toteutettu ainoastaan laadullisen tutkimuksen ominaispiirteitä kunnioittaen.

Laadullisen tutkimuksen teoksia tarkastellessa epävarmuus valtasi ensin mielen. Huomasimme, että vaihtoehtoja laadullisen tutkimuksen toteutukseen on monia. Mikä niistä olisi sopivin juuri meidän tutkimuksellemme? Teoksia lukiessa huomasimme, että laadullisen tutkimuksen teokset eivät ole täysin samaa mieltä siitä, miten laadullista tutkimusta olisi paras toteuttaa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 22). Määritelmää laadullisesta tutkimuksesta ei myöskään nähdä aina yksiselitteisesti. Yksi laadullinen tutkimus voi sisältää myös useita tutkimusmetodeja.

Mielenkiintoinen huomio oli, että laadullinen tutkimus voi viedä tutkijan monipuolisesti erilaisiin tutkimusympäristöihin. (Bogdan & Biklen 2007, 1–2.) Omassa tutkielmassamme laadullisen tutkimuksen tekeminen vei meidät haastattelemaan ohjausalan ammattilaisia ympäri Suomen.

Isossa osassa Suomessa julkaistuista laadullisista tutkimuksista laadullisen tutkimuksen lähdeviittauksissa on käytetty Jouni Tuomen sekä Anneli Sarajärven kirjoittamaa teosta *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (2018). Tämä teos toimii pohjana myös omalle Pro gradu –tutkielmallemme ja käytämme sitä ohjenuorana laadullisen sisällönanalyysin toteuttamisessa. Kansainvälisessä kirjallisuudessa esiintyy myös *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* -teoksen kanssa samansisältöisiä lähestymistapoja analyysin tekemiseen. Esimerkiksi teoksissa *Qualitative data analysis* (Miles & Huberman 1994), *Qualitative research* (Silverman 2016) ja *Research methods in education* (Cohen, Manion & Morrison 2007) mainitaan, kuinka laadullinen tutkimus on moninaista ja esimerkiksi tutkimuksen analysointi-, esitys- ja julkaisutapoja on erilaisia. Silti on myös paljon yhdistäviä tekijöitä, mitä kaikista laadullisesti tehdyistä tutkimuksista tulisi löytää. Näitä ovat esimerkiksi haastatteluun liittyvät yhtäläisyydet. Haastattelut muodostuvat aina kysymysten ja vastausten pohjalle, vaikka haastattelutapa voikin vaihdella laadullisen tutkimuksen kentän sisällä. (Silverman 2016, 429–430.)

Tyypillisiä aineistonkeruumenetelmiä laadullisessa tutkimuksessa on monenlaisia. Tutkimuksen luonne vaikuttaa menetelmän valintaan. Tavallisia aineistonkeruumenetelmiä laadullisessa tutkimuksessa ovat kyselyt, havainnointi, jo olemassa oleva kirjallisuus sekä haastattelu. Menetelmiä voidaan käyttää joko yhdessä tai erikseen. Kyseisiä menetelmiä voidaan käyttää myös osana määrällistä tutkimusta, vaikka ne ovat ominaisia laadulliselle tutkimukselle. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 83–84; Bogdan & Biklen 2007, 117.) Omassa tutkielmassamme käytämme laadullisena aineistonkeruumenetelmänä puolistrukturoitua teemahaastattelua.

4.2 Tutkimuskonteksti

Tämä pro gradu tutkielma pohjautuu *Opinto-ohjauksen ammattilaiset työssään* - tutkimushankkeessa kerättyyn aineistoon. Tässä luvussa esitellyt tiedot pohjautuvat pitkälti liitteeseen 1, eli tiedotteeseen tutkimuksesta. Tällä hetkellä hanketta ei rahoita mikään Jyväskylän yliopiston ulkopuolinen taho, mutta se on toteutettu yhteistyössä Suomen opinto-ohjaajat - SOPO ry:n sekä Itä-Suomen yliopiston, Hämeen ammattikorkeakoulun, Tampereen ammattikorkeakoulun ja Jyväskylän ammattikorkeakoulun kanssa (Liite 1). Jussi Silvennoinen Itä-Suomen yliopistosta toimii hankkeen yhteistyökumppanina.

Jyväskylän ja Joensuun yliopistoissa on tutkittu 1990-luvulta lähtien opinto-ohjaajien ja vastaavilla nimikkeillä alan koulutuksen käyneiden työnkuvia ja työn hyvinvointia. Keväällä 2019 käynnistyi *Opinto-ohjauksen ammattilaiset työssään* -hanke. Hanke toteutti seurantakyselyn sekä syventäviä haastatteluja vuoden 2017 *Ohjaajat työssään 2017* -kyselyyn vastanneille, johon vastasi 942 opinto-ohjaajaa Suomesta (Rantanen & Silvonen 2018, 12). Alettaessa toteuttaa syventäviä haastatteluja kysyttiin Hämeen, Tampereen ja Jyväskylän ammattikorkeakoulujen ohjaajakoulutuksen ammattilaisten kiinnostusta lähteä mukaan hankkeeseen. Tässä haastattelututkimuksessa tutkitaan syvemmin opinto-ohjaajien ja opinto-ohjaajakoulutuksen käyneiden koulutusta ja työtä mm. koulutus- ja työuria, täydennyskoulutustarpeita, työoloja, työhyvinvointia sekä työnsisältöjä ja osaamisvaatimuksia. Omassa pro gradu -tutkielmassamme pyrimme löytämään vastauksia ohjaajien eettisiin peruseriaatteisiin. Seuraavaksi kerromme hieman enemmän omasta tutkimusaineistostamme, haastattelutilanteista sekä haastattelutavien valikoitumisesta tutkimukseemme.

4.3 Tutkimusaineisto ja sen keruu

Tutkimuksen kenties oleellisin osa on tutkimusaineisto. Ilman aineistoa tutkimuksessa käytetyt menetelmät ovat turhia. (Bogdan & Biklen 2007, 117.) Yleensä laadullisessa tutkimuksessa käytetään aineistoa, joka on kirjoitetussa muodossa. Aineisto koostuu yleensä sanoista numeroiden sijaan. (Miles & Huberman 1994, 1.) Tässä tutkimuksessa puolistrukturoidut teemahaastattelut on litteroitu kirjalliseen muotoon ennen analyysin aloittamista. Seuraavaksi kuvaamme tutkielmamme aineiston ja sen keruumenetelmät.

Tutkielmamme aineistona toimii *Opinto-ohjauksen ammattilaiset työssään* - tutkimushankkeen haastattelut, jotka toteutettiin keväällä 2020. Yhteensä haastatteluja tehtiin hankkeeseen liittyen 42 ja haastattelijoina oli yhteensä 10. Toimimme osana haastattelutiimiä. Kaikki graduntekijät, jotka olivat mukana haastatteluista toteuttamassa, osallistuivat haastattelukoulutukseen, jossa kävimme haastattelurungon teemat läpi. Lisäksi kaikki tekivät koehaastattelut, joiden pohjalta saimme ohjaajaltamme palautetta sekä kävimme vielä graduryhmässä haastatteluiden toteutukseen liittyviä kysymyksiä läpi.

Omassa pro gradussamme analysoimme 14 eri haastattelua, joista olemme itse toteuttaneet yhdeksän. Yhteensä meidän aineistomme materiaalin keräämisessä on ollut kuusi eri haastattelijaa. Kun puhumme jatkossa omista haastatteluisistamme, tarkoitamme, kuinka olemme omien haastateltaviemme kanssa toimineet. Laadullisissa tutkimuksissa aineiston koko on verrattain määrälliseen tutkimukseen pieni. Emme tutkielmallamme pyrikään tilastollisiin yleistyksiin, vaan kuvaamaan ohjaajien peruseriaatteita ja niiden ilmenemistä yleisemmän näkökulman kautta. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 98.) Haastattelut toteutettiin sekä kasvokkain, puhelimitse että Zoom -tapaamisten eli videohaastatteluiden kautta. Jokaisessa haastattelussa oli läsnä vain yksi haastattelijaa. Haastattelun aikana oli kolme piirustustehtävää. Kasvokkain tapahtuneissa haastatteluissa saimme nämä heti mukaan ja etäyhteydellä toteutetuissa haastatteluissa haastateltavat

lähettivät nämä piirustukset jälkikäteen sähköpostilla. Tällöin jälkikäteen tehtävän lähettäneillä haastateltavilla oli mahdollisesti enemmän aikaa tehtävän tekemiseen, mikä voi vaikuttaa tulosten luotettavuuteen. Piirustustehtävän sisällöistä keskusteltiin kuitenkin haastattelun aikana ja videohaastatteluissa haastateltava pystyi näyttämään tehtävänsä videon välityksellä.

Haastateltavat olivat haastatteluiden aikana joko kotonaan tai työpaikallaan. Oma koti voi luoda haastattelulle turvallisen puitteen, kun tila on haastateltavalle tuttu. Toisaalta haastateltavan työhuoneessa toteutetussa haastattelussa toimitaan haastateltavan määrittelemillä säännöillä. (Eskola, Lätti & Vastamäki 2018, 34.) Osa kasvokkain suunnitelluista haastattelutilanteista vaihtui puhelimitse tai Zoom -tapaamisten kautta toteutettaviksi maailmalla ja Suomessa jylhävän Koronavirus-pandemian vuoksi.

Haastateltavat tulivat tutkimukseemme *Opinto-ohjauksen ammattilaiset työssään* -tutkimushankkeen kautta, ja he olivat olleet mukana tutkimuksen aikaisemmassa vaiheessa vuonna 2017. Aineistonkeruun tulisi aina mahdollistaa sekä yleisen tilanteen että yksittäistapausten tarkastelun (Hakala 2018, 24). Tässä gradussa pääsemme tarkastelemaan yksittäisiä vastauksia sekä katsomaan laajemmin opinto-ohjaajien näkemyksiä heidän yhtäläisistä perusperiaatteistaan ja näiden toteutumisesta käytännön työssä. Kaikki haastattelut on toteutettu yksilöhaastatteluina. Kuvaamme seuraavaksi haastattelujen valikoitumista sekä kerromme lisää haastattelujen toteutuksesta.

Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina ja haastattelurungon saimme valmiina *Opinto-ohjauksen ammattilaiset työssään* - tutkimushankkeesta. Haastateltavien suostumuksen haastatteluun tulee perustua avoimeen tietoon haastatteluista (Christians 2008, 192). Haastateltavat saivat ennen haastattelutilannetta nähtäväkseen tutkimuksen teemat pääkysymyksineen, mutta eivät varsinaista haastattelurunkoa. Haastateltavat ovat myös saaneet nähtäväkseen ennen haas-

tatteluihin lupautumistaan tiedotteen tutkimuksesta ja henkilötietojen käsitte-lystä (Liite 1). Aiheesta etukäteen tiedottaminen on hyödyllistä, jotta haastateltavat voivat pohtia ja jäsentää näkemyksiään jo hieman ennen haastattelua (Eskola, Lätti & Vastamäki 2018, 35; Tuomi & Sarajärvi 2018, 85–86). Omassa tutkielmas- samme keskityimme analysoimaan haastateltavien teemaan 3: ”*millaisia perusläh- tökohtia (ohjausajattelu ja etiikka) ohjausalan ammattilaisilla on työssään?*” antamia vastauksia. Tietoturva-asioista kerromme lisää tutkielmamme eettisyyttä ja luo- tettavuutta tarkastelevassa kuudennessa luvussa.

Halusimme saada mahdollisimman kattavan kuvan opinto-ohjaajien näkemyk- sistä eri koulutusasteilta, joten valitsimme tutkimukseen mukaan haastatteluita eri kouluasteilta. Valitsimme tutkielmaamme 14 haastattelua, joista 3 ohjaajaa työskenteli peruskoulussa, 2 yhteiskoulussa, 4 ammattikoulussa, 3 lukiossa ja 2 ammattikorkeakoulussa. Hankkeessa oli toteutettu neljä haastattelua myös muu- alla kuin edellä mainituilla koulutusasteilla työskentelevien opinto-ohjaajien kanssa, mutta nämä jätimme pienen edustavuutensa vuoksi tutkielmamme ulko- puolelle. Kaikki haastateltavat työskentelivät siis ohjauksen parissa ja olivat kou- luttautuneet alalle.

Haastateltavat opinto-ohjaajat työskentelivät eri paikkakunnilla ympäri Suomea. Tutkimuksemme ei siis pohjautu esimerkiksi tietyn kaupungin opinto-ohjaajien näkemyksiin, vaan halusimme mahdollisimman monipuolista aineistoa läpi Suo- men. Lisäksi valitsemillamme haastatteluilla oli omaan aihealueeseemme eettis- ten peruseriaatteiden suhteen rikasta ja laaja-alaista sisältöä annettavana. Haas- tateltaviemme iästä tai sukupuolesta ei kerätty tietoja haastattelujen yhteydessä, joten näihin liittyviä yleistyksiä ei tästä tutkielmasta voi tehdä. Emme tunteneet haastateltavia etukäteen ja suhteemme haastateltaviin pohjautui *Opinto ohjauksen ammattilaiset työssään* - tutkimushankkeeseen. Haastateltavat tiesivät osallistu- vansa hankkeeseen ja että me haastattelijat hyödynnämme heidän haastattelu- jamme pro gradu - tutkielmissamme. Haastateltavillemme oli hankkeen pohjalta

määritelty jo etukäteen ennen haastatteluita 4–5-numeroiset tunnistekoodit. Käytämme näitä samoja koodeja haastattelujen tuloksia analysoidessamme ja raportoidessamme.

4.4 Teemahaastattelu

Yksinkertaisuudessaan haastattelun idea on haluta tietää selkeästi, mitä joku ajattelee jostakin asiasta tai teemasta ja kysyä tätä asiaa asianomaiselta (Eskola, Lätti & Vastamäki 2018, 27). Haastattelu on haastateltavan suostumuksella tapahtuva vuorovaikutustilanne (Eskola, Lätti & Vastamäki 2018, 36). Meidän haastateltavamme olivat osallistuneet *Ohjauksen ammatillaiset työssään* -tutkimushankkeen aiempaan kyselytutkimukseen ja ilmaisseet halukkuutensa osallistua mahdollisiin jatkotutkimuksiin.

Haastattelu on tavoitteellinen tiedonkeruun tilanne, jossa haastattelun kaikki osapuolet osallistuvat tiedon tuottamiseen (Eskola, Lätti & Vastamäki 2018, 28; Tiittula & Ruusuvuori 2009, 12). Haastattelun etuna on joustavuus. Haastattelussa sanamuotoja voi tarkentaa, väärinkäsityksiä oikaista sekä toistaa jo esitetyjä kysymyksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85.)

Haastattelumme nauhoitettiin ja niiden litteroinnin hoiti hankkeen toimiannosta litterointifirma, jonka rahoitti yksi yhteistyössä hanketta toteuttanut ammattikorkeakoulu. Yhden itse toteutetun haastattelun litterointia täydensimme huonon kuuluvuuden vuoksi. Haastattelujen nauhoittaminen toimii sekä muistin että tulkintojen tarkistamisen välineenä (Tiittula & Ruusuvuori 2009, 14). Miellyttävän ja vapautuneen haastatteluilmapiirin luomisen vuoksi, ennen aiheeseen menemistä kävimme haastateltavien kanssa pientä keskustelua itse haastattelun teemojen ulkopuolelta, tähän kannustavat myös Eskola, Lätti ja Vastamäki (2018, 37).

Teemahaastattelutermin käyttäminen Suomessa alkoi Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen vuonna 1979 ilmestyneestä haastatteluoppaasta, jonka nimi on *Teemahaastattelu*. Teemahaastattelussa haastattelun aiheet eli teema-alueet on määritelty etukäteen. (Eskola, Lätti & Vastamäki 2018, 29.) Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu (Tiittula & Ruusuvuori 2009, 11). Etuna teemahaastattelussa on, että haastattelija voi tarkentaa ja syventää kysymyksiä haastattelun aikana haastateltavien vastausten perusteella (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87–88).

Opinto-ohjaajan ammattilaiset työssään – tutkimushankkeessa haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina. Haastattelukysymykset, teema-alueet ja sisällöt olivat muodostuneet kaikkien yhteistyötahoina mukana olevien korkeakoulujen kesken yhdessä pohtien ja suunnitellen. Teemahaastattelurungon teon pohjalta on käyty useita palavereja ja sisältöä on pohdittu välillä yksin ja sitten palattu taas yhteiseen pohdintaan. Teemahaastattelurunko syntyi hankkeessa mukana olevien henkilöiden yhteisen keskustelun tuloksena. Me saimme teemahaastattelurungon valmiina pro gradu - tutkielmaamme varten. Emme siis ole osallistuneet haastattelurungon suunnitteluun tai toteutukseen.

Omissa haastatteluissamme kysyimme kaikki teemoihin sisältyvät kysymykset, mutta haastateltavasta riippuen vastausten laajuudessa oli vaihteluita. Välillä jotkut tukikysymykset jäivät esittämättä, koska vastaukset olivat jo ilmenneet haastateltavan puheesta. Kävimme teemat kronologisessa järjestyksessä läpi, vaikka joskus haastateltava saattoi jo omassa puheessaan mennä osittain seuraavaan teemaan. Omissa haastatteluissamme pyrimme varmistamaan aina teeman lopuksi ennen seuraavaan teemaan siirtymistä, kokiko haastateltava vastanneensa kattavasti esitettyihin kysymyksiin tai olisiko hänellä jotain lisättävää. Jotkut haastateltavat puhuivat runsaammin kuin toiset, joillekin taas piti esittää enemmän tarkentavia kysymyksiä. Esimerkki eräästä haastattelusta, josta yhteen kysymyksen esitettiin kaksi tarkentavaa kysymystä. Alkuperäinen kysymys oli ” millaisia mahdollisia muutoksia näihin periaatteisiin on tullut ohjaustyöhön liittyvän urasi aikana”? Tähän esitettiin jatkokysymys ” Jos miettii ihan koko uran aikana,

niin onko perusperiaatteet muuttunut sinä aikana? Tai millaisia muutoksia on tullut?” Ja koska haluttiin vielä tarkennusta, kolmas tarkentava kysymys oli ”Miten tämä näkyy sen kohtaamisen ja yhteisöllisyyden näkökulmasta?”. Tässä tapauksessa haastateltava alkoi kertoa työhön liittyvistä yleisistä muutoksista eikä muutoksista ohjaajan työtä ohjaavien periaatteidensa suhteen, mikä oli alkupe-
räinen kysymys.

Yleensä kannattaa välttää monia eri kysymyksiä sisältäviä kysymyssarjoja, koska tämä voi vaikeuttaa vastaamista. Tällaisissa tilanteissa voi olla, että haastateltava tarttuu tällöin vain yhteen kysymykseen ja muut kysymykset jäävät vaille vastausta. (Ruusuvuori & Tiittula 2009, 54). Pyrimme ottamaan tämän huomioon omissa haastatteluissamme ja edetä kysymys kerrallaan. Tosin välillä saatoimme epähuomiossa kysyä useamman kysymyksen peräkkäin. Tällöin kävi usein niin, että haastateltava joutui kysymään uudestaan, että ”mitä ne muut kysymykset olivatkaan”. Haastatteluissa on tärkeää pohtia sitä, miten haastattelijan kysymykset ovat johdatelleet tai ohjanneet haastateltavan vastauksia (Tiittula & Ruusuvuori 2009, 10). Olemme ottaneet tämän huomioon ja pyrkineet parhaamme mukaan olematta omilla kysymyksillämme jo valmiiksi ohjaamaan haastateltavien vastauksia.

4.5 Laadullinen sisällönanalyysi

Aineiston analyysi toteutettiin laadullisen sisällönanalyysin keinoin. Toteutimme laadullisen sisällönanalyysin *Opinto-ohjauksen ammattilaiset työssään* -hankkeessa kerätystä aineistosta. Analyysi on aineistolähtöinen. Aineistosta keskityimme analysoimaan opinto-ohjaajien eettisiä perusperiaatteita aineiston teemasta 3: ”*millaisia peruslähtökohtia (ohjausajattelu ja etiikka) ohjausalan ammattilaisilla on työssään?*” (Liite 2). Tutkielmassamme olemme kiinnostuneet nimenomaan siitä, mitä haastateltavat sanovat. Analysoinnista on jätetty huomiotta

asennot, eleet, äänenpainot ja muut haastatteluissa ilmenevät asiat ja keskitimme ainoastaan haastateltavien tuottamaan sanalliseen ja kirjalliseen sisältöön.

Laadullisen tutkimuksen analyysitapoja on erilaisia. Myös sisällönanalyysin avulla voidaan tehdä monenlaista tutkimusta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117). Analyysitavoista laadullinen sisällönanalyysi valikoitui tutkimuksellemme sopivimmaksi metodiksi tarkastella haastatteluaineistosta nousevia opinto-ohjaajien arvoja ja eettisiä peruseriaatteita. Valitsimme sisällönanalyysin tutkimusmenetelmäksi, koska koemme pääsevämme kyseisen metodin kautta pureutumaan aineistoon yksityiskohtaisesti, saamaan esille vastauksia tutkimuskysymyksiimme sekä analysoimaan aineistoa selkeällä ja mielekkäällä tavalla.

Sisällönanalyysi on loogista ajattelua sekä tekstin analysoimista. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117, 122). Tavoitteena on löytää tutkittavasta aineistosta kaikki aiheeseen liittyvä tieto. Tutkimuksen onnistumisen kannalta on tärkeää, että aihe on tarkkaan rajattu ja että kiinnostuksen kohteet, tutkimusongelmat ja tutkimuksen tarkoitus ovat linjassa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104–105.) Laadullisen sisällönanalyysin avulla aineistoa pyritään analysoimaan systemaattisesti ja objektiivisesti. Tutkimuksen onnistumisen kannalta on hyvä ottaa huomioon, että tutkijalla ei olisi vahvaa ennakoasennetta tutkimustuloksia kohtaan, vaan aineistoa lähdettäisiin tutkimaan mahdollisimman ennakkoluulottomasti. (Metsämuuronen 2011, 253.) Haastattelujen uudelleen kuuntelusta voi tarkistaa esimerkiksi, onko haastateltavaa johdateltu tietynlaiseen vastaukseen (Tiittula & Ruusuvoori, 15). Omassa tutkielmassamme käytimme uudelleen kuuntelua niissä haastatteluissa, joissa oli jäänyt epäselviä kohtia.

Aineiston lähestyminen aineistolähtöisesti tuntui luontevalta valinnalta tutkielmallemme. Aineistolähtöisessä analyysissä analysoitavia seikkoja ei etukäteen kartoiteta tai valita aineistosta vaan analysoitavat asiat valikoituvat analyysiprosessin aikana. Näin ollen on todella tärkeää, että aineistoa tarkastellaan erillisenä

osana aikaisemmista tiedoista ja teorioista, jotta ne eivät vaikuttaisi lopputulokseen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108.) Halusimme lähestyä aineistoa ennakkoluultomasti ja suurella kiinnostuksella aineistosta nousevaa dataa kohtaan.

Kun pureudumme haastatteluaineistoomme laadullisen sisällönanalyysin keinoin, tavoitteenamme on päästä vastaamaan tutkimuskysymykseemme, millaisia eettisiä peruseriaatteita opinto-ohjaajilla on tänä päivänä. Analyysissämme olemme pyrkineet ottamaan huomioon sen, mitä haastateltava pitää tärkeänä (Eskola, Lähti & Vastamäki 2018, 45). Peilaamme näitä vastauksia jo olemassa olevaan teoriaan eettisyydestä. Tutkimuksessa käsittelemämme aiheet ovat olleet olemassa jo vuosisatoja. Aiheesta löytyy paljon kirjallisuutta eri vuosikymmeniltä ja vuosisadoilta. Käyttämämme lähdekirjallisuus on valittu tutkimuksemme kannalta relevantiksi sisältäen niin tuoreita lähteitä, kuin myös vanhempia teoksia. Tällä yhdistelmällä pyrimme muodostamaan kokonaisvaltaisen käsityksen tutkielmamme aiheesta sekä taustoittamaan tutkielmaamme mahdollisimman monipuolisesti. (Metsämuuronen 2011, 250.)

Tutkija Timo Laine (2010) on esittänyt rungon laadullisen tutkimuksen analyysin etenemisen kuvaamiseksi, jota Tuomi & Sarajärvi ovat käyttäneet mukailleen (2018). Käytämme tätä Laineen mukailtua sisällönanalyysin runkoa myös oman tutkielmamme aineiston analysoinnin apuvälineenä ja seuraavaksi kuvaamme tarkemmin tutkielmassamme toteutetun analyysimme kulkua. Analyysirungon mukaan ensin päätetään kiinnostava osuus aineistosta ja tehdään päätös tutkitavasta alueesta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104; Laine 2010, 40). Omassa tutkielmassamme rajasimme heti kiinnostavaksi osaksi haastatteluiden kolmannen teeman sanalliset ja kirjalliset vastaukset, jotka liittyivät etiikkaan ja tutkimuskysymyksiimme ohjaajien eettisistä peruseriaatteista ja näiden näkymisestä käytännön työssä. Pyrimme analyysiä tehdessämme pitämään jatkuvasti mielessä tutkimuskysymyksemme ja sen, vastasiko tutkimusaineiston suhteen tehtävät valinnat ja rajaukset tutkimuskysymyksiimme.

Aloitimme analysoinnin lukemalla läpi tämän kolmannen teeman haastatteluita saadaksemme kokonaiskuvaa siihen liittyvistä sisällöistä. Toiseksi kävimme aineistoa läpi erottelemalla ja merkitsemällä siitä tutkimuksemme kannalta relevantit sisällöt. Kun tämä osuus on tehty tarkasti, voidaan jättää kaikki muu pois analysoitavasta materiaalista ja kerätä merkitykselliset asiat samaan, erilliseen dokumenttiin. (Laine 2010, 41–42; Tuomi & Sarajärvi 2018, 104–105.) Kolmannen teeman alussa haastatteluiden aikana olimme pyytäneet ohjaajia kirjaamaan ylös, miten he luonnehtisivat omin sanoin ohjausajattelunsa keskeisiä periaatteita kuten arvoja ja etiikkaa. Kun olimme rajanneet aineistosta relevantin aineiston koskemaan teemaa kolme, kokosimme haastateltaviemme itse kirjaamat perusperiaatteet taulukkoon, (esimerkki taulukoinnista ks. Taulukko 1) ja katsoimme, kuinka moni eri haastateltava oli tuonut kyseisen samantyyppisen periaatteen esille omissa kirjauksissaan.

TAULUKKO 1. Ohjaajien eettisten peruseriaatteiden ilmeneminen ohjaajien kirjajamanaan

Ohjaajien itse kirjaamat periaatteet	Kuinka moni kirjannut
Oppilaan taustan huomioiminen: arvot ja omat toiveet& oppilaan parhaan ajattelu/ lähtökohta henkilössä/ opiskelija on kaiken keskiössä/ opiskelijälähtöisyys/ huomioidaan koko henkilö/ ohjattavan puolella/ nuoren etu& ainutlaatuisuus/ fokus on siinä ohjattavassa/ hyväksyä toinen juuri sellaisena, kun hän on	10
Luottamuksellisuus/ luottamus/ luottamuksen synnyttäminen	6
Yhteistyö (myös huoltajien kanssa) & yhteisöllisyys / verkostoyhteistyö - luokanvalvojat, oppilashuolto, nuorisotoimi/ perheen huomioiminen & laajempi konteksti	4
Kuuntelu/ kuuntelemisen taito	4
Kohtaamisen tärkeys/ dialogisuus & kohtaaminen/ pysähtyminen ja läsnäolo	4
Tasapuolinen, tasa-arvoinen/ oikeudenmukaisuus/ yhtäläiset mahdollisuudet/ yhdenvertaisuus/ erilaisuuden ymmärtäminen	5
Toimijuuden tukeminen/ ohjattavan hoksauttaminen/ oppilaan aktiivointi/ ohjattavan vastuunotto/ annan tilaa opiskelijalle/ itsemääräämisoikeus	5
Positiivinen ote/ positiivisuus/ ilon kautta	3
Positiivisuus: tulevaisuus/ tulevaisuussuuntautuneisuus/ tulevaisuuden mahdollisuuksien näkeminen/ toivo, toivoajattelun näkökulma	4
Ratkaisukeskeisyys	3
Kunnioitus/ kunnioittaminen ja arvostus/ itsearvostus	3
Rehellisyys ja suorasanaisuus/ rehellisyys	3
Avoimuus	2
Kaikki vaikuttaa kaikkeen/ kokonaisvaltaisuus	2
Ammattitaidon ylläpitäminen/ kehittäminen	2
Omasta hyvinvoinnista huolehtiminen	1
Tavoitteellisuus	1
Kristillinen arvomaailma	1
Tiedon jakaminen	1
Aitous	1
Myötätunto	1
Oman ohjaajuuden pohdinta	1
Kiitollisuus	1
Oikeanlainen tieto	1
Vapaus	1
Hienovaraisuus	1

Taulukkoon 1 kokosimme samaa tarkoittavat sanat/ periaatteet suoraan samaan kategoriaan. Esimerkiksi luottamusta oli kuvattu sanoilla luottamuksellisuus,

luottamus ja luottamuksen synnyttäminen. Laitoimme nämä kaikki samaan kategoriaan, koska ne kuvasivat saman ilmiön eri puolia. Positiivisuutta kuvattiin kahdesta eri näkökulmasta, sekä asenteena omaan työhön että positiivisella asenteella tulevaisuuteen katsomiseen ja tämän esille tuomiseen ohjattavalle.

Tämän jälkeen kävimme vielä kaikkien haastattelujen osalta koko teema-alueen läpi. Haastatteluaineistosta nousi ainoastaan kaksi periaatetta, joita kukaan haastateltavista ei ollut kirjannut eettiseksi periaatteekseen. Näitä olivat realismi ja oman työnkuvan rajaaminen, joista kumpaakin periaatetta toi esille ainoastaan yksi haastateltava. Jotkut haastateltavat saattoivat myös lisätä alkuperäisiin kirjauksiinsa uusia eettisiä periaatteita haastattelun aikana. Tämän lisäksi haastatteluista nousi esille runsaasti eettisiä periaatteita, jotka joku toinen haastateltava oli kirjannut, mutta toinen haastateltava toi esille tämän eettisen periaatteen ainoastaan suullisesti. Analyysiprosessin yhteydessä katsoimme, sisältyivätkö nämä suullisesti esille tulleet eettiset periaatteet jo aiemmin kirjatuissa periaatteissa tulleiden sisältöjen kanssa samaan luokkaan vai muodostivatko nämä periaatteet uuden luokan. Jos periaate sopi jo aiemmin kirjattuun periaatteeseen, lisäsimme nämä esille tulleet sanamuodot kyseiseen kohtaan.

Teimme jokaisesta haastattelusta vielä erikseen taulukot (ks. esimerkki taulukko 2), joissa vasemmalla ja keskellä näkyy haastattelusitaateista poimitut periaatteet ja oikealla esimerkki haastateltavan puheesta, miten tämä näkyy käytännön työssä. Tässä vaiheessa käytimme suoraan tekstistä poimittuja suoria sitaatteja, jotta merkitykset todella tulevat suoraan haastateltavan puheesta. Kävimme yhdessä vielä taulukot läpi ja keskustelimme, olemmeko samaa mieltä kaikista kohdista ja niiden luokitteluista tietyn perusperiaatteen alle. Taulukon 2 eettisten periaatteiden käytännön työn näkyvyyttä tarkastellaan tarkemmin tulosten tarkasteluosiossa tutkimuskysymyksen kaksi kohdalla: *”miten eettiset perusperiaatteet näkyvät käytännön ohjaustyössä”*.

TAULUKKO 2. Eettisten perusperiaatteiden näkyminen käytännön työssä haastateltavan puheesta poimittuna (Esimerkki haastattelusta H:3474)

Haastattelusitaatti	Eettinen perusperiaate	Miten näkyy käytännön työssä
"Eli no ekana mä kirjoitin se tuli helposti mieleen et opiskelijälähtöisyys "	Opiskelijälähtöisyys	"et kaikessa on se et mikä, opiskelijalle on, hyväks et mä ajattelen opiskelijaa. Mä palvelen niitä en kouluhallintoo enkä Opetusvirastoo enkä mitään muuta. Eli se on ihan crystal clear."
"Sit mä etin sitä sanaa et mikä se on tasapuolinen tasavertainen mut et kaikille sama kohtelu et samat periaatteet kaikilla must se on erittäin tärkeitä."	Tasapuolisuus/ tasavertaisuus	"Et ei sille et ku menee tolle opolle nii se tekee näin ja tää opo tekee näin tai toi vaikka me tiedetään et se saattaa olla välillä todellisuutta mutta joo."
"tää ei oo sana mutta helpostilähestyttävyys "	Helpostilähestyttävyys	"eli siis et todella matala kynnyks niihin opon huoneisiin, että aina voi tulla. Oli, asia mikä tahansa eikä mitään esimerkiks me ei olla koskaan lähetty siihen et vaikka no niin varaat netistä ajan ja blaablaa. Vaan aina voi tulla ja sit jos on pidempi asia niin tietysti voi varata ajan mut et kuitenkin et ei oo mitään se on mahdollisimman helppoo. Ja mitä tahansa voi kysyä ja tyhmiä kysymyksiä ei oo. Noi nyt on tommoset mitkä, mistä mielestäni on aina pitänyt kiinni." "jossain koulussa sitten esimerkiks ku on opoil ollu sellanen käytäntö että joo ei kun meil varataan netistä tälle ajat ja ovet on lukossa nii sit mä oon kyllä tehnyt toisella tavalla ja saanu tehdä niin koska mä en, mun mielestä se pitää olla sille että opo on melkein always available. En nyt tarkoita siis 24/7 mut sille et se kynnyks on matala että. Ja sitte mä tiedän et tähän vaikuttaa kaikki tämmöset et missä se opon huone sijaitsee"

Kolmanneksi lähdimme etenemään analyysissämme haastatteluotteista kohti pääluokkien muodostamista (ks. esimerkki Taulukko 3). Etenimme kaikkien pääluokkien muodostamisessa samantyyppisesti kuin esimerkissä, joka ilmenee Taulukosta 3 hyödyntäen Laineen (2010, 43–45) ja Tuomen & Sarajärven (2018, 104–107) esittämiä suuntaviivoja analyysin tekemisestä. Etenimme kaikkien pääluokkien muodostamisessa samantyyppisesti kuin esimerkissä, joka ilmenee

Taulukosta 3. Esimerkiksi Taulukossa 3 muodostimme yhdeksi pääluokaksi käsitteen *Ihmislähtöisyys*. Tässä kategoriassa haastateltavat olivat kuvanneet periaatteitaan muun muassa seuraavin sanoin: *“opiskelijälähtöisyys”*, *“huomioidaan koko henkilö”*, *“fokus on siinä ohjattavassa”*, *“lähtökohta henkilössä”*, *“oppilaan parhaan ajattelu”*.

TAULUKKO 3. Pääluokkien muodostaminen laadullisen sisällönanalyysin kautta

Alkuperäinen haastattelute	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
”Se että lähtökohtahan on siitä henkilöstä, että mitä hän ajattelee, mitä hän toivoo”	Henkilön ajatukset ja toiveet keskiössä, lähtökohtana henkilö.	Ohjattavan tarpeet kaiken toiminnan taustalla	Keskitytään ohjattavaan	Ihmislähtöisyys
”No opiskelija on keskiössä, tämän sanon näin”	Opiskelija keskiössä			
” Eli no ekana mä kirjoitin se tuli helposti mieleen et opiskelijälähtöisyys” ”et kaikessa on se et mikä, opiskelijalle on, hyväks et mä ajattelen opiskelijaa. Mä palvelen niitä en kouluhallintoo enkä Opetusvirastoo enkä mitään muuta. Eli se on ihan crystal clear.”	Ajatellaan ja palvelaan opiskelijaa ja mietitään, mikä on opiskelijalle hyväksi			

Sisällytimme nimettyihin pääluokkiimme ne periaatteet, jotka neljä tai useampi haastateltavista oli tuonut esille. Aineiston analyysin pohjalta syntyi näin ollen 10 pääluokkaa, jotka olivat ihmislähtöisyys, tasa-arvo, luottamus, yhteistyö, kuunteleminen, arvostaminen, kohtaaminen, positiivisuus, ratkaisukeskeisyys, ja toimijuuden tukeminen. Kokosimme vielä taulukon, jossa näkyy vasemmalla

lihavoidusti nimeämämme pääluokat, tämän alla alkuperäiset sanamuodot, joita haastateltavat olivat käyttäneet sekä oikealla lukumäärä, kuinka moni haastateltava oli tuonut kunkin eettisen periaatteen esille yhteensä sekä eritellysti kirjallisesti ja suullisesti.

TAULUKKO 4. Ohjaajien eettiset peruseriaatteen nimettyinä pääluokittain sekä näiden ilmeneminen haastattelusta. Haastateltavia n= 14. (Kohdassa lihavoitu numero = kuinka moni yhteensä tuonut esille, toinen numero = kuinka moni tuonut esille kirjallisesti, kolmas numero = kuinka moni tuonut esille haastattelun yhteydessä)

Eettinen periaate	Kuinka moni tuonut esille
IHMISLÄHTÖISYYS Oppilaan taustan huomioiminen: arvot ja omat toiveet & oppilaan parhaan ajattelu/ lähtökohta henkilössä/ opiskelija on kaiken keskiössä/ opiskelijälähtöisyys/ huomioidaan koko henkilö/ ohjattavan puolella/ nuoren etu & ainutlaatuisuus/ fokus on siinä ohjattavassa/ hyväksyä toinen juuri sellaisena, kun hän on	13 (10/3)
LUOTTAMUS Luottamuksellisuus/ luottamuksen synnyttäminen	10 (6/4)
YHTEISTYÖ (myös huoltajien kanssa) & yhteisöllisyys / verkostoyhteistyö – luokanvalvojat, oppilashuolto, nuorisotoimi/ perheen huomioiminen & laajempi konteksti	8 (4/4)
KUUNTELEMINEN Kuuntelu/ kuuntelemisen taito	6 (4/2)
POSITIIVISUUS JA TOIVON LUOMINEN Positiivinen ote/ positiivisuus/ ilon kautta Positiivisuus: tulevaisuus/ tulevaisuussuuntautuneisuus/ tulevaisuuden mahdollisuuksien näkeminen/ toivo, toivoajattelun näkökulma	7 (6/1)
RATKAISUKESKEISYYS	5 (3/2)
ARVOSTAMINEN Kunnioitus/ kunnioittaminen ja arvostus/ itsearvostus	6 (3/3)
KOHTAAMINEN Kohtaamisen tärkeys/ dialogisuus & kohtaaminen/ pysähtyminen ja läsnäolo	5 (4/1)
TOIMIJUUDEN TUKEMINEN Toimijuuden tukeminen/ ohjattavan hoksauttaminen/ oppilaan aktivointi/ ohjattavan vastuunotto/ annan tilaa opiskelijalle/ itsemääräämisoikeus	5 (4/1)
TASA-ARVO Tasapuolinen, tasa-arvoinen/ oikeudenmukaisuus/ yhtäläiset mahdollisuudet/ yhdenvertaisuus/ erilaisuuden ymmärtäminen	6 (5/1)

Näiden Taulukossa 4 esiintyvien eettisten periaatteiden lisäksi muut yksittäiset eettiset periaatteet kokosimme luokkaan *muut esille tulleet eettiset periaatteet*, joissa oli tuotu esille 17 eri periaatetta. Palaamme näihin periaatteisiin tarkemmin tulososiossa. Luokassa muut esille tulleet periaatteet, jokaisen periaatteen oli tuonut esille 1–3 haastateltavaa.

Selkeyttääksemme entisestään tulososiota kokosimme muutamia pääluokkia yhteisen nimikkeen alle. Yhdistimme ihmislähtöisyyden ja tasa-arvon, koska molemmissa kyse on suhtautumisesta ihmiseen tietyllä tavalla. Tasa-arvoinen lähestyminen eri ohjattavien välillä on vahvasti yhteydessä siihen, että lähdetään jokaisen henkilön tarpeista ja lähtökohdista riippumatta esimerkiksi hänen taustastaan, ulkonäöstään tai käyttäytymisestä. Tämän lisäksi yhdistimme kuuntelemisen, arvostamisen ja kohtaamisen sekä nimesimme tämän otsikon dialogisuudeksi. Kaikissa näissä eettisissä periaatteissa on kyse siitä, millä tavalla ohjattavan kanssa ollaan ja millä tavalla hänet kohdataan. Yhdistimme luottamuksen ja yhteistyön melko luontevasti keskenään. Usein luottamukseen liittyy se, että ohjattavat asiat ovat salassa pidettäviä. Toisaalta moniin ohjattavan asioihin voi tarvita yhteistyötä muiden ammattilaisten tai huoltajien kanssa. Lopuksi yhdistimme myös ratkaisukeskeisyyden ja toimijuuden tukemisen. Molemmissa periaatteissa on kyse ohjattavan voimavarojen ja oman toiminnan hyödyntämisestä jonkin tuloksen saavuttamiseksi. Näiden yhdistelyjen seurauksena käytimme tulososion jäsenyksessä seuraavia otsikoita: ihmislähtöisyys ja tasa-arvo, luottamus ja yhteistyö, dialogisuus, positiivisuus ja toivon luominen sekä viimeisenä ratkaisukeskeisyys ja toimijuuden tukeminen. Seuraavassa luvussa esittelemme nämä analyysistä esiin nousseet eettiset perusperiaatteet tarkemmin, sekä kuvaamme, miten ne ilmenevät haastateltujen ohjaajien käytännön työssä.

5. TULOKSET: OPINTO-OHJAAJIEN EETTISET PERIAATTEET JA NIIDEN NÄKYMINEN KÄYTÄNNÖN TYÖSSÄ

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistosta ei voi tehdä yleistettäviä päätelmiä. Tutkimalla yksittäisiä tapauksia, meidän tutkielmassamme siis yksittäisten ohjaajien näkökulmia, voidaan saada näkyviin myös sitä, mikä ilmiössä on merkittävää ja mikä usein toistuu myös ilmiötä yleisemmällä tasolla tarkasteltaessa. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara & Sinivuori 2009, 182.)

Käsitlemme tässä luvussa molempia tutkimuskysymyksiämme samanaikaisesti, koska tutkimuskysymyksemme linkittyvät vahvasti toisiinsa. Kuvaamme ensin eettistä peruseriaatetta, jonka haastateltavat ovat tuoneet esille ja kiinnitämme tämän jälkeen huomion toiseen tutkimuskysymykseemme eli siihen, miten nämä peruseriaatteet näkyvät käytännön työssä. Tuodaksemme esille millä tavalla olemme johtopäätöksiin päässeet ja vakuuttaaksemme lukijat havaintojemme oikeellisuudesta, olemme käyttäneet runsaasti haastattelusitaatteja tulostemme tueksi. Tulosten tarkastelussa peilaamme tuloksia Suomen opinto-ohjaajat - SOPO ry:n (2009) eettisiin periaatteisiin. Opinto-ohjaukseen liittyvistä eettisistä periaatteista emme löytäneet paljon tehtyjä tutkimuksia, mutta hyödynnämme soveltuvin osin muuta – kuten esimerkiksi psykoterapiaan liittyvää - ohjauksellista tutkimusta.

Haastateltavat käyttävät haastatteluissa monesti termiä opiskelija tai oppilas, mutta me käytämme selkeyden vuoksi termiä ohjattava tuloksia avatessamme. Tutkimustuloksemme eivät ole tärkeysjärjestyksessä, vaikka olemme kuvanneet ensin pääluokkiin nimetyt eettiset periaatteet, joita useampi haastateltavista on tuonut esille. Näitä eettisiä periaatteita haastateltavat ovat selkeästi yleisesti näh-

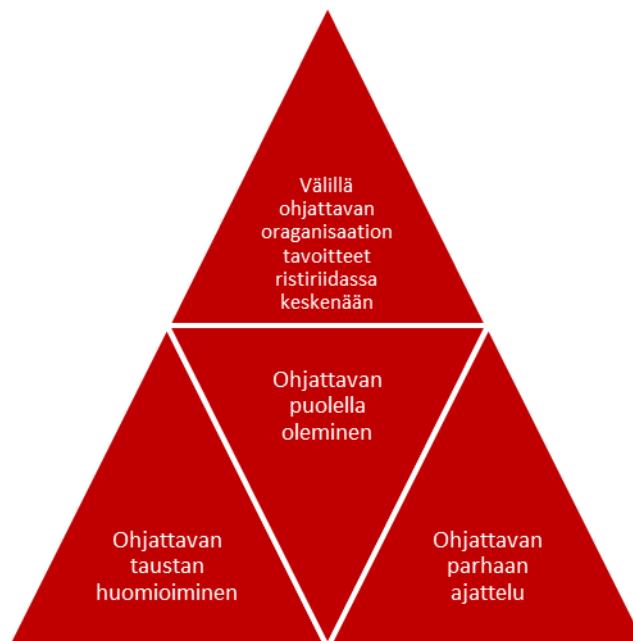
neet merkittäviksi. Viimeisenä kuvaamme luokassa *Muut esille tulleet eettiset periaatteet*, niitä eettisiä periaatteita, jotka vain 1–3 haastateltavaa on tuonut esille haastattelussa.

5.1 Ihmislähtöisyys ja tasa-arvo

Kaikki haastateltavamme yhtä lukuun ottamatta toivat ihmislähtöisyyden esille työnsä lähtökohtana. Haastateltavat toivat esille sitä, kuinka on tärkeää huomioida oppilaan tausta eli hänen arvonsa ja omat toiveensa. Ohjaustyössä haastateltavat pyrkivät ajattelemaan ohjattavan parasta ja olemaan hänen puolellaan. Monet kertoivat eri tavoin, että lähtökohdan tulisi olla ohjattavassa henkilössä. Tärkeäksi kuvattiin myös sitä, että hyväksytään ohjattava sellaisena kuin hän on. Suhteen luominen ja oppilaan taustan huomioiminen käytännön työssä näkyi yhden haastateltavan puheessa seuraavalla tavalla:

”Oikeastaan se, että kyllä mä kysyn aika paljon oppilaitten taustoja, tällöisiä harrastuksia, että löytyykö sitä kautta jotain semmosia avainjuttuja. Jos oppilaalla ei oikein oo tietoa mihin se haluaa, niin mä monesti lähen tuolta harrastuksien ja vahvuuksien ja kiinnostuksien kautta, että ei mietitä niinkään heti niitä ammatteja aakkosjärjestyksessä.” (H3009)

Kuviossa 2 ilmenee, miten ohjaajat ovat kuvanneet ihmislähtöisyyden näkymistä omassa työssään.

KUVIO 2. Ihmislähtöisyyden ilmeneminen ohjaajien työssä

Peavyn (1996) mukaan ohjaus tarjoaa ihmiselle aitoa ja henkilökohtaista välittämistä. Haastateltavamme kuvasivat ihmislähtöisyyttä esimerkiksi näin:

”pyrin aina siihen, että josko se ohjattava tulee niin, kohdella häntä aina mahdollisimman yksilönä. Et pyrkii huomioimaan se hänen tilanteensa missä sillä hetkellä ollaan, et mikä se on ja miten se vaikuttaa tähän mitä me ollaan nyt täällä tekemässä ja tähän opiskeluun ja, mitä se sit vaikut-, syntyykö siitä jotain haasteita, ongelmia ja miten me niitä lähetään sit viemään eteenpäin. Et semmonen ihmiskeskeisyys et se ohjattava on siinä keskiössä se on se hänen asiansa ja sitä me käsitellään. Ja siihen aika vahvasti linkittyy se ajatus et kumminkin et, tää että ohjattavan, puolella.” (4265)

”Ihmislähtöisyys eli mun mielestä jokainen lähtee aina omana ittenään ja, omista lähtökohdista ja, ihminen on ainutlaatuinen sellaisenaan. Ja mun mielestä ohjattavan, ohjaustyössä ja ohjattava, on se keskiö niin sanotusti ja sitten minä, tuon hänelle tietoutta ja tällästä, toki jos hän sitä tarvitsee. Ja mul on tärkeitä ohjata hänen arvoistansa, vaikka ne ois vastakkaisia mun arvoille. En voi lähtee siitä mun arvomaailmasta esimerkiksi vaan, on otettava huomioon, voin toki antaa tietoutta ja näkökulmia ja pitääkin antaa, mutta, se on aina lähde-tävä myös hänestä” (H3565)

Opinto-ohjaajan tulisi tiedostaa omien, työyhteisönsä sekä muun yhteiskunnan odotusten vaikutukset työhönsä (Suomen opinto-ohjaajat - SOPO ry 2009). Tämä näkyy myös erään haastateltavan vastauksessa, joka toi esille myös ristiriitoja sen suhteen, että oma työorganisaatio voi vaikeuttaa ihmislähtöisyyden toteutumista, kuten alla olevassa sitaatissa näkyy.

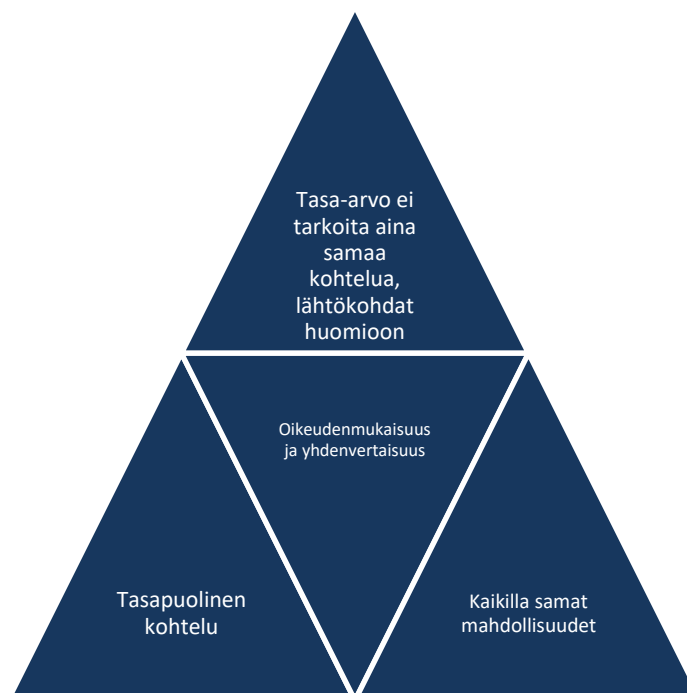

”Niin tässä ollaan välillä eettisessä ristiriidassa et kumpaa, sä kuuntelet enemmän, sitä sun organisaation tavoitetta vai sitä ohjattavaa. Mut mä en myöskään, en osta sitä ajatusta mitä jotkut sanoo et aina sen ohjattavan puolella, et ei me voida semmosessa tyhjiössä olla ei me voida sulkea sitä yhteiskunnan tai ylemmän johdon tavoitetilaa puhtaasti iteltämme pois-kaan, et sekin on ehkä vähän naivia ajatella et me voitais täällä toimii.. Et vähän niin kun sen lauluja laulat, jonka leipää syöt. Niin se pikkusen vaikuttaa tässä työssä ja välillä se aiheuttaa ristiriitaa.” (H4265)

Tasa-arvoon haastateltavamme sisälsivät tasapuolisen kohtelun ja yhdenvertaisuuden käsitteen. Tähän liitettiin myös oikeudenmukaisuus eettisenä periaatteenä. Myös Suomen opinto-ohjaajat – SOPO ry (2009) kuvaavat tasa-arvon edistämisen opinto-ohjaajien periaatteeksi. Haastateltavat halusivat lisäksi välittää ohjattaville viestiä, että kaikilla on yhtäläiset mahdollisuudet. Eräs haastateltava halusi tuoda omassa puheessaan ohjattaville tasa-arvon esille, kuten alla olevassa sitaatissa.

”...kyllä mä osotan oppilaille tavallaan kommenteilla ja että, sanon aika julkisestikin työssä, että mä kannatan tasa-arvoa ja opetan tasa-arvoa ja sitten mä tuon erilaisia näkökulmia. Oon kirjoittanu lehteenkin sukupuolistereotyyppiosta ja niitten vaikutuksista ja haitallisuudesta meidän työelämässä ja sillä lailla.” (H3009)

Kuviossa 3 näkyy, kuinka ohjaajat tuovat esille tasa-arvon näkymistä työssään.

KUVIO 3. Ohjaajien kuvaukset tasa-arvosta ja sen näkymisestä työssä

Usko tasa-arvoon on vapaan yhteiskunnan perusta (Viteritti 2012, 23). Tasapuolista ja kaikille samaa kohtelua sekä oikeudenmukaisuutta haastateltavamme toivat esille seuraavalla tavalla:

”Sit mä etin sitä sanaa et mikä se on tasapuolinen tasa-arvonen mut et kaikille sama kohtelu et samat periaatteet kaikilla must se on erittäin tärkeitä.” (H3474)

”Mut sit oikeudenmukaisuus eli mun mielestä, pitää lähtee siitä ja tasa-arvoa tulee varmaan tässä samalla mulla oikeudenmukaisuudessa. Että, pyrin siihen toki, että kaikki ohjattavat on arvokkaita, heinä ominaan ja sitte niin että ne kaikki, olis mahdollisimman oikeudenmukasta esimerkiksi arviointi on oikeudenmukasta eli on, kaikille samaa ja sit tämän. Ja sit muutenkin se semmonen ohjaus on yhtä laadukasta kaikille.” (H3565)

”Mutta eettisesti jos mä ajattelen toi oikein ja väärin että miten mä toimin, miten mä kohtelen kaikkia, pyrin kaikkia kohtelevaan samalla lailla olipa hän mistä maasta tahansa tai, olipa hän minkälainen tahansa, olipa hän erityisopiskelija tai vammaisen tai, niin mä koitan kaikkia kohdella samalla lailla (...) Mutta kaikki on tasavertaisia ja, on meidän koulusakin ajaa samaa, että ei me pidetä erilaisena sitä, että meillä ois niinku huono juttu että meillä ois maahanmuuttajia, ei, tosi hyvä juttu jos on ja, nähdä niitä onnistumisia. Ja sitten tuon takia ajattelee, kun meillä on opiskelijat nuoret aikuiset, sit siellä on eri maista tulevia, eri luokka-asteet tekee yhdessä töitä, niin sekin me koetaan tosi hyväksi että ne niinku, ei oo sanottu että tässä ykkösluokka, tässä kakkosluokka, tässä on kolmosluokka, ja tässä on nyt nämä maahanmuuttajat ja tässä on, ei, vaan että kaikki tehdään yhdessä ja opetellaan tekemässään töitä yhdessä. Koska niinhän työpaikoillakin tehdään.” (H10111)

Eräs ohjattava nosti esille myös sen, kuinka hänen on kohdattava ohjattava sellaisena kuin tämä on, huolimatta toisen joskus vastakkaisistakin arvoista.

”Arvot on tärkeitä, ihminen ihmisenä ja, kohdata ihminen sellasena kuin on. Mut sehän joskus pitää, en tiedä kannattaako tässä sanoa, mutta itse joskus olen taistellut semmosenkin, tai taistellut mutta ajatellut, että jos toisen arvomaailma on tosi erilainen kuin oma, niin ohjaustilanteessa minun on kuitenkin huomioitava asiakas asiakkaana. Ja, eikä voida antaa semmosen vaikuttaa sitten siihen omaan siihen lopputulokseen, että kun, mä en tiedä mistä se johtuu, että hän vähän eri tavalla ajattelee, että se lähestyminen on kuitenkin se, että hän on yksilö ja hän ajattelee asioista nyt näin ja, että, joskus oon miettiny tämmösiä, että voi olla, että ihminen tekee minun arvomaailmaa vastaisesti mutta, mä en koskaan voi näyttää siitä ohjaustilanteessa että hei että nyt tämä loppuu, voit mennä ulos. Ei, koska mä teen tätä ohjaustyötä niin, minä kohtelen häntä ihan samalla lailla kuin muitakin.” (H10111)

Tasa-arvoa pohdittiin myös siitä näkökulmasta, että kun ihmisillä on erilaisia lähtökohtia, niin aina ei kaikille ole tasa-arvoista samanlainen kohtelu, kun tarpeet ovat erilaisia erilaisista lähtökohdista riippuen.

”että jos mä toimin jollekin toisin ja toiselle toisin niin se on väärin. Että, pyrin siihen, että kaikki tehtäis niinku mahdollisimman paljon silleen samalla lailla, mutta tässäkin haasteena se, että opiskelijat on vähän erilaisia, ja niillä voi olla eri paikoistakin tullu osaamista ja tämmöstä.” (H10111)

”pitää ymmärtää sitä erilaisuutta. Ja pitää myös, ymmärtää sitä sitten sen kautta, jos joku on esimerkiksi, erityispiirteisyyttä ihmisessä niin millä tavalla sen ymmärtäminen myös sitte eli myös vähän eri näkökulmasta sitte erilaisuuden ymmärtäminen eli. Pitää olla ne perus..periaatteet ottaa selvää siitä et vaikka joku, ADHD, kuinka paljon se vaikuttaa koko elämään. Sitä kautta, ihmiseen.” (H3565)

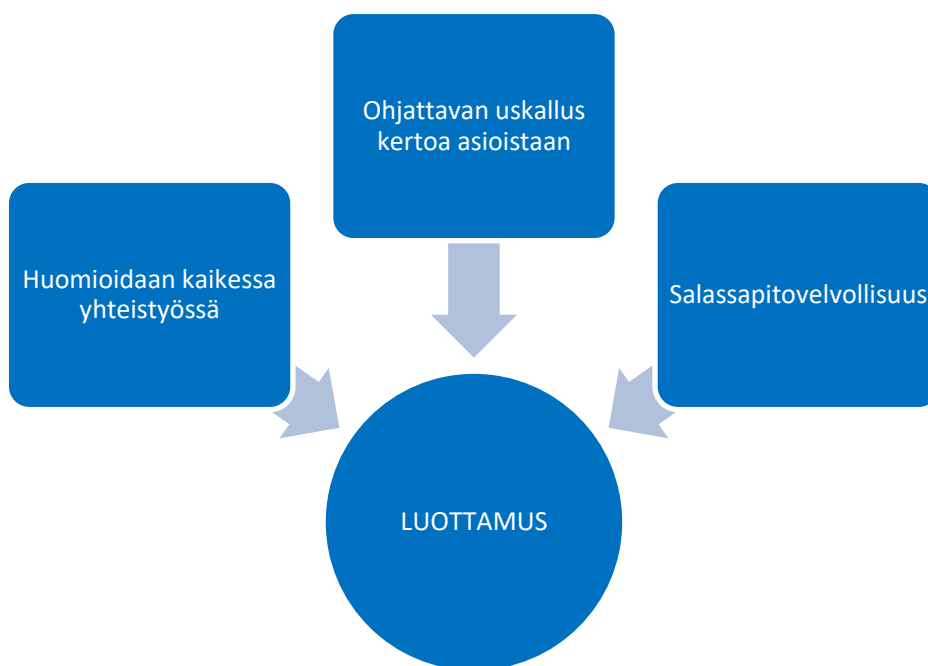
Lisäksi eräs haastateltava pohti sitä, kuinka suhtautua eri kulttuureista tulevien henkilöiden kulttuurisiin tapoihin, kuitenkin näitä henkilöitä loukkaamatta aiheen sensitiivisyyden vuoksi.

”Ja sitten se, että no muutamia sellasia itelle niinku silmiäavaavia on ollu silleen että joit-tenkin opiskelijoitten pitää olla miestensä saatavilla puhelimitse tai, näköyhteys tai joku tämmönen, niin se on ainakin minun käsitys tästä, niinku sotii hirveesti minun käsityksiä että ollaan suomalaisessa kulttuurissa niin ois tärkeetä että noudatetaan suomalaista, mutta se että miten sä puutut siihen, se on tosi arka aihekin että, joskus ollaan keskusteltu siitä, että mitä suomalainen kulttuuri, suomalaisessa kulttuurissa opiskelu tarkoittaa. Ja mitä työelämä. ” (H10111)

Haastateltavamme kuvasivat ihmislähtöisyyttä siis monin eri tavoin, mutta pääosassa haastateltavien puheissa toistuu se, että lähdetään ohjattavan tarpeista ja taustoista liikkeelle. Tasa-arvo ilmeni kaikkien oikeudenmukaisena kohteluna, mikä ei aina kuitenkaan tarkoittanut täysin samanlaista käyttäytymistä, koska ohjattavien taustat ja tarpeet vaihtelivat. Tämä kulkee käsi kädessä myös ihmis- lähtöisyyden kanssa, jossa pyritään huomioimaan ohjattavien taustat. Eräs haastateltava toi myös organisaation tavoitteiden tuomat paineet esille, siinä missä toinen haastateltava sanoi, että hän tekee työtänsä vain ohjattavaa varten. Tasa-arvoa haluttiin tuoda esille myös omassa puheessa. Tasa-arvon toteuttaminen saattoi herättää kysymyksiä esimerkiksi, jos ohjattavalla oli haastateltavan kanssa päinvastaiset arvot tai erilainen kulttuuritausta.

5.2 Luottamus ja yhteistyö

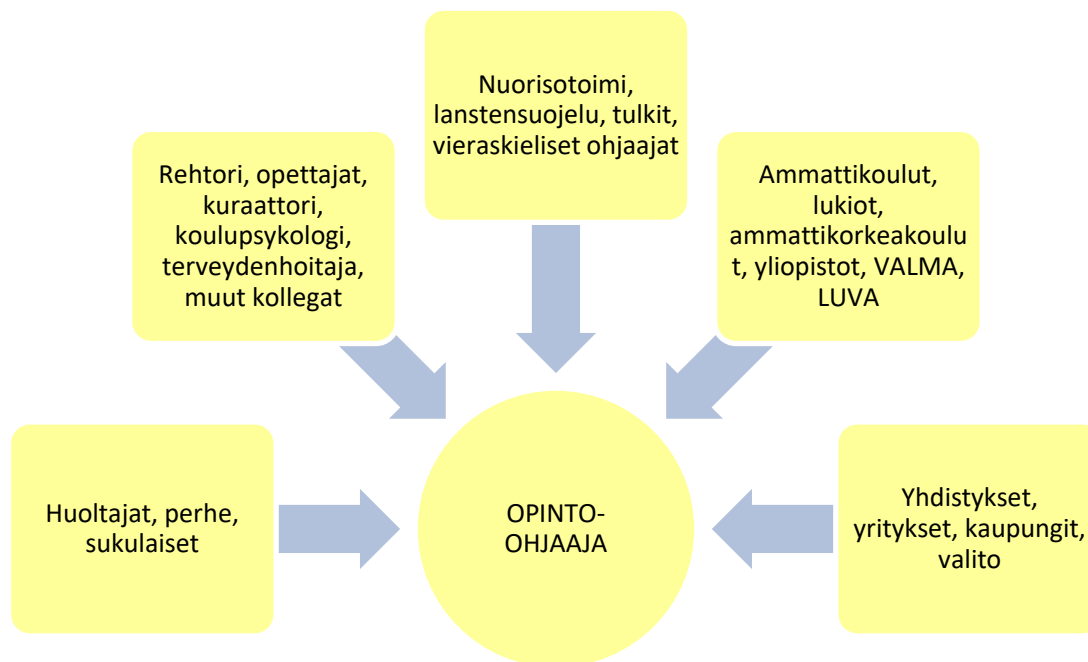
Luottamus ilmeni lähes kaikkien haastateltaviemme vastauksissa. Kymmenessä haastattelussa luottamus ilmeni selkeästi peruseriaatteena ohjattavien kanssa toimiessa. Muut haastateltavat toivat luottamuksen esille vaitiolovelvollisuusky-symyksissä ja eettisissä dilemmoissa, mutta eivät olleet nostaneet luottamusta esille peruseriaatteiden kohdalla. Luottamus kuitenkin koskettaa jokaista ohjausalan työntekijää jollain tavalla, mikä näkyy myös siinä, että Suomen opinto-ohjaajat – SOPO ry (2009) on nostanut luottamuksellisuuden yhdeksi opinto-ohjaajien työn eettiseksi periaatteeksi. Kuviossa 4 kuvataan sitä, miten luottamus ilmeni haastateltavien puheessa.

KUVIO 4. Ohjaajien kuvaukset luottamuksen esiintymisestä työssään

Omassa tutkielmassamme yhteistyö kuvattiin myös usein haastateltavien eettiseksi periaatteeksi. Haastateltavat toivat tässä kontekstissa esiin yhteistyön huoltajien, opettajien ja muiden kollegojen kanssa sekä laajemmassa kontekstissa verkostoyhteistyönä esimerkiksi eri oppilaitosten, nuorisotoimen, yhdistysten ja

yritysten kanssa. Kuviossa 5 näkee haastattelemiemme opinto-ohjaajien mainitseamia yhteistyötahoja (ks. Kuvio 5).

KUVIO 5. Opinto-ohjaajien yhteistyöverkostoja

Myös yhteistyö on yksi Suomen opinto-ohjaajat - SOPO ry:n (2009) esille tuomaa eettinen periaate. Yhdistyksen sivuilla kuvataan sitä, että opinto-ohjaajan työ edellyttää yhteistyötä sekä koulun sisä- että ulkopuolella eri toimijoiden kesken. Opinto-ohjaajan tulisi kyetä moniammatilliseen yhteistyöhön sekä muiden ammattitaidon ja osaamisen arvostamiseen. (Suomen opinto-ohjaajat - SOPO ry 2009.) Luottamus kulkee yhteistyön kanssa luontevasti käsi kädessä. Monesti haastateltavamme liittivät luottamuksen tiiviisti salassapitovelvollisuuteen. Alla haastateltavien esimerkkejä salassapitovelvollisuudesta käytännön työssä sekä luvan kysymisestä ohjattavilta ennen kuin puhuu hänen asioistaan eteenpäin.

”ehkä joillakin opiskelijoilla saattaa olla semmonenkin käsitys, että koko opettajakunta tietää hänen asioistaan, että en uskalla puhua kenellekään mistään niin minusta on hirveen tärkeä aina opiskelijoille sanoa, että nää on kahdenvälisiä asioita ja myöskään en huoltajiin ota yhteyttä ennen kuin saan luvan opiskelijalta.” (H4240)

”Ja tietenkin se että ku kuulee paljon asioita ni sit pitää olla hirmu tarkka siitä et kelle kertoo, mitä kertoo, meil on aikuisia opiskelijoita, täysikäisiä opiskelijoita joitten siskot saattaa soittaa, veljet soittaa et ne on huolissaan. Mä ymmärrän sen huolen, mut ku mä en voi kertoa mitään siitä meidän opiskelijasta, jos me ei oo käyty keskustelua siitä, että hänen asioista voi puhua. (...) Pääsääntöisesti ihmiset ymmärtää, ku selittää, et me ei voida jakaa niitä tietoja täältä kellekään.” (H4142)

Välillä salassapitovelvollisuus tulee rikkoa. Jos oppilas- tai opiskelijahuollon työntekijä arvioi opiskelijan tarvitsevan opiskeluhuollon psykologi- tai kuraattoripalveluita opiskelijan oppimisvaikeuksien, sosiaalisten tai psyykkisten vaikeuksien ehkäisemiseksi tai poistamiseksi on viipymättä otettava yhdessä opiskelijan kanssa yhteys kuraattoriin tai psykologiin. Jos opiskelija ei suostu yhteydenottoon yhdessä, työntekijä voi silti tehdä yhteydenoton salassapitovelvollisuuden estämättä. Tällöin opiskelijalle on annettava tieto yhteydenotosta sekä mahdollisuus keskustella siihen liittyvistä tekijöistä. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013/ 1287.) Alla olevassa sitaatissa kaksi haastateltavaamme kertoo näkemyksiään salassapitovelvollisuudesta.

”oon yrittänyt toimii silleen, että jos se on kertonu mulle jotain luottamuksella, niin mä en kerro eteenpäin. Kerran on ollu sellanen tilanne, että mä oon epäilly että onks nuoren perheessä kotiväkivaltaa, ja se on ehkä ollu hankalin paikka. Sillon mä tein paljon pohdintaa, että mitenhän mun tässä pitäis toimii. Sit mä päädyin siihen et mä en tehny siitä lastensuojeluilmoitusta, mut mä ohjasin sen koulupsykologille, joka todennäköisesti teki siitä ilmoituksen, et päädyin semmoseen ratkaisuun.” (H10036)

”mitä korostan aina vaikka oppilaillekin, että mistä jutellaan niin jää meidän väliseksi, paitsi jos siinä nyt tulee jotain sellasta, joka uhkaa sen nuoren terveyttä tai henkeä tai hyvinvointia vakavasti, mutta harvoinpa sellasia nyt tilanteita tulee että mun tarvis ilman mitään lupaa, että kyllä nyt aina totta kai ollaan sitte siinä, just siinä yhteistyön hengessä tehdään asioita yhdessä.” (H4039)

Moniammatillinen yhteistyö voi välillä herättää ristiriitoja luottamuksen kanssa. Alla eräs haastateltava kuvaa, kuinka hän välillä tekee moniammatillista yhteistyötä muiden kollegojen kanssa, mutta pitäen ohjattavan henkilöllisyyden salassa. Lisäksi toinen haastateltava tuo esiin luottamuksen yhteistyössä sekä kollegojen että huoltajien kanssa toimiessa.

”Tai jos on joku semmonen tilanne, että tää on semmonen asia, että mä haluaisin vaikka pyytää konsulttipua psykologilta tai kuraattorilta niin joskus kysyn ihan opiskelijalta luvan että saanhan mä sinun asioista soittaa. Ja jos opiskelija sanoo, että saa, niin mä sit soitan ja sanon että täällä on sen ja sen opiskelijan asioilla. Mutta jos joku opiskelija vähän empii,

niin mä sit sanon, että mä soitan joka tapauksessa mutta en kerro kenestä on kyse. Mutta teen kuitenkin selkeeksi sille opiskelijalle kans, että tää nyt on semmonen asia mihin mun oma ammattitaito tai tietotaito ei riitä, että mä tartten tähän muitten ammattilaisten apua, niin sen sanottaminen opiskelijalle niin mun mielestä se lisää sitä luottamusta siihen ohjaustyöhön tai tilanteeseen." (H4240)

"niin sitte kun sulta kollega kysyy tai, joku kysyy jotaki opiskelijasta että "kävikö se sun luona ja jutteliko se" ja. Sä oot vaan silleen että "no". Et tiedät tietyllä tavalla, että taikka huoltaja tai, huoltajalle. Huoltajan tarttis tietää jostaki asiasta tai. Viranomaisen kannattas tietää jostaki asiasta tai jotain niin sitten se, palottelu siinä etiikassa, että kelle kerrot ja, mitä kerrot ja. Minkä verran kerrot. Että, yleensä toki tietty lähtee siitä, että yritetään ohjattavan kanssa keskustella, että voisko hän kertoa tai. Voisko hän olla kuitenkin paikalla, kun minä kerron tai. Jotaki tälläisiä, että yleensä ees, saatas niinku kertoa että. Monihan meillä tietysti opiskelija just on, alaikäsenä jossain vaiheessa mutta, kun täytetään 18 nii kerrotaan, että "tästä lähtien en enää sano mitään, huoltajille" (...) Sitte, huoltaja soittaa sulle ja kysyy että "no mites sillä mun, huollettavalla menee", nii sitte oot vaan silleen "noo, selvitätäpä itte "" (H3565)

Muutama haastateltava toi esiin, että luottamus on ansaittava ja toisaalta, että kun on herättänyt luottamusta jossain ohjattavassa, niin tämä kantautuu myös muiden potentiaalisten ohjattavien korviin. Luottamusta kuvataan myös työn peruslähtökohdiksi, jota ilman työtä ei voisi toteuttaa.

"se luottamushan ansaitaan, sen tiedän ja se tosiaan ansaitaan, mutta jollakin tavalla siis se luottamus niin, se kun se on ansaittu, niin se myös näkyy niinku koko sille opiskelijajoukolle, vaikka he ei ois käyneetkään minulla mutta, entinen sanonta hyvä kello kauas kuuluu ja huono vielä kauemmas, se on erittäin hyvä tässä. Eli se lähestyttävyyys ja semmonen luottamus on varmasti ne ensimmäiset niinku sen kontaktin ottamisen tiimoilta niinku ne asiat mitä tulis mieleen." (H10237)

"kyllähän se niinku päivänselvä asia on se että, se lähestyttävyyys ja luottamus on oltava ne peruskivet siinä, että muutenhan kukaan opiskelija ei edes saavu tänne että, en mä pysty auttamaan, että jos heillä ei oo sitä luottamusta siihen, että voi luottamuksellisesti puhua ja kertoa asioita" (H10237)

"Salassapitokysymykset on mun mielestä ainakin jossain määrin eettisiä, että niitä on jatkuvasti työssä. Jos nuori kertoo jotain ja sit se on jotenkin mun mielestä huolestuttavaa, että miten mä toimin sen tiedon kanssa. Mut tietysti useimmissa tapauksissa se vastaus on vaan että, ei sitä voi ruveta muille puhumaan. Mitähän muuta, tavallaan luottamus, että oonks mä sen nuoren luottamuksen arvoinen ja pystynks mä toimiin sen mukaisesti." (H10036)

Haastateltavamme yhdistivät yhteistyön myös siihen, että saatiin tukea ja muiden näkökulmia oman työnsä tekemiseen sekä toisaalta muutkin hyötyvät yhteistyön tekemisestä.

"Mä joskus joudun kysymään rehtorinkin mielipidettä asioista. Että, en mä yksin aina tee näitä eettisiä ratkaisuja, että kyllä mä kysyn monesti, että mitä mieltä rehtori (--). Tai sitten

mä oon soittanu kollegalle (toiselle paikkakunnalle) jo, että miten sä tekisit tässä tilanteessa.” (H3009)

”Tavallaan se että, töitä tehdään yhdessä, mä en vastaa yksin siitä ohjaamisesta, mä oon vaan yks elementti siinä kentässä, joka sitä työtä tekee. Kyl mä koen, että tänä päivänä meidän koulussa ohjaustyötä tehdään yhdessä. Ja mun mielestä se on tärkeä juttu itekin ymmärtää ja pitää itekin siitä huoli, että tekee yhteistyötä. Mä voisin sinne mun työhuoneeseen käpertyä ja olla siellä, ja kohdata vaan oppilaita, tekemättä hirveesti yhteistyötä, jos mä haluaisin. Mut just se, että ymmärtää itekin kuinka arvokasta se on, et se verkosto toimii. Ja huolehtii siitä ite, niin mä luulen et se on ihan hirmusen tärkeetä.” (H3445)

Yhteistyö näkyi lisäksi siinä, että perhe tai huoltajat otettiin mukaan ohjattavan tukemiseen. Alla muutaman haastateltavan esimerkki:

”Mutta siellä on myös huoltajilla aika tärkeä rooli. Ja vaikka nyt joku ajattelis, että mitäs nyt lukiossa enää huoltajilla on merkitystä, mutta siinä on aivan hirveen suuri merkitys. Myös huoltajille tämän, niitten roolin kirkastaminen on joskus aika työlästä. Eli ne tarttee myös sen tuen, opiskelijat, eri näköisissä asioissa. Ja mä yleensä pyrin, että jos siinä on opiskelijalla joku tilanne mikä ei lähde etenemään tai joku solmukohta tai on oikeesti jokin, niin ottaa ne huoltajat mukaan sitten siihen.” (H4240)

”Perheen huomioiminen, laajempi konteksti mun mielestä, kun yläkouluikäisten kanssa tehdään hommia niin jotenkin pitää ymmärtää sen nuoren kokonaisvaltaista tilannetta, että se mitä se siellä koulussa tekee, niin siihen liittyy paljon erilaisia asioita. Jos vaikka oireilee, niin monesti siellä perheessä on jotain tai vapaa-ajalla tai jossain. Eli pitää ymmärtää sitä perheenkin tilannetta aika paljon, että miten se vaikuttaa, nuoren elämään ja tehdä sitä semmosta, jotenkin semmosta rakentavaa yhteistyötä sen perheen kanssa, että se ei oo aina helppoo mutta kuitenkin siihen pitää pyrkiä.” (H3565)

Tutkielmassamme tuli esille myös, että välillä huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä ohjaajan pitää jämäkämmin pitää ohjattavansa puolia, jos esimerkiksi huoltajan ja ohjattavan näkemykset jatko-opinnoista poikkeavat toisistaan.

”Jos on ollu sellasia, joku neuvottelu, jossa vaikka oppilas, on vieraskielinen oppilas, joka on, päättänyt hakea ammattikouluun ja sitten huoltaja on sitä mieltä, että ehdottomasti pitäis mennä lukioon. Ja ollaan neuvottelussa ja sitä käydään läpi, niin tavallaan tietäen oppilaan ajatuksen, joka ei kuitenkaan uskalla, siinä palaverissa tuoda sitä omaa ajatusta esille. Kun selkeesti hän varoo omaa vanhempaansa ja vanhemman jyrkkiä mielipiteitä ja näin, niin tuoda sitä asiaa oikealla tavalla jämäkästi esille. Mutta kuitenkin kunnioittavasti, ja joskus on joutunu sanoo ihan tiukastikin, että mulla on nyt sellanen huoli, että jos me haetaan näin, että poika hakee lukioon niin a) hän tuskin tulee pääsemään, koska jos on mustaa valkosella ja faktat esillä, niin se pitää uskaltaa sanoa, mä oon sitä mieltä.” (H3445)

Yhteistyö näkyi myös koulun ulkopuolisessa kanssakäymisessä esimerkiksi yhteistyössä tulkkien kanssa.

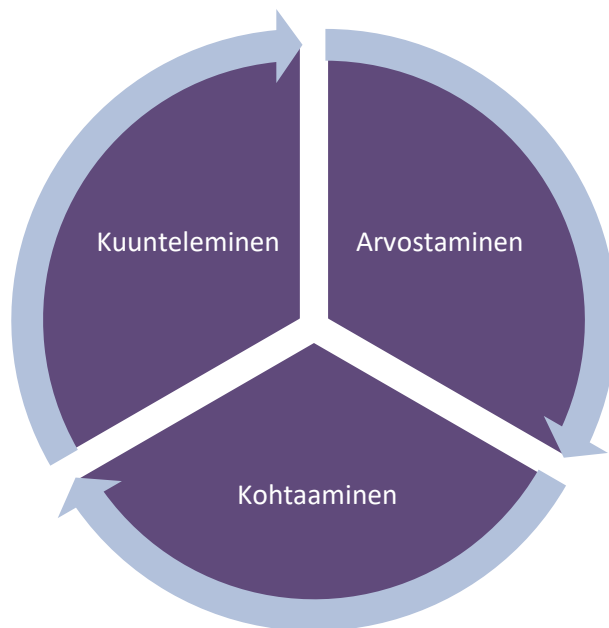

”Näkyy siinä, että myöskin tässä meidän koulun sisäinen verkoston pitää toimia yhä tiiviimmin. Jotta me voidaan heitä (syrjäytymisvaarassa olevia, kielitaidottomia nuoria) jollain tavalla tukea. Ulospäin, no kyllä alueella, kun on tapahtumia ja muita niin kiinnitetään aina huomiota siihen, että siellä ois tulkkeja paikalla tai on toimijoita, vieraskielisiä ohjaajia ja. Kun mennään tutustumaan, niin pyritään saamaan, kun meillä on tällaisia kuraattoreita, jotka on somalinkielisiä tai näitä, niin heitä pyritään ottaa mukaan johonkin vierailulle kun mennään tutustumaan toiseen kouluun ja tän tyyppistä yhteistyötä.” (H3445)

Ohjauksessa hyväksyvän ja aidosti välittävän ilmapiirin nähdään olevan tärkeässä roolissa (Vehviläinen 2010, 115). Nämä ovat myös tärkeitä elementtejä luottamuksen ja yhteistyön rakentumisessa. Luottamus ilmeni haastateltavien puheista monin eri tavoin kuten salassapitovelvollisuuden pitämisenä sekä lain niin vaatiessa myös äärimmäisen harvoin sen rikkomisena sekä ohjattavan uskalluksena kertoa asioitaan. Luottamus tuli esiin usein myös moniammatillisessa yhteistyössä sekä kollegojen että ohjattavan huoltajien kanssa toimiessa. Yhteistyön yhteydessä puhuttiin kollegojen tuesta, uusien näkökulmien saamisen tärkeydestä sekä käytännön työn toteuttamisesta. Monet haastateltavat toivat perheiden kanssa tehtävän yhteistyön tärkeyden esille, vaikka tämä saattoi tuoda myös haasteita, jos ohjattavalla ja huoltajilla oli täysin erilaisia näkemyksiä ohjattavan tulevaisuudesta.

5.3. Dialogisuus

Meidän haastateltavamme toivat usein esille dialogisuuden ytimessä olevat kuuntelemisen, arvostamisen ja kohtaamisen eettiset periaatteet. Näiden eettisten periaatteiden koettiin olevan edellytys ohjaustilanteissa, jotta ohjaaja pystyisi ylipäänsä toteuttamaan ohjaustyötä. Käsittelemme näitä kaikkia kolmea eettistä periaatetta lomittain toistensa kanssa, koska monet haastateltavista liittivät nämä kolme tiiviisti yhteen vastauksissaan. Kuviossa 6 näytetään näiden kolmen eettisen periaatteen jakautuminen keskenään yhtä tärkeinä osina ohjaustyössä.

KUVIO 6. Dialogisuuden ytimessä olevat ohjaajien kuvaamat eettiset perusperiaatteet

Haastateltavamme liittivät kuuntelemisen ja kohtaamisen usein yhteen ja totesivat, että ilman kuuntelua ei ole kohtaamista, kuten eräs haastateltava kuvaa seuraavassa sitaatissa: ”kuuntelemisen taidostahan se tulee että, kuuntelee että mitä se henkilö toivoo” (H3419). Läsnä oleva kuunteleminen auttaa myös tarttumaan olennaiseen ja viemään keskustelua eteenpäin. Aito läsnäolo nähtiin osana sekä kohtaamista että kuuntelemista.

”... lähtökohtana ehkä kaikkein semmosena tärkeimpänä on se toisen ihmisen kunnioittaminen ja arvostus.” (H4309)

”Sit on ihan se nuorten kohtaaminen sellasena kun ne on, siinä tilanteessa kun kohdataankin, kyllä se on ihan kaiken a ja o ja ja siinä se kuuntelemisen taito ja pysähtymisen taito, sillonkin, kun on kiire. Pystyy, tai ainakin pyrkii siihen, että pystyis pysähtymään hetkeks.” (H3445)

”Että nyt oppinu oikeesti kuuntelemaan niitä ihmisiä, että ei oo enää sitä, että se on semmost näennäistä, että kuuntelen mutta en kuullut kuitenkaan.” (H4242)

Dialogisuus kytkeytyy vahvasti vuorovaikutukseen ja keskusteluun. Dialogisuudella tarkoitetaan yhteisen ymmärtämisen saavuttamista. Dialogisessa vuorovaikutuksessa pyritään varmistamaan, että on ymmärretty toinen oikein esimerkiksi

sanoittamalla ja toistamalla toisen sanomaa. (Weigand 2018, 6.) Dialogisessa vuorovaikutuksessa ohjattava tulisi kohteen sijasta nähdä subjektina, jolla on omat arvokkaat näkemyksensä maailmasta (Hermans 2014, 137–138). Suomen opinto-ohjaajat – SOPO ry (2009) mainitsee ohjattavan kunnioittamisen opinto-ohjauksen peruseriaatteeksi.

Iso-Britannialaisessa tutkimuksessa 14–17-vuotiaat nuoret kuvailivat, mitä he itse kaipasivat ohjaukselta. He toivat esille, että hyvä ohjaaja kuuntelee, kohtelee arvostavasti, on ymmärtävä, luotettava ja helposti lähestyttävä. He toivat lisäksi esille, että hyvä ohjaaja ei luokittele ohjattavia ”hyviksi” tai ”pahoiksi”. (Howieson & Semple 2000, 382.) Näiden tutkimustulosten elementit yhdistyvät monilla tavoin dialogisuuteen ja yhdistyvät tässä meidänkin tutkielmassamme esille tulleisiin ohjaajien eettisiin periaatteisiin.

Omassa tutkielmassamme kohtaamiseen liitettiin myös sen tiedostaminen ja hyväksyminen, että vaikka ei olisi ohjattavan suunnitelmista tai teoista samaa mieltä, niin silti ohjaajan tehtävänä on tukea ohjattavaa valinnoissaan. Tämä liitettiin myös toisen kunnioittamiseen ja arvostamiseen ja näkyy hyvin alla olevissa sitaateissa.

”Eli tosiaan että jos opiskelija ei halua, sitä ohjausta, niin missä menee mun raja, että kuinka paljon minä voin pakottaa opiskelijan siihen ohjaustilanteeseen. Että, jos hän kerta kaikkiaan sanoo, että hän ei tarte. Tai sitten semmosia jänniä mitä, aina silloin tällöin tulee esille että (tietyissä kaupungissa) on paljon lestadiolaisia (...) heil on hyvin tarkasti se, että miten he suunnittelee omaa elämäänsä, lukion jälkeen ja, itelle tulee semmonen että voi että, että anna mennä elämään eteenpäin, että kun heillä saattaa olla että on jo puoliso siinä suhteellisen valmiiksi katottuna ja sen jälkeen tulee lapsia ja toisia lapsia ja toisia lapsia. Ja jotku tekee sitä suunnitelmaa jo 17-vuotiaana, niin mä en voi silloin mennä sanomaan muuta kun, tukemaan heitä siinä heidän suunnitelmassa, vaikka mä ite ajattelin ehkä asiasta toisella tavalla. Että, se on yks, ehkä semmonen mikä kans tulee välillä esille tällöinen eettinen että, mitenkä minä siinä tilanteessa ohjaajana, mitä minä voin sanoa, mitä minun pitäisi sanoa ja mitä en voi sanoa.” (H4240)

”Aikoinaan kuulin fiksun, lausahduksen yhdeltä ohjaajalta omalta ohjaajaltani ja, oon sit sillä menny, että ihminen on aina hyvä ja niin. Mutta hänen teot voi olla tosi tuomittavia että. Siltä kannalta, että nimenomaan että se, oli toinen tehny mitä tahansa tai näin, niin se ei sitä ihmisarvoa vähennä yhtään sen enempää. (...) Tekis mieli, tietyllä tavalla ohjata vaikka kuin paljon siihen, että ”sä et saa ajatella noin” ja. ”Toihan nyt on aivan väärin”. Mutta. Ei kuitenkaa voi koska ei se, sitä auta mitään se vaan, vahingoittas sitä ohjattavan ja ohjaajan suhdetta ei mitään muuta.” (H3565)

Arvostaminen nähtiin tärkeänä eettisenä periaatteena ohjaustyössä ja ohjaustilanteen onnistumisen edellytyksenä. Siihen liittyi myös aito kiinnostus ohjattavaa kohtaan. Arvostaminen linkittyy vahvasti kaikkiin muihinkin tutkielmasamme esille tuleviin ohjaajien eettisiin peruseriaatteisiin. Ohjaajat toivat esiin sen, että ohjattavan valintojen tulee nousta hänestä itsestään. Itsearvostus koettiin lähtökohtana muiden arvostamiselle.

”mä toivon että mä pystyn oleen siinä kertomassa ihmisille, käytännössä nuorille mun työssä, sanomaa siitä, että sulla on, sä oot arvokas, ja sulla on mahdollisuudet tehdä vaikka mitä. Ja sulla on mahdollisuus saada sun elämästä sellanen, mikä tyydyttää sua ja mikä on muille ja sulle itselle hyvä. Semmosessa ajattelussa on koko motiivi siihen työhön.” (H10036)

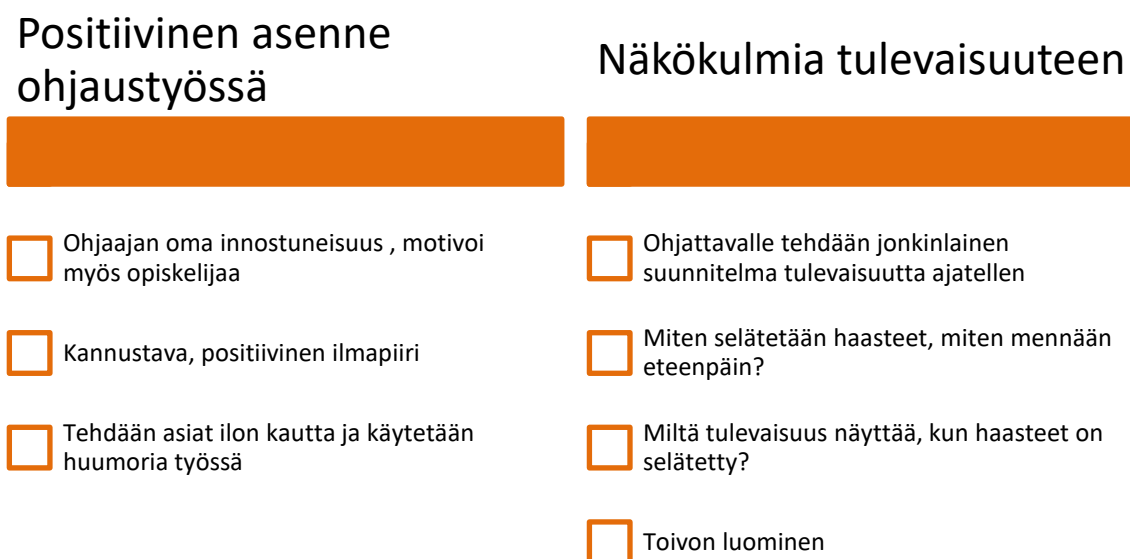
”Ihminen pitää kohdata, ihmisenä ja. Sitä kautta, että kohtaaminen on tosi tärkeää ja se, että oot oikeesti, kiinnostunu jokaisesta. Heidän näkökulmasta ja heidän tulevaisuudestaan ja. Siitä että, se menee johonki suuntaan, vaikka eivät välttämättä edes itse vielä sillä hetkellä tietäis sitä. Ja sit tietysti dialogisuus siinä että, paljon ohjaustyöhän on myös paljon sitä että, ohjattava sanoo jotaki ja sun pitää vaan toistaa se sellaisenaan, jotta ohjattava itsekin kuulee mitä tuli sanottua. [tauko 4 s] Hänelle. Hänhän siinä purkaa sitä, että oot semmosena vaan, apukysymysten tekijänä ja. Välillä vähän, haastajanaki että "no ai miks et halua tonne" tai "nyt et halua tota" tai, näin, että tulee se varmuus sit sitä kautta. Niis valinnoissa.” (H3565)

”ja mä aina sanon, että miten sinä arvostat itseäsi, niin samalla lailla arvostat, toisen arvostaminen lähtee omasta itsestä, miten sä ite arvostat itseäsi” (H3419)

Dialogisuus näkyi haastateltavien puheissa tärkeänä lähtökohtana työn tekemiselle. Arvostamista, kuuntelemista ja kohtaamista monet pitivät jopa peruslähtökohtana koko ohjaustilanteelle ja -työlle. Arvostamisessa näkyi se, että ohjattava on kohdattava omana arvokkaana itsenään ja hänen päätöksiään ja valintojaan on tuettava. Kuuntelemiseen ja kohtaamiseen liitettiin pysähtyminen ja läsnäolo. Kuuntelemisessa tuotiin lisäksi esille, että ilman taitavaa kuuntelemista ei ohjauskeskustelua pysty viemään eteenpäin.

5.4. Positiivisuus ja toivon luominen

Positiivisuus nousi haastateltavien puheesta esille kahdessa eri merkityksessä. Neljä haastateltavista korosti positiivisuutta ohjaustilanteessa ja ohjattavien kohtaamisessa ja viisi haastateltavaa nostivat positiivisuuden esille toivoa luovassa näkökulmassa tulevaisuuteen katsomisen suhteen. Yhteensä positiivisuuden näkökulman toi esille seitsemän eri haastateltavaa, koska osa puhui molemmista sekä positiivisuudesta ohjaustilanteissa että mahdollisuuksia täynnä olevan valoisan tulevaisuuden luomisen tärkeydestä sanallisin keinoin. Alla oleva Kuvio 7 havainnollistaa haastateltavien vastauksien pääteemoja liittyen positiivisuuteen.

KUVIO 7. Haastateltavien positiivisuuteen liittyviä näkökulmia

Positiivisessa psykologiassa keskitytään ihmisen vahvuuksiin heikkouksien sijaan (MacConville & Rae 2012, 42). Positiivinen psykologia ottaa myös huomioon sen, että kaikki ei aina mene suunnitellusti. Tällöin tärkeää on kuitenkin se, minäikäisten linssien läpi tilannetta tarkastellaan. Sen sijaan, että tilanteesta loisi katastrofin, tilannetta voi lähteä tarkastelemaan niin, että lähdetään uudestaan kat-

somaan, mihin suuntaan lähdetään, minkälaisia tavoitteita asetetaan ja missä järjestyksessä edetään. (MacConville & Rae 2012, 72.) Muutama haastateltava kuvasi positiivisuutta ja tulevaisuuteen kannustavaa sekä katsovaa asennetta seuraavin sanoin:

”vaan aina mietitään, että miten tästä selvittää, miten eteenpäin ja että miltä se näyttää sitten tulevaisuus, kun tämä haaste on voitettu.” (H10237)

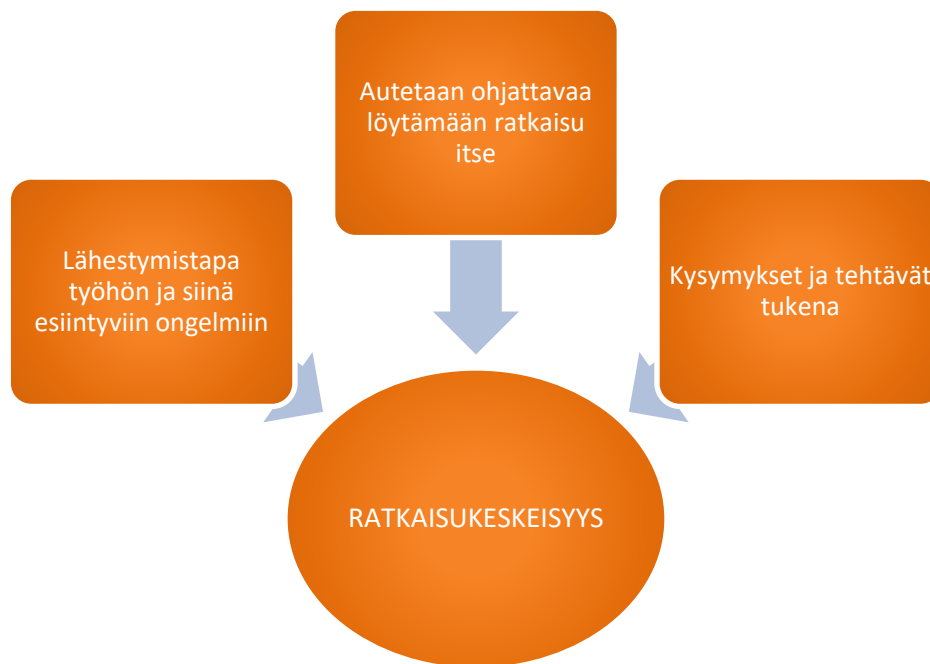
”Mutta siihen pitää pyrkiä, että se on positiivista ja semmosta kannustavaa, ja se antaa eväitä niinku niihin vastoinkäymisiin.” (H10111)

”Mä olen aina uskonut ihmisistä hyvää, ja siihen että ihminen oppii ihan varmasti, joku vähän hitaammin ja joku vähän nopeammin, ja osaaminen on meidän hallussa, semmonenkin esimerkiksi, että meillä on, ollaan joskus keskusteltu, että jollakin opiskelijoilla on ihan pro-osaamista, jota mulla ei välttämättä oo, mutta sitten, että mä havahdun että hei sulla on todella hyvä osaaminen, sä osaat tosi hyvin tämän, että hänkään ei oo ehkä ajatellu että hänellä on tämmöstä osaamista. Että, uskaltaa myöntää, että hei sulla on todella hyvä tämä.” (H10111)

Positiivisuudessa siis toisaalta nähtiin oman positiivisen ja innostavan asenteen merkitys ohjaustyön kannalta. Toisaalta tulevaisuuden suhteen pyrittiin näkemään mahdollisuuksia, sekä antamaan tukea vastoinkäymisissä tuomalla toivon näkökulmaa esille.

5.5. Ratkaisukeskeisyys ja toimijuuden tukeminen

Viisi haastateltavista kutsui ratkaisukeskeisyyttä eettiseksi periaatteekseen lähestymistapana ohjaustilanteisiin ja -työhön. Ratkaisukeskeisyyttä kuvattiin lähestymistapana ongelmiin sekä muutama haastateltava kuvasi sitä, kuinka ei anneta valmiita ratkaisuja, vaan autetaan ohjattavaa löytämään ratkaisu itse. Toisaalta yksi haastateltava puhui ratkaisun etsimisestä yhteistyössä ohjattavan kanssa. Ratkaisukeskeisyyteen liitettiin myös kysymysten kysyminen sekä tehtävien teettäminen ja näiden avulla ohjattavan auttaminen kohti ratkaisun löytämistä. Kuvio 8 näyttää, kuinka eri tavoin ratkaisukeskeisyys ilmenee ohjaajien työssä.

KUVIO 8. Ratkaisukeskeisyyden ilmeneminen ohjaajien työssä

Ratkaisukeskeinen ohjaus laajentaa ohjattavan ajattelua liittyen ongelmiin ja ratkaisuihin (Murphy, 5). Ratkaisukeskeisyys lisää toivoa kehittämällä tavoitteita, jotka ovat merkittäviä. Ratkaisukeskeisyys yleensä lisää vahvuuksiin ja voimavaroihin keskittymistä sekä saa näkemään tulevaisuudessa mahdollisuuksia. (Murphy 2016, 6–7.) Eräs haastateltavistamme toi esille ohjattavan aktivoinnin aktiivisen ohjauksen menetelmillä. Erilaisten ohjausmenetelmien käyttäminen tuotiin esille ratkaisukeskeisyyden yhteydessä, jolloin käytetään ratkaisukeskeisesti ohjattavalle sopivaa ohjausmenetelmää.

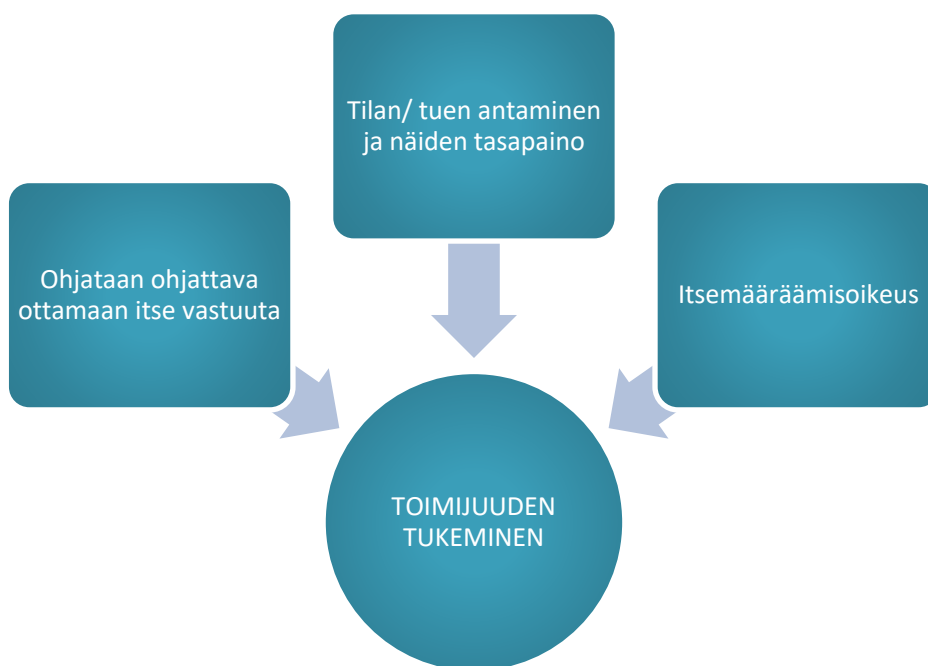
”... etsitään yhdessä niitä ratkaisuja, mikä ois paras vaihtoehto” (H10111)

”Ja sit se näkyy tuo ratkaisukeskeisyys esimerkiks siinä, että mä kysyn paljon asioita, niitä M-kirjaimella alkavia asioita ja, miten ja, minkä vuoksi, niitä kysyn, ehkä miksikin kysyn, vaikka se miksi ei niin hyvä sana oo kysyä mutta kummiskin, että se opiskelija itse miettii ja ehkä itse jopa sanallistaa sitten sen, että mitä hän vois tälle asialle tehdä ja miten hän tässä etenis. Eli aina sillä tavalla, että ei, mä luulen näin, että ohjauksessa niin en märehdi opiskelijan kanssa, vaikka olisikin jotakin märehdittävä” (H10237)

Haastateltavamme toivat ratkaisukeskeisyyden esille myös siitä näkökulmasta, että ohjattavan tekemiä valintoja ei kritisoida, vaan lähdetään aina tämänhetkisestä tilanteesta ratkaisukeskeisesti eteenpäin.

”mut kuitenkin se on sitte sitä, että jokainenhan sitte loppujen lopuksi saa tehdä ne omat polkunsä ja ratkasunsa ja sitte tietysti myös, kun huomataan, että siinä on ehkä vaikka tapahtunu virhe, niin ei sitten sillön kesäkuussa oo mitään, että mitä minä sanoin, vaan taas siitä ratkaisukeskeisyydestä, että mitä nyt sitten tehdään ja mihis nyttē haetaan, mikä on se seuraava askel.” (H4309)

Toimijuuden tukemisen toi esille neljä eri haastateltavaa. Toimijuuden tukemista kuvattiin ohjattavan oman vastuun ottamiseen ohjaamiseen sekä kannustamiseen. Lisäksi kaksi haastateltavaa pohti sitä, kuinka paljon ohjattavalle tulee antaa tilaa omiin ratkaisuihin ja kuinka paljon hän tarvitsee ohjaajan tukea. Tilan antamisen yhteydessä mainittiin myös, että halutaan antaa tilaa ohjattavan omille ratkaisuille ja niiden syntymiselle. Kuviossa 9 havainnollistetaan, millaisia asioita haastateltavat yhdistivät toimijuuden tukemiseen.

KUVIO 9. Toimijuuden tukemisen ilmeneminen ohjaajien työssä

Alla olevat sitaatit kuvaavat haastateltaviemme näkemyksiä toimijuuden tukemisesta.

”Tai ehkä tää on vielä joku sellanen, et sitä tuetaan siinä, että se kasvaa ja on, silleen menee eteenpäin elämässään. Että, se tekee itse asioita. Ja sit ehkä se nyt jos just aattelee silleen

jotain sellaselt eettiselt kannalt, ehkä se on se ydin et, kaikki on vastuu niiden omast elämästä.” (H10214)

”yrittää mahdollisuuksien mukaan muistaa just olla tekemättä siinä tilanteessa mitään sen toisen puolesta. (...) silloin kun mä teen kurssivalintoi niin sit jos.. et mun on pakko tehdä ne jos mä teen ne mun Wilma-tunnuksil nii mä en voi antaa sen klikkailla niit siel. Mut et sit yrittää nii, et mä teen nyt tälleen, et sopiiks tää sulle ja laitetaaks me toi. Et se ei ois vaa sillee, että istu sä ja mä mietin nää ja sit mä annan sulle sun lukkarin.” (H10214)

”Että jos ei se halua opiskelija heti sitä, jotakin mitä mun mielestä ehkä vois olla hyvä, että hän sais jonkun tiedon jo nyt, tai ei tiedon mutta ohjeen, että toimi näin ja näin ja näin, ja nään että opiskelija ei oo valmis. Silloin mä pyrin, että pietän suun kiinni, että annan aikaa, että kyllä se sieltä tulla tupsahtaa opiskelijalla itelläkin, että pyrin sillä tavalla antamaan tilaa opiskelijan omille ratkaisuille, että mä en anna valmiita ratkaisuja, aina. Joskus kyllä teen sitäkin.” (H4240)

Ohjauksen perusajatukseen nähdään kuuluvan ohjattavan itseohjautuvuuden eli toimijuuden tukeminen (Vehviläinen 2010, 154). Toimijuuden tukemisessa haastateltavamme puhuivat ohjattavan omista oivalluksista ja ohjattavan ”hoksautamisesta”, että ohjattava toisi itse omia oivalluksiaan esille.

”... että, kun tehdään valintoja, niin on siinä, että opiskelija oivaltais itse tuoda sen asian, sillä tavalla että se oiskin hänen ajatus. Pikkusilla, tavallaan pienillä asioilla avata, niin se helpottaa sitä opiskelijan asian selvittämistä hyvinkin paljon.” (H3419)

Lisäksi yksi haastateltava toi esille sen, että on tarjottava ohjattaville mahdollisuuksia pohtia omaa tilannettaan esimerkiksi pienten tehtävien tai kysymysten kautta, vaikka ohjattava itse ei olisi tullutkaan pyytämään ohjausta.

”...jos huomaa et joku opiskelija ei oo vaikka käynyt niissä mun keskusteluissa, niin jollain tavalla antaa sitä, opiskelijalle se pitkin lukiovuotta jonkunlaista palautetta. Taikka sitten semmosta tsemppaustakin ehkä. (...) Eli se, että se ois semmosta prosessinomaista enemmän ja ois semmosia hoksautuksia opiskelijoille aina tietyn väliajoin, jos opiskelija ei ite hoksaa sitä ohjausta tulla pyytämään” (H4240)

Yksi haastateltavista toi esille myös ohjattavan itsemääräämisoikeuden, hän kuvasi, kuinka voi vain antaa ohjattavalle tietoa, mutta ohjattava itse tekee lopulta omat ratkaisunsa. Toisaalta eräs haastateltava toi esille oppilaitoksen tuomat aikapaineet, että tiettyjä ratkaisuja on synnyttävä tiettyyn päivämäärään mennessä. Itsemääräämisoikeus mainitaan myös Suomen opinto-ohjaajat - SOPO ry:n (2009) eettisissä periaatteissa, joissa todetaan, että ohjaajan tulee kunnioittaa ohjattavan itsemääräämisoikeutta, tuoda vaihtoehtoja monipuolisesti esille,

mutta kunnioittaa ohjattavan omia valintoja. Itsemääräämisoikeutta haastateltavat kuvasivat seuraavalla tavalla.

”se on musta hienoa, että siis meiltä ei tule mitään suoria vastauksia, vaan tosiaan opiskelija itse niinku, kykenee sitten lopulta tekemään sen ratkaisun, kun tietää erilaisia vaihtoehtoja, että mä oon ehkä sen tiedon antaja sitten siinä vaiheessa.” (H10237)

”Helpostihan siis, varmasti oppilaitos..maailmassahan se on tietysti vielä se, että kun oppilaitoksen ja sen opiskelu, se organisaatio ja ne käytänteet ja ne lyö aikarajoja aika, tiuhaan tahtiin. Et sitte on välillä semmosta, että pitää vaan tietyllä tavalla myös pakottaa ratkasuja.ohjattavilta” (H3565)

”sitte kuitenkin että vaikka mä nyt tosiaan huomaisin että ne tavoitteet on kauheen epärealistisia ja vaikka nyt tänä keväänäkin jo yhteishaun tuloksia odotan ja tiedän, että siellä on niitä nuoria, jotka on hakeneet niin, että he eivät tuu sitä opiskelupaikkaa saamaan niin, tavallaan sitte se että enhän mä voi pakottaa ketään hakemaan johonkin, tai sanoa ylipäättään että.. toki just sen tiedon kautta, että niin huomaathan, että aikaisempina vuosina tähän lukioon on tarvittu tällainen ja tällainen keskiarvo ja sinun keskiarvosi on tämä ja teetkö tästä nyt jonkun johtopäätöksen ja jos et tee sitä johtopäätöstä, että ei kannata hakee niin, niin. Se on kuitenkin sitte sitä, toki mäki yhteistyössä taas vaikka huoltajien kanssa että tiedättehän, että nämä ovat ne tosiasiat ja.. mut kuitenkin se on sitte sitä, että jokainenhan sitte loppujen lopuksi saa tehdä ne omat polkunsä ja ratkasunsa” (H4309)

Ratkaisukeskeisyydessä ja toimijuuden tukemisessa haastateltavat kuvasivat erilaisia aktivointikeinoja, kuten tehtäviä ja kysymyksiä, joiden avulla ohjattavat ottavat vastuuta omasta elämästään ja tekevät ratkaisunsa itse. Tilan antamisen tärkeys tuotiin myös esille. Haastateltavat kuvasivat sitä, kuinka he ovat tukena ja apuna sekä antavat tietoa, mutta eivät anna valmiita vastauksia ohjattavien puolesta ja kunnioittavat ohjattaviensa itsemääräämisoikeutta.

5.6. Muut esille tulleet eettiset periaatteet

Näiden useammilta haastateltavilta esille tulleiden eettisten periaatteiden lisäksi kuvattiin 17 muuta eettistä periaatetta, joista jokaisen periaatteen oli tuonut esille 1–3 eri haastateltavaa. Ryhmittelimme nämä 17 muuta eettistä periaatetta vielä neljään ryhmään. Ensimmäisessä ryhmässä on neljä eettistä periaatetta, jotka kaikki liittyivät jollain tavalla tietoon tai sen jakamiseen. Toisessa ryhmässä on neljä eettistä periaatetta, jotka kaikki liittyvät ohjaajaan itseensä. Kolmannessa

ryhmässä on neljä eettistä periaatetta, jotka liittyvät siihen, millä tavalla ohjaustyötä tekee ja mitkä ajatukset työn tekemisen taustalla vaikuttavat. Viidennessä ryhmässä on viisi eettistä periaatetta, jotka liittyvät siihen, mitkä eettiset periaatteet ovat ohjattavan kohtaamisen taustalla vaikuttamassa. Seuraavaksi kuvaamme kutakin näitä viittä ryhmää ja niiden sisältämiä eettisiä periaatteita hieman tarkemmin.

Kuviossa 10 esitellään näistä eettisistä periaatteista neljä, jotka liittyvät kaikki tietoon ja sen jakamiseen. Totuudellisuus on yksi Suomen opinto-ohjaajat - SOPO ry:n (2009) eettisistä periaatteista. Totuudellisuutta kuvataan niin, että ohjaajan on toimittava rehellisesti ja hienotunteisesti. Annettavan tiedon on oltava monipuolista, ajantasaista ja sen on ohjattava tiedon kriittiseen arviointiin. Eräs haastateltava kuvaa rehellisyyttä näin ”faktoilla pelataan.” (H3009)

KUVIO 10. Haastateltavien tietoon liittyvät eettiset periaatteet

Eräs haastateltava kuvasi toimivansa avoimesti ja rehellisesti ja ottavansa esille vaikeitakin asioita, vaikka se olisi joskus hankalaa.

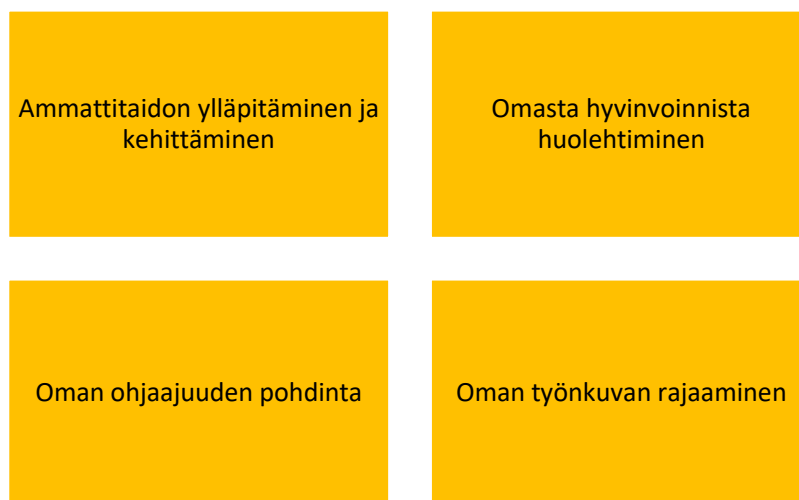
”Avoimuus, rehellisyys. On paljon vaikeita asioita, mitä joskus tekis mieli skipata. Mutta mitä ei missään tapauksessa kannata, koska monesti noi on, kun ottaa niitä vaikeitakin asioita esille, niin se on se keino, miten niitä asioita sitten myöskin pystyy lähteen viemään eteenpäin. Että, se on semmonen mitä itse on tarvinnut opetella että, vaikeista asioista ja sen perheen, joskus asioihinkin sekaantumista, niin se ei välttämättä meillä suomalaiskulttuurissa oo kovin semmosta, koeta että se ois kauheen luontevaa. Niin sit sitä tarvitaan.” (H5072)

Eräs haastateltava kuvasi sitä, kuinka tiedon kanssa tulee välillä tasapainoiltua. Hän pohti sitä, kuinka paljon tietoa voi ohjattavalle antaa kerralla, jotta ohjattava ei kuormitu ja toisaalta välillä tiedon pitäminen itsellään auttoi mahdollisesti ohjattavaa motivoitumaan, kun hän ei tiennyt, että hänellä on vielä lisää aikaa esimerkiksi opintojen suhteen. Toinen haastateltava taas puhui, että annetun tiedon tulee aina olla ”niin oikeaa, kun vain pystyy antamaan”. (H4309)

”tää on kans vaikee asia joskus se, et pitääkö aina kaikki asiat kertoa sille ohjattavalle, pystyykö se omaksumaan sen ison tietomassan, et onks joissain tilanteissa ok pimittää jotain tai pantata sitä tietoa ainakin hetkellisesti. Ettei jysäytä sitä koko, siihen niin et sit se voi olla ihan häpsillään, että just tää tiedon jakamisen tasapaino.” (H4265)

”Yks esimerkki on tämmönen et esimerkiks opintoaikojen rajausta, rajallinen opintoaika, mut sit siellä on takaportin takaportin takaportti mitä kautta kumminkin ehkä pystyy valmistumaan sitten, niin pitääkö se kaikki lävyyttää auki heti sille vai nyt sanoo et okei sulla on aikaa vuoden loppuun ja sit jos se vuoden loppu alkaa lähestymään ja sit kertoo et no niin nyt meillä on sit tää vaihtoehto. Miten sen rakentaa sen balanssin et se on semmonen, motivoiva kaiken puolin.” (H4265)

Toisessa ryhmässä on ohjaajaan itseensä liittyviä eettisiä periaatteita, joita esitellään Kuviossa 11. Nämä periaatteet liittyvät omaan ohjaajuuteen ja sen pohdintaan sekä omaan hyvinvointiin.

KUVIO 11. Ohjaajaan liittyvät eettiset periaatteet

Suomen opinto-ohjaajat – SOPO ry (2009) on myös listannut ammattitaidon kehittämisen eettiseksi periaatteekseen. Ammattitaidon kehittämiseen kuuluu ammattitaidon päivittäminen täydennyskoulutuksilla ja ajantasaisen tiedon hankkimisella. Opinto-ohjaajien tulisi lisäksi arvioida ja kehittää omaa työtään. (Suomen opinto-ohjaajat – SOPO ry 2009.) Tässä tutkielmassa ammattitaidon kehittämisessä koulutukset nähtiin yhtenä keinona saada työkaluja ohjattavien kohtamiseen. Lisäksi yksi haastateltava tuo esille, että ammattitaidon kehittäminen liittyy myös tietynlaiseen kilpailukykyyn ja ammattitaidon ajan tasalla pitämiseen.

”No varmaan luulen, että erilaiset koulutukset mitä on ollu, niin ne on muuttanut kans sitä, että on tavallaan tullut työkaluja opiskelijan kohtaamiseen” (H4240)

”että pitää seurata asioita ja osallistua koulutuksiin ja ottaa selvää asioista. Ammattitaidon ylläpitäminen ja kehittäminen on tosi tärkeä peruspilari tässä. Miten mä voin ohjata, jos mä en itse tiedä mitä siellä vaikka toisen asteen opinnoissa tai vaikka nyt korkeen asteen opinnoissa tapahtuu. Yleensä sellanen tiedonhankinta ja tiedonhalu on tosi tärkeä osa omon työtä. Mä ainaki pidän sitä tosi merkityksellisenä. Myös sitte ehkä tän ammattitaidon ylläpitämistä siten että osallistuu itekin, vaikka johonkin vähän pitempikkestosiinkin koulutuksiin säännöllisesti. Siinä tulee myös sitte ehkä aina oltua iteki vähän niinku sen oppilaan näkökulmassa, vaikka totta kai se nyt aikuisopiskelijana on ihan erilaista.” (H4309)

”Ja siihen liittyviä mitä koulutuksia on ollut niin, sieltä saa niitä työkaluja. Ja ne on hirveen tärkeitä, sitä aika äkkiä saattaa urautua johonkin tietynlaiseen toimintaan ja jos ei ollenkaan muuta omaa toimintaa niin, sieltä muut ajaa ohi ja lujaa [nauraa].” (H4240)

Yksi haastateltava toi oman ohjaajuuden pohdinnan esille eettiseksi periaatteekseen. Hän totesi, että on tärkeää tarkastella ohjaustilanteissa esille nousseita tunteita ja analysoida sitä, että mistä ne kumpuavat.

”Ja sitten itelle on ainakin ollut tosi tärkeitä toi oman ohjaajuuden pohdinta aina että, kun huomaa vaikka jonkun tilanteen että, se ei meekään hyvin vaikka ja sit huomaa, että miks se mua ärsyttää vai ajattelenko mä jotenkin eri tavalla, kun toi justinsa, pysähtyy oikeen siihen (...) pystyy jo vähän pohtiin sitä omaa ohjaajuutta siinä työn ohessa.” (H5072)

Omasta hyvinvoinnista huolehtimisen toi yksi haastateltava esille muun muassa niin, että osaa mitoittaa työnsä omaa hyvinvointia tukevaksi. Hän puhui myös siitä, että pitää löytää keinoja vaikeiden asioiden käsittelyyn ja osata rajata ammattilaisena sitä, mitä kaikkea ottaa kantaakseen omille harteilleen. Suomen

opinto-ohjaajat – SOPO ry (2009) kuvaa myös, kuinka opinto-ohjaajan tulee huolehtia omasta hyvinvoinnistaan ja jaksamisestaan sekä kuinka opinto-ohjaajan tulee olla valmis tunnistamaan oma rajallisuutensa ja hakea tarvittaessa apua.

” Pitää osata suunnitella oma työ ja mitottaa se sillain ja sitte tietysti sillon ku tulee niitä semmosia kohtia, että ne jää vaikka vähän kaihertaa tonne mieleen työajan ulkopuolellakin, niin sitte pitää osata niitä löytää sellasia keinoja, että ne ei jää kuormittaa liikaa.” (H4309)

”ja jos mä otan kaikki itseeni ja rupean niitä kantamaan, mielessäni ni mä en pysty sitte enää olemaan se ammattilainen ja auttaa et siinä pitää pystyä jotenki irrottaan se minä ja se ammattilainen sillain kuitenkin, että siihen ammattilaisuuteen kuuluu mun mielestä se, että osaa rajata myös, tunnekuormaa.” (H4309)

Oman työnkuvan rajaamisessa tuli esille moniammatillinen yhteistyö, ohjaaja ei voi toimia esimerkiksi psykologina, vaan hänen täytyy tunnustaa ja tiedostaa oman ammattitaitonsa rajat.

”Mutta teen kuitenkin selkeeksi sille opiskelijalle kans, että tää nyt on semmonen asia mihiin mun oma ammattitaito tai tietotaito ei riitä, että mä tartten tähän muitten ammattilaisten apua, niin sen sanottaminen opiskelijalle niin mun mielestä se lisää sitä luottamusta siihen ohjaustyöhön tai tilanteeseen.” (H4240)

Kolmannessa ryhmässä on sellaisia eettisiä periaatteita, jotka jollain tavalla vaikuttavat kaikki siihen, millä tavalla ohjaustyötä tehdään. Kuvio 12 kertoo, mitä nämä eettiset periaatteet ovat.

KUVIO 12. Eettiset periaatteet, jotka vaikuttavat siihen, millä tavalla ohjaajat tekevät työtään

Yksi haastateltava kuvaa tavoitteellisuuden olevan yksi eettinen periaate. Tavoitteellisuuden hän liittyy ohjattavan tavoitteisiin, organisaation tavoitteisiin sekä omiin tavoitteisiinsa. Hän kuvaa tavoitteellisuutta seuraavalla tavalla:

”ajatellaan näin, että on myös, siis se on muistettava aina, että on organisaation työntekijä ja opiskelija, niinku valmistuminen myös tuo meille rahaa, että tätä työtä voidaan tehdä ja niin edelleen eli, ihan tämmönenkin niinku raadollinen asia on huomioitava siinä, että mikä funktio, mikä syy meillä on olla olemassa, ja se liittyy tähän tavoitteellisuuteen. Mutta tavoitteellisuus liittyy myös siihen, että mikä on sen opiskelijan itsensä tavoite, eli hänellä-hän voi olla joku semmonen tavoite, joka ei suoranaisesti ees oo mikään tämmönen niinku, opintoihin liittyvä, vaan se on jossakin siellä hamassa tulevaisuudessa sitten, mutta että tämä on vain niinku semmonen välivaihe että, ottaa niinku huomioon monta eri tavoitetta, opiskelijan tavoitteen, organisaation tavoitteen ja sitten vielä sen omankin tavoitteen, että onnistuu siinä työssä. Tämä tavoitteellisuudesta.” (H10237)

Kaksi haastateltavista kuvaa sitä, kuinka ohjaustyössä kaikki vaikuttaa kaikkeen ja kuinka ohjaustyössä täytyy ottaa kokonaisuudet huomioon esimerkiksi siinä, millaista ohjausta kukakin tarvitsee.

”nähdä kokonaisuutta, mikä tekijä vaikuttaa siihen, ja mikä merkitys koululla on sen henkilön kasvun prosessissa.” (H3419)

”ajattelin sillon, että ihminen oppii aina uutta entisen päälle ja pystyy hyödyntämään, ja nythän tämä on holistinen ajatus, että mä niinku ymmärrän, että kaikki vaikuttaa kaikkeen. Että mä en pysty kaikkia ottaa huomioon, mutta niissä missä mahdollisuuksissa voin ottaa, että ihminen rakentaa omaa osaamistaan kaikkien aikaisemmin päälle niin sitähän me käytetään nytkin, että opiskelija voi olla että hän on oppinu jossakin, osaamista saanu jostakin, niin kyllä me järjestetään aika nopeasti hänelle näyttö (...) Jos hän on valmis siihen niin meidän pitää kunnioittaa sitä opiskelijaa niissä päätöksissään” (H10111)

”että ohjauskeskustelussakin ja näissä niin mehän ei voi tehdä semmosta kuormaa sille keskusteltavalle opiskelijalle että, joo kyllä sä oot nyt valmis, vaan että sen pitäis tulla toisin päin, että jos minä teen paineen niin sillon se voi olla, että hän ei ilmesty seuraavalla kerralla paikalle, vaan että hän tulee sitten ite ja sanoo että mä oon nyt valmis. (...) Ohjauksessa niin monia asioita joutuu ottamaan huomioon.” (H10111)

Yksi haastateltava kuvaa kristillisen arvomaailman olevan eettisenä periaatteena oman työnsä tekemisen taustalla. Hän kuvaa kristillisen arvomaailman olevan hänen ihmiskäsityksensä taustalla sekä määrittävän sen, mikä on elämän tarkoitus. Hän kuvaa kristillisen arvomaailman sisältävän omassa toiminnassaan esimerkiksi lähimmäisenrakkauden käsitteen, empaattisuuden ja lähestyttävyyden.

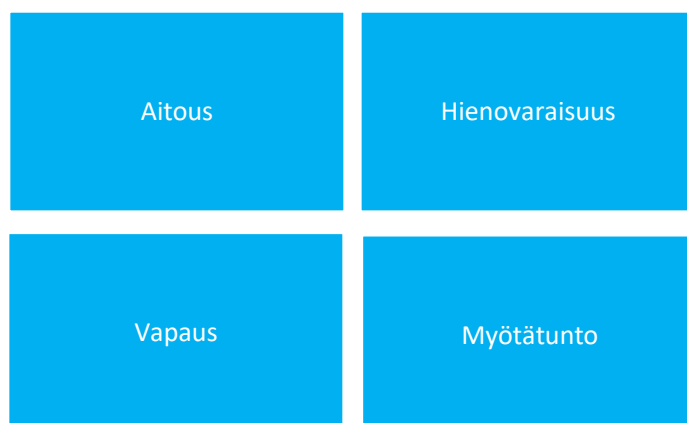
”oma usko ja kristillinen usko käytännössä mun tapauksessa, vaikuttaa vahvasti siihen että miten mä, mitä mä ajattelen ihmisestä, mikä on mun ihmiskäsitys, mikä on mun käsitys siitä miten.. mikä on elämän tarkoitus” (H10036)

”... näkyy ainakin mun omassa mielessä jotenkin myös esimerkiksi, vaikka siinä miten on kollegojen kanssa, tai sellaisissa.. työyhteisössä toimimisessa myöskin (...) pyrin sellaseen toimintaan mitä kristillinen uskokin tavallaan viestittää, esimerkiksi vaikka sellaseen että lähimmäisenrakkaus on hyvin yleinen termi, mut et miten se mun mielestä siinä työssä näkyy, mä haluan olla empaattinen ja sellanen, jonka luo saa tulla vaikka olis hankaluuksia tai, vaikka ois töpeksinyt tai sellasta. Lähestyttävyydessä ja sellasessa.” (H10036)

Eräs haastateltava kuvaa realismia tärkeäksi eettiseksi periaatteeksi, jotta tiedostaa oman työnsä mittakaavan ja osaa suhteuttaa sen järkeviin kantimiin.

”Sellanen arkirealismi on myös ehkä tosi tärkeä, että ollaan vaikka niissä oppituntitilanteissa niin sit on se, tosiaan vaan se yks 45 minuuttia sen nuoren viikossa ja elämässä, aika pieni pätkä kuitenkin, että ei tavallaan itekään lataa niihin liian suuria odotuksia niihin ryhmämuotosiin kohtaamisiin.” (H4309)

Neljännessä ja viimeisessä ryhmässä on viisi eettistä periaatetta, jotka kuvaavat sitä, millä tavalla ohjaaja kohtaa ohjattavan ja mitkä eettiset periaatteet ovat tämän kohtaamisen taustalla. Kiitollisuuden eräs haastateltava oli kirjannut eettiseksi periaatteekseen, mutta ei ollut avannut haastattelussa tarkemmin, mihin kaikkialle hän ulottaa tämän eettisen periaatteen vaikutukset. Kuvio 13 näyttää, mitä nämä neljä muuta ohjattavan kohtaamiseen vaikuttavaa eettistä periaatetta ovat.

KUVIO 13. Eettiset periaatteet, jotka vaikuttavat ohjattavan kohtaamisen taustalla

Aitousden eräs haastateltava toi esille siitä näkökulmasta, että kun on itse mahdollisimman aito oma itsensä, niin silloin ohjattavatkin uskaltavat olla.

”No aitous on semmonen, että jotenkin on se oma itsensä, että nuoret näkee hirveen helposti läpi jos esittää jotain roolia. Että se omana itsenä oleminen on mun mielestä tosi tärkeitä. On sitten ihan höpsö tai ei oo höpsö siinä omassa työssään [naurahtaa] niin sitä ne nuoret arvostaa kaikkein eniten sitten ja siihen ainakin itellä kuuluu paljon semmonen, että jaan omasta elämästä aika paljon ja, tuntuu että (...) se on semmonen keino millä mä myöskin niistä nuorista saan aika paljon.” (H5072)

Yksi haastateltava puhui vapaudesta, sillä periaatteella, että hän ei lähde liikoja kyseenalaistamaan ohjattavien valintoja, vaan antaa vapauden tehdä omia ratkaisuja.

”No oppilailla on kuitenkin sillä tavalla vapaus ajatella asioita, että en mä rupee sillä tavalla kauheesti niitä (tinkaamaan) että miks ajattelet näin ja miks ajattelet näin, että kyllä mä hyväksyn sen ainutlaatuisena ja sillä lailla. En mä rupee (-- väittelemään ja asettamaan kyseenalaiseksi.” (H3009)

Yksi haastateltava toi esille myötätunnon suhtautumisena sekä ohjattaviin, ohjattavien perheisiin, että kollegoihin.

”Myötätuntoa, tarvitaan et ymmärtää oikeesti sitä nuoren näkökulmaa, mut myöskin perheen näkökulmaa. Ja myöskin siellä työyhteisössä ymmärtää niitä muita opettajia ja niitten näkökulmaa että, jos ne ei tuu jonkun oppilaan kanssa vaikka toimeen, niin minkä takia ne ei tuu, et ymmärtää sitäkin eikä heti et no, tee toisella tavalla, et ymmärtää sitä.” (H5072)

Yksi haastateltava toi hienovaraisuuden ja hienotunteisuuden esille siinä, kuinka hän puhuu ohjattaville ja millaista kieltä ja tulevaisuutta kielen avulla rakentaa.

”että jos se oppilas sanoo että (jos ei siitä ois) lääkäriks näin, niin mä voin sanoa, että ootko miettiny muita vaihtoehtoja. En mä rupee sanomaan suoraan, että ei susta oo lääkäriksi, tai luokanopettajaksi. Ja mä pyrin olevaan hyvin hienotunteinen.” (H3009)

Luokka muut esille tulleet periaatteet sisälsi siis yhteensä 17 ohjaajien esille tuomaa eettistä periaatetta, jotka ryhmittelimme vielä neljään kategoriaan, joita olivat tietoon tai sen jakamiseen liittyvä kategoria, ohjaajaan itseensä ja oman työn kehittämiseen ja pohdintaan liittyvä kategoria, oman työn tekemiseen ja taustalla

vaikuttaviin ajatuksiin liittyvä kategoria sekä ohjattavien kohtaamiseen vaikuttaviin eettisiin periaatteisiin liittyvä kategoria. Palaamme tutkimustuloksiin vielä uudelleen pohdinnassa. Seuraavaksi kerromme tutkielmamme luotettavuudesta ja eettisyydestä.

6. EETTISYYS SEKÄ LUOTETTAVUUS

Tässä luvussa pyrimme tuomaan esiin tutkielmamme luotettavuuteen ja eettisyyteen vaikuttavia tekijöitä. Olemme läpi tutkielmamme tuoneet valintojamme ja tutkielmamme etenemistä tarkasti esille, sekä myös perustelleet tekemiämme valintoja. Nämä perustelut liittyvät olennaisesti tutkielmamme luotettavuuden parantamiseen. Tässä luvussa perehdymme sellaisiin tekijöihin, jotka ovat tutkielmamme muissa luvuissa jääneet vähemmälle huomiolle.

Tieteellistä tutkimusta tehdessä on aina muistettava ottaa huomioon myös tutkimuseettiset ja luotettavuuteen liittyvät näkökulmat. Sekä akateemista tutkimusta tekevät tutkijat että akateemisia tutkimuksia lukevat ja arvioivat ihmiset ovat vuosien ajan pohtineet, mikä tieteellisessä tutkimuksessa on sallittua ja mikä ei. Kun tutkimuksen tekoa suunnitellaan, on selvitettävä, miten tutkimusta kuuluu tehdä. Jo tässä vaiheessa on tärkeää pohtia mitä hyötyä tutkimus tuo ja onko sillä mahdollisesti myös joitain haittavaikutuksia. (Brinkmann & Kvale 2008, 266.) Ryhtyessämme oman tutkielmamme tekoon, selvitimme itsellemme eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyviä huomioon otettavia asioita ja pohdimme, kuinka voisimme tehdä mahdollisimman hyvää tutkimusta. Koska opinto-ohjaajien eettisistä perusperiaatteista ei ole kovinkaan paljon ajankohtaista tietoa, koemme, että tutkielmamme on hyödyllinen uuden tiedon tuottamisessa. Lisäksi haastatelluille ohjausalan ammattilaisille on tärkeää tiedostaa eettisiä perusperiaatteitaan ja pohtia, miten ne näkyvät käytännössä. Mahdollisia haittavaikutuksia tutkielmastamme voisi olla, jos haastateltavilla on voimakkaita arvostiritoja eettisten periaatteidensa ja käytännön työnsä välillä, tällöin haastattelu on voinut nostaa esille ahdistaviakin ajatuksia.

Aina eettisten periaatteiden toteuttaminen ohjaajien työssä ei ole täysin mahdollista esimerkiksi kiireen tai muiden rajallisten resurssien vuoksi. Eettisten aspektien pohtiminen tutkimusta tehdessä on laadukkaan tutkimuksen kannalta oleellista. Varsinkin ihmistieteissä voidaan käsitellä aiheita, jotka voivat olla arkoja tai

henkilökohtaisia tutkimukseen osallistuvien kannalta. Motiivit tutkimuksen taustalla on tehtävä läpinäkyviksi. (Cohen ym. 2000, 49–53). Pää tavoitteenamme ja motiivinamme meillä oli saada ja tuottaa selkeää tietoa opinto-ohjaajien eettisistä perusperiaatteista nykypäivänä. Vaikka tämän tutkielman aihe valikoitui osaltaan osallistumamme tutkimushankkeen teemojen kautta, saimme silti itse valita, mihin teemaan keskittyisimme ja pohdimme, millä metodilla saisimme haastatteluista parhaan mahdollisen tutkielmamme aihetta ajatellen irti.

Tieteellisen tutkimuksen määrän lisääntymisen kautta myös akateemista tutkimusta seuraavien ihmisten määrä on lisääntynyt. Tämä tilanne on johtanut siihen, että tutkimuksessa mahdollisesti käytetty vilppi on kasvun myötä enemmän ja enemmän alttiimpi paljastumiselle. (Clarkeburn & Mustajokki 2007, 9.) Erilaisia keinoja vilpin paljastamiselle on myös kehitelty, kuten Urkund- palvelu, jonka läpi kulkee myös meidän tutkielmamme. Eettisyyden näkyminen tutkimuksessa on tärkeää ja jokainen lähteenä käytetty henkilö ansaitsee viittauksen omaan työhönsä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 24, 26).

Tutkimuksen teossa on todella tärkeää tuottaa rehellistä ja objektiivista uutta tietoa tutkimuksen aiheesta. Koko tiedeyhteisö perustuu näihin periaatteisiin. Myös isoja päätöksiä perustetaan tieteellisten tutkimusten pohjalle. Tämä tavoite voidaan kuitenkin nähdä taloudellisten vaikuttajien ja ulkopuolisten rahoittajien takia idealistisena. Ulkopuolinen rahoittaja voi vahingoittaa tutkimuksen objektiivisuutta valvomalla tutkimuksen suuntaa ja vaikuttamalla siihen, tavoitteena, että rahoitus tuottaisi mahdollisimman paljon takaisin. Näin ollen ulkopuolisten rahoittajien tukemia tutkimuksia on syytä tarkastella kriittisesti. (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 15–21.) Näemme kriittisen lukutaidon olevan nykypäivänä yksi perusasioista. On tärkeää osata tunnistaa oikea tieto väärästä ja osata tarkastella meitä ympäröiviä asioita avoimesti, mutta samaan aikaan kriittisesti. Kuten olemme kertoneet, tutkimuksemme on osa *Opinto-ohjaajien ammattilaiset työssään* -hanketta, jota toteutetaan Jyväskylän yliopiston johdolla. Tutkimuksellamme ei näin ollen ole minkäänlaisia paineita tuottaa tutkimusta ja sen tuloksia tietyssä

valossa, vaan tärkeintä on tuottaa laadukasta akateemista tutkimusta yhteiseen käyttöön.

Luottamuksellisuus tutkimuksen tekemisessä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että haastateltavalle on kerrottu totuudenmukaisesti ja riittävästi haastattelun tarkoituksesta, saatujen tietojen luottamuksellista käsittelyä ja säilyttämistä sekä haastateltavan anonymiteetin säilyttämistä. Nimet ja muut tunnistetiedot on muutettava. (Tiittula & Ruusuvuori 2009, 17; Christians 2008, 193.) Tutkimukseen osallistujille on alusta asti tehtävä selväksi, mikä tutkimuksen perinpohjainen tarkoitus on ja miten tutkimusta toteutetaan. Tutkimukseen osallistuvien tulee myös saada lopettaa tai vetäytyä tutkimukseen osallistumisesta missä tahansa vaiheessa. (Brinkmann & Kvale 2008, 266; Tiittula & Ruusuvuori 2009, 17.) Tämän olemme huomioineet tutkimuksessamme esimerkiksi niin, että haastateltava on saanut etukäteen nähtäväkseen haastattelun teemat.

Haastateltavien tulee osallistua haastatteluun vapaaehtoisesti (Christians 2008, 192). Haastateltavat ovat ilmaisseet mahdollisen halukkuutensa osallistua syventävään haastattelututkimukseen vuonna 2017 *Ohjaajat työssään* -kyselyyn vastaessaan. Olemme varmistaneet haastatteluun osallistumisen vapaaehtoisuuden ja halukkuuden sekä haastateltavan antaman tutkimusluvan haastatteluja sopiessamme. Haastattelun alussa on lisäksi kerrottu haastateltavan mahdollisuudesta keskeyttää haastattelu missä vaiheessa tahansa sekä vielä varmistettu haastateltavan halukkuus edelleen osallistua tutkimukseen. Haastattelutiedot on säilytetty Jyväskylän yliopiston käytössä olevalla suojatulla verkkoasemalla.

Graduun liittyvät aineistot tuhotaan, kun gradu on tullut hyväksytyksi valmiiksi. Haastateltavan tai hänen organisaationsa nimeä ei ole merkitty missään vaiheessa mihinkään haastattelulomakkeeseen tai tutkimustuloksiin liittyviin papereihin, tämän sijasta on käytetty haastateltaville annettuja tunnistekoodoja. Tällä on varmistettu, että haastattelun tuloksia ei voi suoraan yhdistää tiettyyn henkilöön. Tutkielman analysointivaiheessa olemme lisäksi poistaneet tarpeen tullen

tunnistustietoja, kuten paikkakuntia tai opinaloja, jotka eivät ole tutkimustiedon kannalta relevantteja, mutta haastateltava saattaa olla näistä tunnistettavissa. Eettisyyteen liittyy myös haastateltavan kunnioittava kohtaaminen (Christians 2008, 194). Olemme kohdanneet haastateltavamme avoimin mielin ja osoittaneet kiinnostusta sekä arvostusta heitä sekä heidän tuomiaan näkökulmiaan kohtaan. Kiinnostuksen olemme esittäneet muun muassa lauseella ”Kertoisitko lisää?” tai ”Miten olet päätynyt tähän näkemykseen?”, mutta emme ole arvostelleet tai tuoneet esille omia mielipiteitämme haastateltavan kertomasta. Haastateltavat eivät nähneet tai kommentoineet tutkielmamme tai sen tuloksia ennen niiden julkaisemista. Tämä olisi voinut vaikuttaa tutkielmamme luotettavuuteen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 164).

Tutkielman teon aikana saattaa tulla eteen yllättäviä tilanteita. Tutkielmamme haastatteluita tehdessä haastatteluiden tekemisen tavat muuttuivat yhtäkkiä. Kuten kerroimme tutkimusaineistoa ja sen keruuta koskevassa alaluvussa, osa kasvokkain suunnitelluista haastattelutilanteista vaihtui puhelimitse tai Zoom - tapaamisten kautta toteutettaviksi maailmalla ja Suomessa jylläävän Koronavirus-pandemian vuoksi. Osa haastatteluista toteutettiin ennen kuin epidemia oli rantautunut Suomeen ja osa tämän jälkeen. Emme tiedä vielä, miten Koronavirus-pandemia vaikuttaa pitkällä aikavälillä arkeemme ja ohjausalan työhön. Muuttunut tilanne on hyvä nostaa esille tutkimuksen luotettavuutta pohtiessa.

Epidemian alkamisen jälkeen toteutetuissa haastatteluissa epidemian vaikutukset ohjaustyöhön saattoivat näkyä osassa vastauksista. Tämä luo osaltaan hieman erilaisia sisältöjä vastauksiin, vaikka tämä ei oman teemamme kohdalla eli ohjaajien eettisten näkemysten kohdalla vaikuttanut yhtä paljon kuin esimerkiksi ohjaajien tulevaisuutta koskevien teemojen vastauksissa. Silti vaikka pandemia oli Suomessa vasta alkumetreillä haastatteluita tehdessä, rajoitukset, koulujen siirtäminen etäopetukseen ja huoli tulevaisuudesta on mahdollisesti muokannut haastateltavien vastauksia. Ohjaajien eettisten peruseriaatteiden nähdään kuitenkin olevan suhteellisen pysyviä elementtejä ohjauksen työssä. Haastateltavien

vastauksista nousikin esille yhteistyön, kuuntelemisen ja toimijuuden tukemisen merkitys uuden, muuttuvan tilanteen vallitessa. Lisäksi erilaiset vuorovaikutustavat eri haastattelutilanteissa saattavat vaikuttaa tutkielmamme luotettavuuteen.

Tutkimustulosten raportoinnissa hyvän tieteellisen käytännön loukkauksiin kuuluu tutkimustulosten tai käytettyjen menetelmien huolimaton ja sen seurauksena harhaanjohtava tai puutteellinen raportointi (Tuomi & Sarajärvi 2018, 151; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 26). Olemme tarkastelleet tätä asiaa analysointivaiheessa ja tuloksia raportoidessamme käyden luokittelujamme yhdessä läpi sekä jatkuvasti keskustelleet siitä, koemmeko analysoinnissa etenemisen sekä tuloksiin päätyminen samalla tavoin. Lisäksi olemme tuoneet haastateltavien haastattelusitaatteja runsaasti esille tutkimuksen tuloksia raportoidessa, jotta tutkielmamme tulokset ja niihin päätyminen olisi mahdollisimman läpinäkyvää.

Tarkkuus tutkielmamme kaikissa vaiheissa on ollut yksi luotettavuutta lisäävä tekijä (Christians 2008, 194). Sen sijaan aidot tieteelliset tulkintaan ja arviointierimielisyyksiin liittyvät näkökulmat eivät ole vilppiä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 151). Tämä täytyy ottaa huomioon myös meidän tutkielmamme luotettavuutta arvioitaessa. Vaikka me olemme tulkinneet jonkun asian samalla tavalla, joku muu voi olla tulkinnoistamme ja niiden oikeellisuudesta eri mieltä. Puolueettomuus on tärkeä osa havaintojemme luotettavuutta. Laadullisessa tutkimuksessa on myönnetty, että tutkijat eivät voi olla täysin puolueettomia, koska he ovat myös tutkimusasetelman luojia ja tulkitsijoita. Väistämättä tutkijoiden oma kehys muun muassa iän, uskonnon ja poliittisen asenteen kautta vaikuttaa siihen, miten hän havainnoi ja kuulee asioita. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 160.) Omassa tutkielmassamme puolueettomuutta lisäsi se, että emme olleet mukana luomassa haastattelurunkoa. Ylipäänsä tämä isommassa tutkimuskontekstissa mukana oleminen lisää tutkielmamme luotettavuutta. Lisäksi tutkimuskysymyksemme

ovat selkeät ja vastaukset ovat helposti löydettävissä haastatteluista, sitaattit toivat myös ”todistajinamme”. Silti emme voi muuttaa tosiasiaa, että väkisinkin meillä on omat linssimme, joiden läpi aineistoamme ja sen tuloksia katsomme.

Luotettavuutta tarkasteltaessa on tärkeää pohtia, miksi tämä tutkimus on meille tärkeä ja onko meillä ollut oletuksia tuloksista tai ovatko ajatuksemme mahdollisesti muuttuneet tutkimuksen teon aikana (Tuomi & Sarajärvi 2018, 163). Etiikka on meidän molempien kiinnostuksen kohteena sekä ylipäänsä ihmisyyteen ja ihmisten kohtaamiseen liittyvät lainalaisuudet. Haastattelemamme ohjausalan ammattilaiset työskentelivät kaikki ihmisten kanssa, joten näin ollen tässä tutkielmassamme pääsemme kiinnostuksen kohteidemme äärelle ohjaajien eettisiä perusperiaatteita tutkimalla. Meillä ei ainakaan tietoisesti ollut ennakkoletuksia aineistosta nousevan datan suhteen. Lähtökohtamme oli olla mahdollisimman ennakkoluulottomana ja avoimena haastatteluista nousseiden asioiden suhteen sekä raportoida tuloksia rehellisesti ja johdonmukaisesti.

Uutta tutkimusta tehdessä on hyvä pohtia, mitä uutta tehtävällä tutkimuksella on annettavanaan. Etiikan aiheet itsessään eivät ole akateemisen tutkimuksen kentällä uusia, mutta opinto-ohjaajien eettisiä perusperiaatteita koskevaa ajan-kohtaista tutkimusta on tehty melko vähän. Kansainvälisestikin ohjausalan tutkimus on tiiviisti sidoksissa psykoterapiaan liittyvään tutkimukseen, mutta varsinaista ohjausalan tutkimusta eettisistä näkökulmista tarkasteltuna on melko niukasti. Näin ollen koemme, että tutkimuksen kautta olemme kyenneet selkeästi tuomaan esille uutta informaatiota käytettäväksi.

Ohjausalan opinto-ohjelmassa maisterintutkinnon tutkimusta suositeltiin parityönä tehtäväksi. Jo opintojen ensimmäisenä syksynä löysimme yhteisiä mielenkiinnon kohteita tutkimuksen tekemiseen, keskustelimme tutkimuksen toteuttamisesta ja päätimme tehdä tutkimuksen yhdessä. Koska olemme toteuttaneet Pro gradu - tutkielmamme kahdestaan, meidän on pitänyt ottaa huomioon meidän

molempien asema, osuus tekijyydestä sekä jakaa vastuut ja velvollisuudet tutkielmamme toteutuksessa (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2009, 24). Tämän olemme huomioineet keskustelemalla työskentelyvaiheessa viikoittain toistemme kanssa tutkielmastamme ja sen etenemisestä sekä valituista ratkaisuista. Keskustelukumppanin tärkeys on korostunut prosessin edetessä. Se on mahdollistanut syvemmän oppimisprosessin keskusteluiden ja pohdintojen kautta. On ollut myös kallisarvoisen tärkeää, kun työtä tehdessä on aina ollut toinen henkilö, jolta kysyä mielipidettä kysymysten herätessä. Yhdessä asioiden pohtiminen on myös tuonut uusia ulottuvuuksia ja oivalluksia tutkielman kannalta. Näitä kaikkia ei luultavasti olisi yksin tehdessä noussut esille. Jaamme molemmat tunteen, että olemme tehneet tutkielmamme yhteistyössä. Asemamme tutkielman tekemisessä on ollut tasa-arvoinen ja olemme voineet avoimesti ilmaista myös mahdolliset erimielisyytemme. Tutkielman yhdessä tekeminen on myös oleellinen vaikuttaja tutkimuksen luotettavuuteen. Tutkielmamme on jatkuvasti ollut kahden silmäparin tarkkailun alla ja olemme pitäneet huolen siitä, että tulkintamme sisällöstä ovat samanlaisia.

7. POHDINTA

Tässä luvussa käymme läpi ajatuksiamme, joita tutkielman teko ja tutkimustuloksemme ovat meille antaneet. Pohdimme tutkimustuloksia, ohjaustyön eettisten peruseriaatteiden tutkimuskontekstia, käyttämäämme lähdekirjallisuutta sekä tavoitteita ja niiden toteutumista. Tutkielmassamme halusimme selvittää opinto-ohjaajien eettisiä peruseriaatteita sekä sitä, miten ne näkyvät käytännön työssä. Opinto-ohjaajien eettiset peruseriaatteet kuvaavat ohjaajan työn taustalla vaikuttavaa ajatusmaailmaa ja siirtyvät sieltä ajatusten kautta toimintaan.

Haastateltavamme kuvasivat eettisiksi peruseriaatteikseen ihmislähtöisyyden ja tasa-arvon, luottamuksen ja yhteistyön, dialogisuuden; joka piti sisällään kuuntelemisen, kohtaamisen ja arvostamisen eettiset periaatteet, positiivisuuden ja toivon luomisen sekä ratkaisukeskeisyyden ja toimijuuden tukemisen. Haastateltavat kuvasivat, kuinka ohjaustilanteet lähtevät ohjattavasta henkilöstä sekä hänen tarpeistaan. Moniammatillinen yhteistyö nähtiin tärkeänä työkaluna ja voimavarana työn toteuttamisessa. Luottamus ja dialogisuus toimii ohjaustyön perustana, samalla kun ratkaisukeskeisyys ja positiivinen toivon luominen auttaa suuntautumaan ongelmista pois päin ja kohti ratkaisuja sekä tulevaa. Näiden eettisten peruseriaatteiden lisäksi esille nousi 17 muuta eettistä periaatetta, jotka jaoin neljään eri ryhmään. Näitä ryhmiä olivat tietoon tai sen jakamiseen liittyvät eettiset periaatteet, ohjaajaan itseensä ja oman työn kehittämiseen ja pohdintaan liittyvät eettiset periaatteet, oman työn tekemiseen ja taustalla vaikuttaviin ajatuksiin liittyvät eettiset periaatteet sekä ohjattavien kohtaamiseen vaikuttaviin eettisiin periaatteisiin liittyvä kategoria.

Tutkielmamme alussa totesimme, että ohjaajana on tärkeää tiedostaa, millaisessa arvokontekstissa ohjaustyöskentely tapahtuu sekä ymmärtää arvokontekstien vaikutukset oman työskentelyn taustalla. (McLeod 2009, 499; Peavy 1999.) Tähän porautuvat myös tutkimuskysymyksemme, joissa ensin selvitimme ohjaajien arvoja eettisiä periaatteita sanoittamalla. Tämän jälkeen luonnollisena jatkona sitä,

miten nämä arvot eli eettiset periaatteet toteutuvat käytännön työssä, eli miten ne siellä vaikuttavat. Samalla, kun poliittisessa keskustelussa on oppivelvollisuuden laajentaminen ja sen myötä oppilaan- ja opinto-ohjauksen vahvistaminen, tulevat monet meidänkin tutkielmamme eettisistä perusperiaatteista erittäin tärkeiksi. Oppivelvollisuuden laajentamista on perusteltu koulutuksellisen tasa-arvon lisääntymisellä (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020) ja haastateltavamme mainitsivatkin tasa-arvon yhdeksi eettiseksi perusperiaatteekseen. Lisäksi ratkaisukeskeisyys ja toimijuuden tukeminen tulevat tärkeään asemaan eettisinä periaatteina, kun lähdetään miettimään jatko-opintopaikkoja heille, jotka eivät ole itse motivoituneita jatkamaan opiskelua peruskoulun jälkeen. Suomen opinto-ohjaajat - SOPO ry (2009) on luonut eettiset periaatteet ohjenuoraksi opinto-ohjaajille. Vertailimme tulososiossa näitä periaatteita haastateltaviemme vastauksiin ja kaikki nämä eettiset periaatteet löytyivät jollain tavalla haastateltaviemme vastauksista – osa periaatteista isommalla ja osa pienemmällä osalla haastateltavista.

Ohjaajien eettisiä perusperiaatteita koskien emme opinto-ohjauksen puolelta löytäneet paljonkaan teoriataustaa. Sen sijaan psykoterapiapuolella sekä hoito- ja lääketieteessä eettisiä periaatteita on tutkittu enemmän. Esimerkiksi psykoterapian puolella Kenneth Pope ja Melba Vasquez (2017) ovat perehtyneet aiheeseen kirjassaan *Ethics in psychotherapy and counseling: a practical guide*. Kirjassaan he käsittelevät eettisiä periaatteita, jotka soveltuvat myös opinto-ohjauksen puolelle, kuten luottamuksen ja läsnäolon tärkeyttä, mutta toisaalta painopiste on psykoterapiatyössä kohdatuista eettisistä kysymyksistä, kuten esimerkiksi itsemurhaa pohtivien asiakkaiden terapiatyöhön ja kohtaamiseen liittyvästä etiikasta. Hoitotieteessä taas esimerkiksi Robichaux (2016) on toimittanut kirjan *Ethical Competence in Nursing Practice: Competencies, Skills, Decision-Making*. Kuten psykoterapiapuolella, hoitotieteessä on myös opinto-ohjauksen puolelle soveltuvia eettisiä periaatteita, kuten ihmisarvon kunnioittaminen, mutta toisaalta eettiset pohdinat painottuvat erityyppisiin asioihin, kuten esimerkiksi hoidosta kieltäytyvän sairaan henkilön kohtaamiseen. Kuten näemme, etiikka ulottuu lähes kaikkialle,

mutta lähestymistavat ja juuri kyseistä alaa koskevat eettiset periaatteet ja niiden toteutuminen vaihtelee alan mukaan.

Vaikka tutkimuksia opinto-ohjaajien eettisistä peruseriaatteista ei vielä ole juurikaan tehty, koemme, että tutkimuksemme tulokset ovat hyvin linjassa ohjausalan yleiseen kirjallisuuteen ja teoreettisiin jäsennyksiin. Yhtenä ohjauksen keskeisenä tehtävänä nähdään esimerkiksi olevan toivon ja tuen antaminen (Peavy 1999, 27 & Larsen, Stegge, Edey & Ewasiw 2014). Tämä nousi esille myös tutkimuksessamme haastateltujen opinto-ohjaajien puheista. Tutkimuksessamme nousi esille myös ratkaisukeskeisyyden ja toimijuuden tukemisen periaatteet. Ohjausalan kirjallisuudessa nähdään yleisesti näiden periaatteiden olevan osa ohjaajan työtä. Ohjaustyön nähdään esimerkiksi neuvontatyöstä erottavan se, että ohjauksessa tuetaan ohjattavan aktiivista toimijuutta valmiiden vastausten sijaan (Onnismaa 2007, 26–27). Myös Vehviläinen (2014) puhuu ohjattavan toimijuuden tukemisen tärkeydestä teoksessaan *Ohjaustyön opas: Yhteistyössä kohti toimijuutta*. Vuorovaikutuksellinen toimintatapa eli dialogisuus on myös vahva osa ohjaajuutta (Vehviläinen 2014, 26). Dialogisuus nousi tutkimuksessamme esille kuuntelemisen, kohtaamisen ja arvostamisen peruseriaatteina. Näistä periaatteista puhuu myös Peavy (1999, 28), joka pitää kyseisiä ominaisuuksia ohjauksen peruslähtökohtina.

Koska eettisiä peruseriaatteita opinto-ohjauksen puolella ei ole tutkittu niin laajasti, tutkielmamme on selkeästi tarpeellinen ja tuotti tärkeitä näkemyksiä ohjaajien eettisistä peruseriaatteista ja niiden näkymisestä käytännön työssä. Etiikka on aiheena laaja ja kuten tutkimustuloksistamme nähdään, haastateltavamme toivat esiin monipuolisesti erilaisia eettisiä periaatteita. Nämä eettiset periaatteet kytkeytyvät monilla tavoin toisiinsa käytännön työssä, esimerkiksi ihmislähtöisyyttä on vaikeaa olla ilman ohjattavan kuuntelua ja kunnioittamista.

Onnistuimme hyvin tavoitteessamme löytää haastateltaviemme eettisiä periaatteita, joita löytyi runsaasti sekä haastateltaviemme kirjallisista että suullisista vastauksista. Lisäksi haastateltavat kuvasivat monipuolisesti ja usein käytännön tilanteiden kautta sitä, kuinka nämä eettiset periaatteet näkyvät heidän käytännön ohjaustyössään. Uskomme, että tutkielmamme tuloksista on hyötyä niin meille itsellemme kuin myös muille tulevaisuuden ohjausalan ammattilaisille. Toivomme, että tutkielmamme kautta ohjaustyötä tekeville henkilöille tutkielmamme avaa ja selkeyttää eettisiä periaatteita, jotka vaikuttavat monien ohjaustyön taustalla ja toimivat niin sanottuna punaisena lankana. Lisäksi haastateltaviemme kuvaamat käytännön tilanteet voivat antaa ohjaajille vinkkejä siitä, kuinka erilaisissa eettisissä pohdintatilanteissa eettisiä periaatteita voi toteuttaa. Jokaisen ohjausalan ammattilaisen olisi hyvä tiedostaa omia eettisiä periaatteitaan, jotta hän voi peilata niiden toteutumista käytännön työssä. Toivomme myös, että tutkielmamme kautta autamme osaltamme tuomaan arvomaailmaan ja eettisyyteen liittyvät kysymykset ajankohtaisiksi aiheiksi ohjauskentälle ja muistuttamaan niiden tärkeydestä. Eettisiä periaatteita voi olla helppo listata, mutta voi olla, että käytännön työssä ne voivat jäädä piiloon, siksi molemmat tutkimuskysymyksemme olivat tarpeellisia ja niiden pohdinta kaikille ohjausalan ammattilaisille tärkeää.

Haastatteluiden tekeminen oli yksi mielenkiintoisimmista osioista tutkimuksen toteutuksessa. Ohjausalan ammattilaisten kokemusten ja ajatusten kuunteleminen laajensi käsitystämme ohjausalan työpaikoista ja tehtävistä sekä avasi uusia näkökulmia nähdä maailmaa ohjauksen silmin. Aineiston analysoiminen syvensi ymmärrystämme haastatteluiden sisällöistä. Haastateltavat opinto-ohjaajat ovat rautaisia ammattilaisia, joilla on paljon käytännönläheistä kokemusta ohjausalan työstä. Heidän kertomiaan asioita on ollut todella mielenkiintoista lukea ja analysoida. Kokonaisuudessaan tutkielman tekeminen on ollut oppimisprosessi, joka on auttanut ymmärtämään akateemista tutkimusta ja laajentamaan näkemystämme omasta aiheestamme. Toivomme, että tästä oppimisprosessista olisi meille hyötyä myös tulevaisuuden työelämässä.

Opinto-ohjauksen ammattilaiset työssään – hankkeen valmis haastattelurunko rajasi aiheemme koskemaan vain siinä olevia kysymyksiä ja saattaa olla, että jotain kiinnostavia eettisiä näkökulmia jäi tämän tutkielmamme ulkopuolelle. Lisäksi hankkeessa tutkittiin opinto-ohjaajien näkemyksiä. Kiinnostavia jatkotutkimusaiheita voisi olla esimerkiksi ohjattavien näkemykset siitä, kuinka he kokevat meidän tutkielmassamme esiin tulleiden eettisten periaatteiden toteutuvan ohjaajien työssä. Lisäksi, koska graduumme rajattu aineisto oli ajankäytön ja tutkielmamme laajuuden vuoksi rajallinen, emme kyenneet tutkimaan kaikkia hankkeen haastatteluja. Yksi jatkotutkimusaihe voisi olla laajentaa tutkimuskysymykset käsittelemään koko hankkeen aineistoa ja verrata tuloksia meidän tutkimukseemme.

Arvot ja eettisyys ovat ikivihreitä aiheita niin omassa elämässämme, kuin myös tutkimuskentällä. Ne kulkevat mukana läpi elämän ja vaikuttavat kaiken toimintamme taustalla. Haastatteluissa nousi useasti esille, että ohjaajan tehtävä on kuunnella ja tukea ohjattaviaan erilaisissa elämäntilanteissa ja auttaa ohjattavaa ymmärtämään omaa elämäntilannettaan paremmin. Arvot, elämänkokemukset ja eettinen ajattelu vaikuttavat aina työskentelyn taustalla. On tärkeää, että ohjaaja tunnistaa ajatusmaailmaansa sekä tiedostaa omat arvonsa ja eettiset peruseriaatteensa, jotta tiedostamattomat ajatukset eivät vaikuta ohjaustyöhön. Haastatteluista nousi esille useita kauniita kuvauksia ohjaajan työstä. Seuraavan kuvauksen koemme kiteyttävän sisälleen paljon ohjaajan työnkuvaa, ja heijastuksena voi hyvin tunnistaa ohjaajan eettiset peruseriaatteet, jotka ovat tutkielmamme perusteella myös samankaltaiset monen muun ohjaajan näkökulmasta.

“Ohjaaja on kuin luotsi, joka tukee ja ohjaa läpi karikkojen.”

LÄHTEET

- Aaltola, J. & Valli, R. (2010). Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 1, Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Ahokas, M., Lähteenoja, S., Myllyniemi, R., Myyry, L. & Pirttilä-Backman, A-M. (2005). Johdanto: Arvojen, moraalien ja muutosten yhteiskunta. Teoksessa A. Pirttilä-Backman, M. Ahokas, L. Myyry & S. Lähteenoja (toim.), Arvot, moraalit ja yhteiskunta: Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen. Helsinki: Gaudeamus, 7-12.
- Airaksinen, T. (1991). Ammattien etiikan filosofiset perusteet. Teoksessa T. Airaksinen (toim.). Ammattien ja ansaitsemisen etiikka: Näkemyksiä ammattien, johtamisen ja liike-elämän arvoista. Helsinki: Yliopistopaino, 19-60.
- Ammattikorkeakoululaki 2014/932. Finlex. Luettu 8.12.2020. Verkkojulkaisu. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140932>
- Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 1998/986 (muutettu 1150/2017). Finlex. Luettu 8.12.2020. Verkkojulkaisu. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1998/19980986>
- Bogdan, R. C. & Biklen, S. K. (2007). Qualitative research for education: An introduction to theory and methods (5th ed.). Boston, Mass.: London: Pearson A & B.
- Bond, T. (2015). Standards and ethics for counselling in action (Fourth edition.). Los Angeles: SAGE.
- Brinkmann, S., & Kvale, S. (2008). Ethics in qualitative psychological research. Teoksessa: C. Willig & W. Stainton-Rogers (toim.), The SAGE Handbook of Qualitative Research in Psychology. Los Angeles: SAGE, 263-279.
- Christians, C.G. (2008). Ethics and Politics in Qualitative Research. Teoksessa N. Denzin & Y. Lincoln (toim.), The landscape of qualitative research (3rd ed.). Los Angeles: SAGE.

- Clarkeburn, H. & Mustajoki, A. (2007). Tutkijan arkipäivän etiikka. Tampere: Vastapaino.
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2000). Research methods in education (5. ed.). London: Routledge.
- Colby, A. (2005). Moraali- ja kansalaiskehityksen ulottuvuudet. Teoksessa A. Pirttilä-Backman, M. Ahokas, L. Myyry & S. Lähteenoja (toim.). Arvot, moraalit ja yhteiskunta: Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen. Helsinki: Gaudeamus, 37–69.
- Eskola, J., Lähti, J. & Vastamäki, J. (2018). Teemahaastattelu: lyhyt selviytymisopas. Teoksessa R. Valli & E. Aarnos (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle (5., uudistettu painos.). Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Feldt, T., Huhtala, M. & Lämsä, A-M. (2012). Johtajan työn eettiset haasteet. Teoksessa P. Pyöriä (toim.), Työhyvinvointi ja organisaation menestys. [Helsinki]: Gaudeamus, 137–154.
- Hakala, J.T. (2018). Toimivan tutkimusmenetelmän löytäminen. Teoksessa R. Valli & E. Aarnos. Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle (5., uudistettu painos.). Jyväskylä: PS-Kustannus, 14–26.
- Helander, J., Pirttiniemi, J., Kasurinen, H., Kettunen, J., Merimaa, E. & Vuorinen, R. (2018). Opo 2: Opinto-ohjaajan käsikirja. [Helsinki]: Opetushallitus.
- Helkama, K. (2009). Moraalipsykologia: Hyvän ja pahan tällä puolen. Helsinki: Edita.
- Hermans, H. (2014). Self as a Society of I-Positions: A Dialogical Approach to Counseling. *Journal of Humanistic Counseling*, 53(2), 134–159. Luettu 8.12.2020. Verkkojulkaisu, julkaistu 1.7.2014. Saatavissa: <https://doi.org/10.1002/j.2161-1939.2014.00054.x>
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. & Sinivuori, E. (2009). Tutki ja kirjoita (15. uud. p.). Helsinki: Tammi.

- Howieson, C. & Semple, S. (2000). The evaluation of guidance: Listening to pupils' views. *British Journal of Guidance & Counselling*, 28(3), 373–387. Luettu 8.12.2020. Verkkojulkaisu, julkaistu 17.6.2010. Saatavissa: <https://doi.org/10.1080/713652299>
- Ikonen-Varila, M. (2005). Muuttaako työelämä moraalia vai moraali työelämää? Teoksessa A. Pirttilä-Backman, M. Ahokas, L. Myyry & S. Lähteenoja (toim.), *Arvot, moraali ja yhteiskunta: Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen*. Helsinki: Gaudeamus, 95–114.
- Jaakonaho, K. & Manninen, M. (2019). "Tää eettisyys on jo niinku opon työn ytimessä" - Opinto-ohjaajien käsityksiä ohjaustyön eettisistä ristiriidoista. Jyväskylän yliopisto, Pro gradu -tutkielma.
- Koski, A. (2012). Työyhteisön perustehtävä. Teoksessa A. Kallasvuo, A. Koski, U. Kyrönseppä & M. Kärkkäinen (toim.), *Työyhteisön työnohjaus*. Helsinki: Sanoma Pro, 54–75.
- Laine, T. (2010). Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittavalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 28–45.
- Laki ammatillisesta koulutuksesta 2017/531. Finlex. Luettu 8.12.2020. Verkkojulkaisu. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20170531>
- Larsen, D. J., Stege, R., Edey, W. & Ewasiw, J. (2014). Working with unrealistic or unshared hope in the counselling session. *British journal of guidance & counselling*, 42(3), 271–283. Luettu 8.12.2020. Verkkojulkaisu. Saatavissa: doi:10.1080/03069885.2014.895798
- Launis, V., Oksanen, M., Sajama, S., Brentano, F., Meinong, A. v., Hartmann, N., . . . Rachels, J. (2010). *Etiikan lukemisto*. Helsinki: Gaudeamus.
- Lerkkanen, J. & Virtanen, R. (2005). Opinto-ohjaus elämän eri vaiheissa osallisuuden lisääjänä. Teoksessa J. Lerkkanen (toim.) *Opinto-ohjauksen*

- tarkoitus, opinto-ohjaajakoulutuksen 20-vuotisjuhlajulkaisu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja, 34–42.
- Lichtman, M. (2013). *Qualitative research in education: A user's guide* (3rd ed.). Thousand Oaks: SAGE.
- Lukiolaki 2018/714. Finlex. Luettu 8.12.2020. Verkkajulkaisu. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180714>
- MacConville, R., & Rae, T. (2012). *Building happiness, resilience and motivation in adolescents: a positive psychology curriculum for well-being*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Matkoski, H. & Peltonen, S. (2016). *Eettiset dilemmat ja eettinen kuormittuneisuus opinto-ohjaajan työssä*. Jyväskylän yliopisto, Pro gradu -tutkielma.
- Mattila, K-P. (2007). *Arvostava kohtaaminen: Arjessa, auttamistyössä ja työyhteisössä*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- McLeod, J. (2009). *An introduction to counselling* (4th ed.). Maidenhead, Berkshire: Open University Press.
- Metsämuuronen, J. 2011. *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä: Tutkijalaitos* (4. korjattu laitos.). Helsinki: International Methelp.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2. ed.). Thousand Oaks: Sage.
- Moore, G.E. (2010). Etiikan tutkimuskohde. Teoksessa V. Launis, M. Oksanen & S. Sajama (toim.), *Etiikan lukemisto*. Helsinki: Gaudeamus, 78–108. *
- Murphy, J. (2016). *Solution-focused counseling in schools* (Third edition.). Virginia: American Counseling Association.
- Onnismaa, J. (2007). *Ohjaus- ja neuvontatyö: Aikaa, huomiota ja kunnioitusta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Onnismaa, J. (2011). *Ohjaus- ja neuvontatyö: Aikaa, huomiota ja kunnioitusta* (3. painos.). Helsinki: Gaudeamus.

* Tämä teksti on suomennettu kirjan G.E.Moore: "The Subject-Matter of Ethics" in G.E. Moore *Principia Ethica*. Ed. Thomas Baldwin. 2nd edition (1993). Cambridge University Press ensimmäisestä luvusta.

- Opetushallitus 2020a. Opinto-ohjaus ammatillisessa koulutuksessa. Luettu 8.12.2020. Verkkojulkaisu. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/opinto-ohjaus-ammattillisessa-koulutuksessa>
- Opetushallitus. (2014). Hyvän ohjauksen kriteerit. Luettu 7.12.2020. Verkkojulkaisu. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/hyvan-ohjauksen-kriteerit>
- Opetushallitus 2020b. Opinto-ohjaus lukiossa. Luettu 8.12.2020. Verkkojulkaisu. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/opinto-ohjaus-lukiossa>
- Opetushallitus 2020c. Oppilaanohjaus perusopetuksessa. Luettu 8.12.2020. Verkkojulkaisu. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/oppilaanohjaus-perusopetuksessa>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2020). Opinto-ohjausta uudistetaan osana oppivelvollisuuden laajentamista – oppilaiden henkilökohtaista ohjausta vahvistetaan. Luettu 7.12.2020. Verkkojulkaisu, julkaistu 23.11.2020. Saatavissa: [Opinto-ohjausta uudistetaan osana oppivelvollisuuden laajentamista - oppilaiden henkilökohtaista ohjausta vahvistetaan - OKM - Opetus- ja kulttuuriministeriö \(minedu.fi\)](#)
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013/1287. Finlex. Annettu 30.12.2013. Viim. muutos 1.1.2018. Luettu 8.12.2020. Verkkojulkaisu. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2013/20131287>
- Parkkinen, J., Puukari, S. & Lairio, M. (2001). Ohjauksen filosofinen perusta. Teoksessa M. Lairio & S. Puukari (toim.), Muutoksista mahdollisuuksiin: Ohjauksen uutta identiteettiä etsimässä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos, 23–39.
- Peavy, R. V. (1999). Sosiodynaaminen ohjaus: Konstruktivistinen näkökulma 21. vuosisadan ohjaustyöhön. Helsinki: Psykologien kustannus.
- Peavy, R. (1996). Counselling as a culture of healing. *British Journal of Guidance & Counselling*, 24(1), 141–150. Luettu 9.12.2020. Verkkojulkaisu. Saatavissa: <https://doi.org/10.1080/03069889600760121>

- Perusopetuslaki 1998/628. Finlex. Luettu 8.12.2020. Verkkajulkaisu. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>
- Pohjanheimo, E. (2005). Pysyvää ja eriytyvää: arvomuutoksia Suomessa 1970-luvulta nykypäivään. Teoksessa A. Pirttilä-Backman, M. Ahokas, L. Myyry & S. Lähteenoja (toim.), *Arvot, moraalit ja yhteiskunta: Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen*. Helsinki: Gaudeamus, 237-257.
- Pope, K., & Vasquez, M. (2017). *Ethics in psychotherapy and counseling: a practical guide* (Fifth edition.). New York: John Wiley & Sons.
- Rantanen, J. & Silvonen, J. (2018). Ohjaajat työssään 2017 – tutkimustiedote. *Opinto-ohjaaja: opinto-ohjaajien ammatti- ja järjestölehti*, 2018 (2), 12-14.
- Robichaux, C. (2016). *Ethical Competence in Nursing Practice: Competencies, Skills, Decision-Making*. New York: Springer.
- Rogers, C. R. (1983). *Freedom to learn for the 80's*. Columbus, Ohio: Merrill.
- Rokeach, M. (1979). Value Education in Educational Settings. Teoksessa M. Rokeach (toim.), *Understanding human values: Individual and societal*. New York, NY: Free Press, 259-269.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (2009). Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.), *Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* (2. p.). Tampere: Vastapaino, 22-56.
- Schwartz, S.H. (2005). Universalismi-arvot ja moraalisen universumimme laajuus. Teoksessa A. Pirttilä-Backman, M. Ahokas, L. Myyry & S. Lähteenoja (toim.), *Arvot, moraalit ja yhteiskunta: Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen*. Helsinki: Gaudeamus, 216-236.
- Silverman, D. (2016). *Qualitative research* (4th edition.). London: SAGE.
- Suomen opinto-ohjaajat – SOPO ry. (2009). *Opinto-ohjaajan työn eettiset periaatteet*. Luettu 20.10.2020. Verkkajulkaisu, julkaistu 30.1.2009. Saatavissa: <https://www.sopo.fi/yhdistys/eettiset-periaatteet/>.
- Suomen opinto-ohjaajat – SOPO ry. (2020). *Opinto-ohjaajan työnkuvat eri kouluasteilla*. Luettu 8.12.2020. Verkkajulkaisu. Saatavissa: <https://www.sopo.fi/yhdistys/aineistot/>

- Tiittula, L. & Ruusuvuori, J. (2009). Johdanto. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.), *Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* (2. p.). Tampere: Vastapaino, 9–21.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos.). Helsinki: Tammi.
- Vehviläinen, S. (2014). *Ohjaustyön opas: Yhteistyössä kohti toimijuutta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Vehviläinen, S. (2010). *Ohjaus vuorovaikutuksena* (3. painos.). Helsinki: Gaudeamus.
- Viteritti, J. (2012). *Choosing Equality: School Choice, the Constitution, and Civil Society*. In *Choosing Equality*. Washington D.C.: Brookings Institution Press. Luettu 8.12.2020. Verkkojulkaisu. Saatavissa: <https://doi.org/10.7864/j.ctvc5cn0>
- Weigand, E. (2018). *Ethics in dialogue: Ideals and reality*. Teoksessa C. Arnett (toim.), *Dialogic Ethics*. In *Dialogic Ethics* (Vol. 30). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 1–23.
- Yliopistolaki 2009/558. Finlex. Luettu 8.12.2020. Verkkojulkaisu. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090558>

LIITTEET

LIITE 1: TIEDOTE TUTKIMUKSESTA JA HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELYSTÄ TUTKITTAVALLE

TIEDOTE TUTKIMUKSESTA JA HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELYSTÄ TUT-
KITTAVALLE

26.4.2019

Tutkimuksen nimi ja rekisterinpitäjä

Opinto-ohjauksen ammattilaiset työssään -tutkimuskokonaisuus, Jyväskylän yli-
opisto

Pyyntö osallistua tutkimukseen

Sinua pyydetään mukaan tutkimukseen, jossa tutkitaan opinto-ohjaajien ja opinto-ohjaajakoulutuksen käyneiden koulutusta ja työtä kokonaisvaltaisesti (mm. koulutus- ja työurat, työnsisällöt ja osaamisvaatimukset, täydennyskoulu-
tustarpeet, työolot sekä työhyvinvointi). Sinua pyydetään tutkimukseen, koska mahdollisesti toimit opinto-ohjauksen kentällä ja/tai olet käynyt opinto-ohjaaja koulutuksen. Tämä tiedote kuvaa tutkimusta ja siihen osallistumista. Liitteessä on kerrottu henkilötietojen käsittelystä.

Vapaaehtoisuus

Tähän tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Voit kieltäytyä tai kes-
keyttää osallistumisesi milloin tahansa.

Tutkimuksen kulku

Opinto-ohjauksen ammattilaiset työssään on tutkimuskokonaisuus, joka koos-
tuu jo kerätystä Ohjaajat työssään 2017-kyselytutkimusaineistosta (n = 942), jota
nyt täydennetään sähköisellä seurantakyselyllä ja syventävillä haastatteluilla
vuoden 2019 aikana. Myös muut aineistonkeräykset osana tätä kokonaisuutta
ovat mahdollisia tulevaisuudessa. Tutkimuskutsussa

kuvaamme aina osallistumiseen Sinulta kuluvan ajan ja paikan tarkemmin, jonka jälkeen voit päättää suostumuksestasi kuhunkin osaan tutkimuskokonaisuutta tapauskohtaisesti.

Tätä valtakunnallista tutkimuskokonaisuutta toteutetaan yhteistyössä Suomen opinto-ohjaajat SOPO ry:n ja Liitteessä kuvattujen tahojen kanssa, ja se jatkaa Jyväskylän ja Itä-Suomen yliopistojen 1990- ja 2000-luvuilla toteuttamien opinto-ohjaajien työn tutkimusten sarjaa.

Tutkimuksen kustannukset ja rahoitus

Tutkimukseen osallistumisesta ei makseta palkkiota ja tällä hetkellä tutkimuskokonaisuutta ei rahoita mikään Jyväskylän yliopiston ulkopuolinen taho.

Tutkimustuloksista tiedottaminen ja tutkimustulokset

Pyrimme lähettämään osallistujille aina tiedotteen tutkimuksen kuvailevista päätuloksista, joita voidaan julkaista myös Opinto-ohjaaja lehdessä. Valmistuvat tieteelliset julkaisut ja opinnäytetyöt tullaan linkittämään julkaisijan niin salliessa Jyväskylän yliopiston www-sivuille tai tallentamaan Avoimen tiedon keskuksen (ent. yliopiston kirjasto) arkistoihin. Julkaisuja voi pyytää itselleen myös ottamalla yhteyttä tutkimuksen vastuulliseen johtajaan. Tämän lisäksi tutkimustuloksista on tarkoitus tiedottaa niin ohjausalan kansallisissa ja kansainvälisissä tieteellisissä kongresseissa (esim. International Association of Educational and Vocational Guidance kongressi) kuin erilaisissa ammatillisissa tapahtumissa (esim. Opopäivät).

Lisätietoja tutkimuskokonaisuudesta antaa

tutkimuskokonaisuuden johtaja PsT, dosentti Johanna Rantanen,
puh. 040-8054989, k.johanna.rantanen@jyu.fi

LIITE. Kuvaus tutkimuksessa tapahtuvasta henkilötietojen käsittelystä (tietosuojailmoitus/seloste EU 679/2016 13, 14, 30 artikla)

1. Tutkimuksessa käsitellään seuraavia tutkittavan henkilötietoja

Tutkimuksessa Sinusta kerätään mahdollisesti mutta ei kaikissa aineistonkeruuvaiheissa seuraavia henkilötietoja: nimi, puhelinnumero, sähköpostiosoite, kyselyvastaukset, haastatteluissa video- tai äänitallenne sekä haastattelijan muistiinpanot. Nämä tiedot kerätään Sinun suostumuksella Sinulta itseltäsi, joten voit aina päättää, mitä tietoja tutkimuksen käyttöön annat.

2. Henkilötietojen käsittelyn oikeudellinen peruste tutkimuksessa/arkistoinnissa

Käsittely on tarpeen tieteellistä tai historiallista tutkimusta taikka tilastointia varten ja se on oikeasuhtaista sillä tavoiteltuun yleisen edun mukaiseen tavoitteeseen nähden (tietosuojalaki 4.1 § 3-kohta).

3. Henkilötietojen siirto EU/ETA ulkopuolelle

Tutkimuksessa tietojasi ei siirretä EU/ETA -alueen ulkopuolelle.

4. Henkilötietojen suojaaminen

Henkilötietojen käsittely tässä tutkimuksessa perustuu asianmukaiseen tutkimussuunnitelmaan ja tutkimuksella on vastuuhenkilö. Henkilötietojasi käytetään ja luovutetaan vain tieteellistä tutkimusta taikka muuta yhteensopivaa tarkoitusta varten (tilastointi) toimien niin, että Sinua koskevat tiedot eivät paljastu ulkopuolisille.

5. Tunnistettavuuden poistaminen

Suorat tunnistetietosi (nimi, puhelinnumero tai sähköpostiosoite) poistetaan aineiston perustamisvaiheessa tutkimuksen johtajan tai hänen vastuullaan toimivan henkilön toimesta. Näin muille aineiston käsittelijöille muodostuu aineiston analysointia ja tutkimustulosten raportointia varten pseudonymisoitu aineisto.

Tunnistettavuuteen voidaan palata ainoastaan tunnistekoodin avulla aineistoon uusien tietojen yhdistämiseksi. Tunnistekoodi on ainoastaan tutkimuksen johtajan hallussa ja suojattu kuten alla kohdassa 6 on kuvattu.

6. Tutkimuksessa käsiteltävät henkilötiedot suojataan

käyttäjätunnuksella salasanalla

Tutkijat ovat suorittaneet tietosuoja- ja tietoturvakoulutukset

Kyllä

Sopimukset tutkimusavustajien ja/ tai henkilötietojen käsittelijöiden kanssa

Kyllä

Sopimukset yhteisrekisterinpitäjyydestä tutkimusyhteistyökumppaneiden (esim. tutkijat toisessa korkeakoulussa tai tutkimuslaitoksessa) kanssa, mikäli he käsittelevät ja analysoivat pseudonymisoitua aineistoa.

Kyllä

7. Henkilötietojen käsittely tutkimuksen päättymisen jälkeen

Tutkimusrekisteri hävitetään 12/2025 mennessä tai

Tutkimusrekisteri anonymisoidaan eli kaikki tunnistetiedot poistetaan täydellisesti, jotta paluuta tunnisteelliseen henkilötietoon ei ole eikä aineistoon voida yhdistää uusia tietoja. Tämä anonymisoitu aineisto voidaan tutkimuksen päättymisen jälkeen tallentaa muiden tutkijoiden käyttöön esimerkiksi Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon.

8. Rekisterinpitäjä(t) ja tutkimuksen tekijät

Tutkimuksen päärekisterinpitäjä:

Jyväskylän yliopisto, Seminaarinkatu 15, PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto.

Vaihde (014) 260 1211, Y-tunnus

0245894-7. Jyväskylän yliopiston tietosuojavastaava: tietosuoja(at)jyu.fi, puh. 040-8053297.

Tutkimuksen vastuullinen johtaja:

Johanna Rantanen, puh. 040-80549489, k.johanna.rantanen@jyu.fi, Opettajankoulutuslaitos 31.7.2019 asti,

Psykologian laitos 1.8.2019 alkaen, PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto

Tutkimuksen suorittajat:

Henkilötietojasi eli tutkimusaineistoa käsittelevät

- 1) tutkimuksen vastuullisen johtajan kanssa yhteistyössä toimivat Jyväskylän yliopiston kouluttajat ja tutkijat
- 2) edellä mainittujen henkilöiden alaisuudessa toimivat Jyväskylän yliopistoon koulutusohjelmiin hyväksytyt opiskelijat
- 3) tutkimusyhteistyökumppanit, joiden kanssa on tehty yhteisrekisterinpitäjyys-sopimus (ks. alla)
- 4) mahdolliset aineistokeräykseen ohjelmistoja tuottavat sekä aineiston muuntamiseen analysoitavaan muotoon palveluja tarjoavat yritykset (esim. Webropol), jonka kanssa Jyväskylän yliopistolla on tietojenkäsittelysopimus.

Lisätietoja tutkimusaineistoa käsittelevistä henkilöistä saa tutkimuksen johtajalta.

Tutkimuksen yhteisrekisterinpitäjät:

1. Hämeen ammattikorkeakoulu, Visamäentie 35 A, 13100 Hämeenlinna
Yhteyshenkilö: Anu Raudasoja, puh. 050 5763581, anu.raudasoja@hamk.fi
Tutkimuksen suorittajat: Yhteyshenkilön kanssa yhteistyössä toimivat Hämeen ammattikorkeakoulun ammatillisen opettajakorkeakoulun lehtorit ja yliopettajat
2. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Piippukatu 11, 40100 Jyväskylä
Yhteyshenkilö: Jari Kalavainen, puh. 040-6617884, jari.kalavainen@jamk.fi
Tutkimuksen suorittajat: Yhteyshenkilön kanssa yhteistyössä toimivat Jyväskylän ammattikorkeakoulun Ammatillisen opettajankoulutuksen lehtorit ja yliopettajat
3. Tampereen ammattikorkeakoulu, Kuntokatu 3, 33520 Tampere
Yhteyshenkilö: Hanna Ilola, puh. 0400-263675, hanna.ilola@tuni.fi

Tutkimuksen suorittajat: Yhteyshenkilön kanssa yhteistyössä toimivat Tampereen ammattikorkeakoulun Ammatillisen opettajankoulutuksen lehtorit

Jyväskylän yliopisto koordinoi tutkimuskokonaisuuden aineistonkeräystä ja -käsittelyä sen eri vaiheissa ja

huolehtii aineiston pseudonymisoinnista ennen aineiston siirtämistä yhteistyökumppaneille. Aineistoa siirretään vain tietoturvallisia menetelmiä käyttäen (esim. ko. organisaatioiden hyväksymät tietoturvalliset tiedostojen siirto-ohjelmat tai fyysisesti aineisto sen keränneeltä hakien). Yhteisrekisterinpitäjäyys sopimus sitoo yllä

lueteltuja tutkimusyhteistyökumppaneita kaikkiin samoihin toimenpiteisiin aineiston keräämisessä, suojaamisessa, käsittelyssä, analysoinnissa, tulosten raportoinnissa, hävittämisessä ja arkistoinnissa kuin tässä tietosuojailmoituksessa on kuvattu.

9. Rekisteröidyn oikeudet

Oikeus saada pääsy tietoihin (tietosuojasetuksen 15 artikla)

Sinulla on oikeus saada tieto siitä, käsitelläänkö henkilötietojasi ja mitä henkilötietojasi käsitellään. Voit myös halutessasi pyytää jäljennöksen käsiteltävistä henkilötiedoista.

Oikeus tietojen oikaisemiseen (tietosuojasetuksen 16 artikla)

Jos käsiteltävissä henkilötiedoissasi on epätarkkuuksia tai virheitä, sinulla on oikeus pyytää niiden oikaisua tai täydennystä.

Oikeus tietojen poistamiseen (tietosuojasetuksen 17 artikla)

Sinulla on oikeus vaatia henkilötietojasi poistamista seuraavissa tapauksissa:

a) henkilötietoja ei enää tarvita niihin tarkoituksiin, joita varten ne kerättiin tai joita varten niitä muutoin käsiteltiin, peruutat suostumuksen, johon käsittely on perustunut, eikä käsittelyyn ole muuta laillista perustetta, vastustat käsittelyä (kuvaus vastustamisoikeudesta on alempana) eikä käsittelyyn ole olemassa perusteltua syytä, henkilötietoja on käsitelty lainvastaisesti; tai henkilötiedot on

poistettava unionin oikeuteen tai jäsenvaltion lainsäädäntöön perustuvan rekisterinpitäjään sovellettavan lakisääteisen velvoitteen noudattamiseksi.

Oikeutta tietojen poistamiseen ei kuitenkaan ole, jos tietojen poistaminen estää tai vaikeuttaa suuresti käsittelyn tarkoituksen toteutumista tieteellisessä tutkimuksessa.

Oikeus käsittelyn rajoittamiseen (tietosuoja-asetuksen 18 artikla)

Sinulla on oikeus henkilötietojesi käsittelyn rajoittamiseen, jos kyseessä on jokin seuraavista olosuhteista:

a) kiistät henkilötietojen paikkansapitävyyden, jolloin käsittelyä rajoitetaan ajaksi, jonka kuluessa yliopisto voi varmistaa niiden paikkansapitävyyden, käsittely on lainvastaista ja vastustat henkilötietojen poistamista ja vaadit sen sijaan niiden käytön rajoittamista, yliopisto ei enää tarvitse kyseisiä henkilötietoja käsittelyn tarkoituksiin, mutta sinä tarvitset niitä oikeudellisen vaateen laatimiseksi, esittämiseksi tai puolustamiseksi, olet vastustanut henkilötietojen käsittelyä (ks. tarkemmin alla) odottaessa sen todentamista, syrjäyttävätkö rekisterinpitäjän oikeudet perusteet rekisteröidyn perusteet.

Vastustamisoikeus (tietosuoja-asetuksen 21 artikla)

Sinulla on oikeus vastustaa henkilötietojesi käsittelyä, jos käsittely perustuu yleiseen etuun tai oikeutettuun etuun. Tällöin yliopisto ei voi käsitellä henkilötietojasi, paitsi jos se voi osoittaa, että käsittelyyn on olemassa huomattavan tärkeä ja perusteltu syy, joka syrjäyttää rekisteröidyn edut, oikeudet ja vapaudet tai jos se on tarpeen oikeusvaateen laatimiseksi, esittämiseksi tai puolustamiseksi. Yliopisto voi jatkaa henkilötietojesi käsittelyä myös silloin, kun sen on tarpeellista yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi.

Oikeuksista poikkeaminen

Tässä kohdassa kuvatuista oikeuksista saatetaan tietyissä yksittäistapauksissa poiketa tietosuoja-asetuksessa ja Suomen tietosuojalaissa säädetyillä perusteilla siltä osin, kuin oikeudet estävät tieteellisen tai historiallisen tutkimustarkoituksen tai tilastollisen tarkoituksen saavuttamisen tai vaikeuttavat sitä suuresti. Tarvetta poiketa oikeuksista arvioidaan aina tapauskohtaisesti.

Profilointi ja automatisoitu päätöksenteko

Tutkimuksessa henkilötietojasi ei käytetä automaattiseen päätöksentekoon. Tutkimuksessa henkilötietojen käsittelyn tarkoituksena ei ole henkilökohtaisten ominaisuuksiesi arviointi, ts. profilointi vaan henkilötietojasi ja ominaisuuksia arvioidaan laajemman tieteellisen tutkimuksen näkökulmasta.

Rekisteröidyn oikeuksien toteuttaminen

Jos sinulla on kysyttävää rekisteröidyn oikeuksista, voit olla yhteydessä yliopiston tietosuojavastaavaan. Kaikki oikeuksien toteuttamista koskevat pyynnöt toimitetaan Jyväskylän yliopiston kirjaamoon. Kirjaamo ja arkisto, PL 35 (C), 40014 Jyväskylän yliopisto, puh. 040 805 3472, e-mail: kirjaamo(at)jyu.fi. Käyntiosoite: Seminaarinkatu 15 C-rakennus (Yliopiston päärakennus, 1. krs), huone C 140.

Tietoturvaloukkauksesta tai sen epäilystä ilmoittaminen Jyväskylän yliopistolle <https://www.jyu.fi/fi/yliopisto/tietosuojailmoitus/ilmoita-tietoturvaloukkauksesta>

Sinulla on oikeus tehdä valitus erityisesti vakinaisen asuin- tai työpaikkasi sijainnin mukaiselle valvontaviranomaiselle, mikäli katsot, että henkilötietojen käsittelyssä rikotaan EU:n yleistä tietosuojaa-asetusta (EU)

2016/679. Suomessa valvontaviranomainen on tietosuojavaltuutettu.

Tietosuojavaltuutetun toimisto

Ratapihantie 9, 6. krs, 00520 Helsinki, PL 800, 00521 Helsinki

Puhelinvaihte: 029 566 6700

Sähköposti (kirjaamo): tietosuoja@om.fi

LIITE 2: HAASTATTELURUNKO TEEMA 3

Opinto-ohjauksen ammattilaiset työssään -tutkimus- kokonaisuudesta otettu puolistrukturoitujen teema- haastattelujen teeman 3 runko

Teema 3: millaisia peruslähtökohtia (ohjausajattelu ja etiikka) ohjausalan ammattilaisilla on työssään?

Intro: Seuraavaksi siirrymme keskustelemaan ohjaustyösi peruslähtökohdista **Miten luonnehtisit omin sanoin ohjausajattelusi keskeisiä periaatteita (Arvot ja etiikka)? (otetaan tähän avuksi paperi, johon haastateltava saa ensin kirjata keskeiset periaatteensa ja pyydetään haastateltavaa kertomaan kustakin periaatteesta seuraavien apukysymysten avulla)**

AK:

- Miten olet päätenyt näihin perusperiaatteisiin?
- Miten nämä perusperiaatteet näkyvät käytännön ohjaustyössäsi?
- Millaisia mahdollisia muutoksia näihin periaatteisiisi on tullut ohjaustyöhön liittyvän urasi aikana?

Millaisia eettisiä kysymyksiä on tullut esille ohjaustyössäsi

o **AK:**

- Millaisia tyypillisiä eettisiä ongelmatilanteita tai jännitteitä olet kohdannut ohjaustyössäsi? Miten olet toiminut noissa tilanteissa?